

FORM NO. 51-61
MAY 1949

CLASSIFICATION RESTRICTED

25X1A

CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY

REPORT NO.

INFORMATION REPORT

CD NO.

COUNTRY Yugoslavia

DATE DISTR. 18 December 1950

SUBJECT Pamphlet, International Problems
Press Translations

NO. OF PAGES 1

PLACE
ACQUIRED

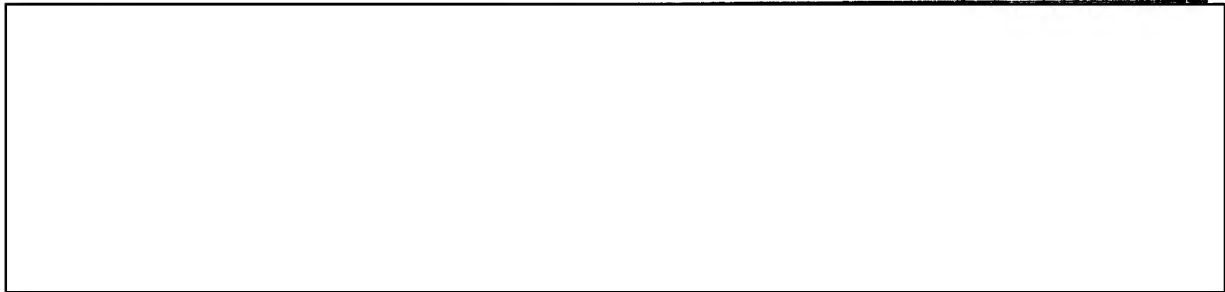
NO. OF ENCLS. 6
(LISTED BELOW)

DATE OF
ACQUISITION

25X1A

SUPPLEMENT TO
REPORT NO.

25X1X

1. The following material is forwarded to you for your information and retention:

International Problems, dated March 1950

Summaries of the Yugoslav Press:

No. 169, dated 1 June 1950

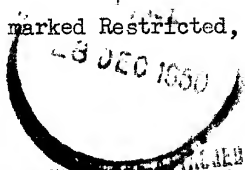
No. 170, dated 2 June 1950

No. 171, dated 3 June 1950

No. 172, dated 4 and 5 June 1950

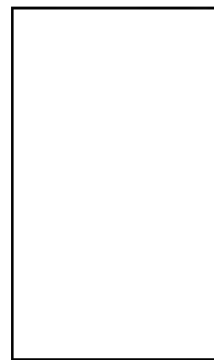
No. 172, dated 6 June 1950

2. Although the transmittal sheet is marked Restricted, the material attached hereto is unclassified.

THIS DOCUMENT HAS AN EMBLEM ATTACHED
DO NOT DETACH

25X1

CLASSIFICATION RESTRICTED

STATE	NAVY	NSRB	DISTRIBUTION																
ARMY	AIR																		

OR ☒ X

25X1

CPYRGHT

Approved For Release 2002/08/15 : CIA-RDP83-00415R006900190006-9 25X1A

THIS IS AN ENCLOSURE TO

DO NOT DETACH

МЕЖНАРОДНИ ПРОБЛЕМИ

1

МАРТ 1950

Approved For Release 2002/08/15 : CIA-RDP83-00415R006900190006-9

МЕЂУНАРОДНИ ПРОБЛЕМИ

ИЗДАЈЕ: ИНСТИТУТ ЗА МЕЂУНАРОДНУ ПОЛИТИКУ И ПРИВРЕДУ
ПРИ МИНИСТАРСТВУ ИНОСТРАНИХ ПОСЛОВА ФНРЈ

ГОДИНА II

МАРТ 1950

БРОЈ 1

САДРЖАЈ

	Стр.
ГОВОР МАРШАЛА ТИТА У ТИТОВОМ УЖИЦУ — — — — —	3
ВИЛКО ВИНТЕРХАЛТЕР: Извршење плана у 1949 години — —	18
МИЛАН ГАВРИЋ: Борба за мир, демократију и социјализам је истоветна и недељива — — — — —	25
ЖАРКО БАЊАЦ и БОРБЕ ДАМЈАНОВИЋ: Концентрација и цен- трализација производње и капитала у САД у току Другог свет- ског рата — — — — —	33
ПРИКАЗИ И КРИТИКА:	
А. МАГАРАШЕВИЋ: Организација Уједињених нација и специјали- зоване установе — — — — —	39
И. ПЕЛИЦОН: Совјетско-румунска мешовита друштва — Совроми	102
Р. СТАМЕНКОВИЋ: „Економска криза и хладни рат“ (The economic crisis and the cold war, New York City 1949. New century publishers) — — — — —	105
Fragments of the speech of Marshall Tito at Titovo Užice — — — —	111

Approved For Release 2002/08/15 : CIA-RDP83-00415R006900190006-9

Уређује одбор. Одговорни уредник Иван Караиванов.
Часопис излази двомесечно. Уредништво и администрација, Београд, Бо-
жидара Ације бр. 11, телефон 42-751/14; текући рачун код Народне банке,
централа за НР Србију, 104/900914; поштански фах 750, пошта Београд 4;
штампарија „Борба“, Београд, Кардељева 31, тел. 24-001.

Approved For Release 2002/08/15 : CIA-RDP83-00415R006900190006-9

ГОВОР МАРШАЛА ТИТА У ТИТОВОМ УЖИЦУ

Другови и другарице,

Поздрављам вас у своје име и у име Владе Федеративне Народне Републике Југославије. Срећан сам што сам кандидат за следеће изборе баш у овом мјесту које је било жариште велике ослободилачке борбе наше земље од 1941 године.

Другови и другарице, ја не мислим овдје данас да држим изборни агитациони говор јер ми немамо зашто да агитујемо: ми се не бавимо пропагандом и агитацијом како је то некада било уобичајено у старој Југославији када су кандидати за народне посланике долазили и обећавали мостове, путеве и друге ствари, да затим све то не буде остварено, јер су та обећања била дата само да би кандидат добио гласове. Ја ћу данас пред вама говорити о нашим великим тешкоћама, али и о нашим великим побједама и нашим будућим задацима, говорићу вам о ономе о чему ми говоримо не само после рата него о чему смо говорили за вријеме рата, — о остварењу наше велике идеје, о остварењу социјализма у нашој земљи.

Ови избори имају велики значај за даљи развитак наше земље и за изградњу социјализма у њој, као што су и прошли избори имали велики значај за изградњу наше нове социјалистичке државе. И онда смо ми пошли у изборе са жељом да изаберемо најбоље људе, проверене у најтежим данима историје нашег народа, јер смо вјеровали да ће они најлакше моћи да схвате задатке који стоје пред нама. Данас ми исто тако полазимо у ове изборе са жељом да буду изабрани најбољи трудбеници наше земље, људи који ће бити спремни да поднесу све тешкоће и приме одговорност у овим великим судбоносним данима. А ови дани у нашој земљи заиста су велики и судбоносни, зато јер ми грађимо ново друштво, нови друштвени систем који треба да оствари вјечите тежње наших трудбеника, то јест да им створи живот достојан човјека, да учини да они живе срећнијим животом.

МЕЂУНАРОДНИ ПРОБЛЕМИ

Ми вршимо ове изборе у пуном јеку величанствених напора трудбеника села и града да би, упркос свим тешкоћама, остварили задатке који су постављени или Петогодишњим планом, или који су уопће у вези са изградњом социјализма у нашој земљи.

Кога данас треба бирати? Разумије се, данас морамо бирати и оне људе који су у рату провјерени, али и оне који су провјерени у тешким данима изградње земље. Ми ћемо бирати исто тако наше рударе и раднике из разних предузећа, који су на свом послу показали радни хероизам. Једном ријечи, ми данас треба да бирамо јаке људе, који неће губити нерве, који неће устукнути пред тешкоћама, људе који су способни да гледају смјело у очи свим тешкоћама, који су способни да их савладају и да воде друге за собом. (Снажно клицање: „Живели градитељи социјализма у нашој земљи!“)

Другови и другарице, и сада пред ове изборе, као и пред прошле изборе, јавили су се гласови неких остатака оног старог, који још негдје животаре, који су питали да ли ће можда бити на изборима заступљени и неки други? Који други? Ко данас треба да учествује у овим изборима? Могу ли у овим изборима да учествују неке партије ван Народног фронта? У Народном фронту скупљени су сви они који желе да се спроведе један народни програм, програм који има за циљ: остварење социјализма. Према томе, ако се жели остварити један програм, то је програм Народног фронта. А ако неко хоће да оствари други програм ван Народног фронта, онда то није социјалистички програм, већ програм непријатељски социјализму, и ми таквог, разумије се, нећемо пустити на изборе. Не могу у нашој земљи, другови и другарице, постојати два програма, већ само један, програм Народног фронта, програм изградње социјализма. Ми живимо у пуном јеку револуционарног друштвеног преображаја у нашој земљи, а револуција не зна за шалу, револуција се не може играти којеквим концесијама и другим стварима. Револуција је сурова ствар. Ми је, додуше, желимо спровести са чим мање жртава, са чим мање тешкоћа, али ако би се нешто испријечило пред нама на том путу, то мора да се покоји, то мора нестати.

Идемо у изборе као јединствени фронт народа Југославије, у изборе иду људи уједињени у једну свеопћу народну организацију, у политичку организацију Народног фронта, која је не само једно политичко обједињење створено за то да се с времена на вријеме састаје ради избора или чега другог, него као саставни дио ударне снаге, као дио рјешавајуће снаге свих тешкоћа које савладајемо и које ћемо још морати да савладамо (дуготрајно одобравање). Према томе, пошто у том фронту имамо 95% и више процената грађана наше земље који имају изборно право, то ће

бити најдемократскији избори који се могу замислити, а наши бирачи даље ће одабирати оне људе за које су се увјерили да најбоље раде, људе о којима сам већ говорио, провјерене и спремне да дају све од себе, па ако треба и живот за ово што стварамо, за ново социјалистичко друштво.

Другови и другарице, на овим изборима треба јасно да се оцрта висока свијест наших грађана, наших радника и наших радних људи уопће по градовима и селима. Тачно је да ми имамо тешкоћа. Ови избори ће се одржати баш у вријеме наших највећих тешкоћа.

Ја ћу вам објаснити откудa те тешкоће и како их треба савлађивати.

А сада бих хтио да нагласим да само слабићи, само људи који би жељели да им нешто без муке падне из ваздуха, да се нешто створи а да они не дају никаквих жртава за то, само такви људи могу бити против оваквог начина вршења избора, против ових наших избора. Они пак који су у току ових неколико година послје рата, у току четири године од прошлих избора до данас, пролијевали свој зној и давали све од себе на свим пољима дјелатности у нашој земљи да што прије подигнемо нашу земљу из рушевина и да изградимо богату индустријску земљу, ти људи неће се поколебати ни данас. Колебаће се само слабићи, који филозофирају о томе да је још тешко, иако је прошло четири године послје рата.

Па, добро другови, а како нам је било прије рата, односно 20 година послје првог рата? Да ли нам је тада било лако? Није! (Одобравање). А је ли стара Југославија давала перспективе? Није! Да ли смо се преварили што нисмо у њој видјели перспективе? Нисмо! Јер, дошао је дан искушења, када се све оно старо што је постојало, показало неспособним да руководи једним таквим народом, народом таквог морала као што је наш. Због тога је то старо морало и да оде.

Ја данас хоћу да кажем — бар у основним цртама — овдје пред вама — сељацима, радницима, грађанима и војницима — шта смо ми учинили, шта би требало да учинимо и какве све тешкоће имамо. Ми се не смијемо стидјети да признамо наше слабости, не смијемо да забашурујемо слабости, да прикривамо оно што је негативно, јер то не би било комунистички. Ми у том случају не бисмо имали моралног права да будемо на мјестима на којима смо, то јест на руководећим мјестима. Ми морамо указати на све слабости и гријешке, ми вам морамо рећи да то и то ми не можемо ријешити сами, већ сви заједно.

Ако погледамо унатраг, на овај кратак период од избора за прошлу Народну скупштину до данас, видимо циновски напре-

МЕЂУНАРОДНИ ПРОБЛЕМИ

дак, пиновске кораке које смо учинили у изградњи наше земље. Погледајте, другови и другарице, широм наше земље и видјете у свим нашим републикама резултате стваралачких напора и рада наших трудбеника. А зашто смо ми то могли и учинити? Зато, јер смо, кад смо свршили рат, већ имали јасно одређени циљ шта треба да радимо. Ми нисмо филозофирали да ли ћемо радити овај мост или онај, овај или онај објекат, или шта друго. Не, ми смо имали циљ да изградимо што је порушено, па онда да приступимо градњи оног вишег, што може да створи срећу нашим народима, да приступимо остварењу Петогодишњег плана, да створимо услове за индустријализацију наше земље. Ми смо у том раду постигли велике резултате. А из чега смо то направили? Јесмо ли тада имали средстава, јесмо ли имали какво злато, каква богатства која су била нагомилана деценијама? Нисмо имали ништа, нико нам није ништа дао. Ми смо почели из ничега. Као што смо у рату почели из ничега да градимо армију, тако смо и у миру почели да градимо државу нову, не само по политичком систему, него и по економској структури. То је био огроман и напоран рад, другови. А јесмо ли могли до данашњег дана да учинимо нешто више? Разумије се да сваки онај који би рекао да смо могли учинити више не би био у праву, јер би то било злобно и нетачно. Ми смо учинили све што смо могли.

А ко је то „ми“? То је наш народ, то су трудбеници наше земље, то смо сви ми који јединство мисли претварамо у јединствено дјело, у изградњу социјализма.

Зар нису учињени натовјечански напори да изградимо наше жељезничке линије и најужније путеве, зар нисмо учинили натовјечанске напоре да изградимо наша порушена и попаљена села и градове? Учинили смо натовјечанске напоре (снажно одобравање). Према томе, нико нема права да каже данас да смо ми могли више учинити и да би ико на свијету могао учинити више него ми. А они који су у нашој земљи сишљали са власти, уопће не би ништа учинили. Према томе, другови, кад данас неко поставља питање тако, уствари прећуткује шта је за ове четири године учињено да нам сутра буде лакше. А ово „сутра“ није нешто бесконачно далеко, то „сутра“ значи вријеме кад изградимо нашу индустрију, кад створимо све предуслове за производњу потребних ствари у земљи. Тада ће нам бити лакше. Сада нам још не може бити лакше, јер имамо великих и превеликих тешкоћа.

Другови и другарице, ви се сјетите да смо ми хтјели наше тешкоће да савлађујемо заједнички са нашим савезницима, са Совјетским Савезом, и осталим источноевропским земљама, да

ГОВОР МАРИШАЛА ТИТА У ТИТОВОМ УЖИЦУ

смо ми учинили са своје стране све да та сарадња буде најприснија, најтоплија и најтрајнија. Али, нисмо успјели. Је ли наша кривица? Није наша. Ми нисмо нашли разумијевања за жеље и непрекидна стремљења наших радних људи да својој сопственој земљи створимо боље услове живота, да подигнемо индустрију, једном ријечју да остваримо социјализам у нашој земљи онако и онаквим путем каквим код нас иде најљепше и како најбоље одговара менталитету наших радних људи и у селу и у граду. Ми за то нисмо нашли разумевања.

Не мислим овдје да вам набрајам какве су све неправде и непоштене ствари чињене према нама од стране наших источних савезника, јер би нас то набрајање далеко одвело. А то и није потребно. Ја бих о томе хтио да говорим само утолико уколико је то у вези са нашим будућим задацима.

Исто тако не мислим овдје пред вама набројати поједине ствари које смо ми постигли. То данас види сваки човјек код нас. Ја ћу вам није говорити о томе шта ми треба да урадимо, шта ми од сада треба да чинимо и какви су сада наши задаци. Јер, показало се, на садашњој етапи, да ми већ морамо извршити извјесне промјене у систему разних наших привредних мјера. Због чега то говорим? Због тога што је то у вези са промјеном социјалне структуре у нашој земљи и захтијева нове мјере, захтијева помоћ свих наших грађана у спровођењу тих мјера.

Кад се данас каже да је тешко у погледу снабдијевања, кад се данас говори о томе да је откуп овакав или онакав, онда се поставља питање зашто сваке године иде све теже с тим, а не све лакше? Ја ћу вам на то дати одговор. Основна ствар која чини да иде теже јесте мијењање социјалне структуре.

Ми смо, као што знате, приликом пописа вршеног прије рата имали 15,700.000 становника, док данас имамо 16,200.000 грађана. Прије рата ми смо имали 880.000 људи мање у градовима него што их имамо данас. Данас је из села дошло у градове, односно у фабрике и разна предузећа, око 900.000 људи. А шта то значи? То значи да се, с једне стране, мијењао број оних који раде на селу, а на другој страни да се повећао број трудбеника о чијем се снабдевању брине држава.

У односу према 1939 години број становништва у граду повећао се за 880.000, што претставља врло велики број. До данас се, међутим, скоро ништа није побољшао начин производње у нашој пољопривреди, јер ми још нисмо постигли то да наша индустрија може дати нашој пољопривреди потребне машине у толикој мери да се то изрази на повећању продуктивности рада у пољопривреди, на повећању пољопривредне производње. Ми још немамо довољно сијачица, вршалица, плугова, гнојива и многих

~~МЕЂУНАРОДНИ ПРОБЛЕМИ~~

других ствари потребних сељаку. Ми још немамо довољно разних машина за мелiorацију, за исушивање мочварних терена итд. Све то доћи ће тек слиједећих година постепено, почев од идущих година па даље, а биће израђено у нашој сопственој земљи. Ми сада нисмо у могућности да те машине, потребне пољопривреди, набавимо у иностранству у оном броју који би могао да задовољи потребе. Ми то не можемо, јер имамо према иностранству огромне обавезе, не можемо зато, јер купујемо машине за нашу тешку индустрију, за ону индустрију која је темељ даље изградње, која је такође темељ изградње баш тих пољопривредних ствари.

Цифра повећања броја становништва у градовима за скоро један милион казује исто зашто су наступиле тешкоће са прехраном становништва. Ми данас имамо на обавезном снабдевању око 5.400.000 грађана, што значи једну трећину cjелокупног становништва. За тих 5.400.000 грађана ми морамо наћи потребне предмете снабдијевања у својој сопственој земљи, а то значи да морамо узети од сеоског становништва. А има ли сеоски произвођач данас довољно тих производа, да ли је он учинио све да их има доста? За данас, иако је прилично тешко, има их још довољно. А сутра, то јест слиједећих година, неће бити довољно. Ја то кажем унапријед, да бисмо знали чега се имамо држати.

Ја ћу вам сада дати цифре које је потребно да знају наши људи и поред тога што су цифре неке можда мало досадне. На примјер: cjелокупна производња пшенице код нас износи око 2.886.620 тона или 288.000 вагона. Од тога ми добијамо по обавезном откупу око 67.000 вагона, а уз то онда долазе вишкови по слободној продаји, ујам и друго што држава откупљује, а што чини укупно око 80.000 вагона.

Шта то значи? То значи да на селу осим онога што држава откупљује, остају још двије трећине произведене количине пшенице. Дакле, једна трећина становништва троши око 80.000 вагона, а на селу остаје још 208.000 вагона за двије трећине становништва, што значи много више него за град. Осим сјемена, у количини од око 45.000 вагона, за сваку од те двије трећине становништва на селу остаје око 100.000 вагона, а то значи да у селу има још довољно хлеба за исхрану нашег сељаштва.

Откуд онда те разне тешкоће и неправде до којих долази при разним откупима?

Прво, отуда што има шпекуланата међу богатим сељацима, а често, нажалост, и међу средњацима који нерадо дају и прикривају произведене количине. Ту је кривица на њиховој страни и ако их у том случају погоди чврста рука државне контроле, односно народне власти, онда су сами криви. Али, друго, има

и гријешака које се чине према ономе који не може да одређену количину, па му се ипак одузима. То је погрешно. А откуд та гријешка? С једне стране, до ње долази зато што наши руководиоци људи немају довољно евиденције о томе шта може да се да, а шта не, односно шта тај и тај појединац има а шта нема. А тај човек има исто тако право на живот као и други, он је произвођач жита и он у првом реду мора да га добије. Међутим, кад се о томе не поведе довољно рачуна, чини се велика гријешка, која може да има и велике последице.

Сада је питање како да ми ту ствар уклонимо, како да терет прехране наших трудбеника по градовима, фабрикама и другим предузећима, подједнако — према имовном стању — раздијелимо на све сеоске произвођаче да се не деси да један има одвише, а да другом остане премало? Ту сад треба наћи начина како да се тај терет подједнако расподијели на све произвођаче. Како се може то учинити? Може ли то учинити само власт одозго? Не може. Власт може одредити колико који срез може дати жита и у томе се мало може погријешити. А у расподијели терета на поједине произвођаче треба да помогне и Народни фронт. Његова помоћ у томе треба да се врши преко читаве године, то јест и онда када се сије — да се засије сваки педаљ земље. Јер, ја то морам да вам кажем, прошле године било је слушајева, као на примјер у Хрватској, да је око 140.000 и више хектара земље остало незасијано, јер сељаци, и то они богати, нису хтјели сијати. А ми морамо настојати да се засије све. Свако мора да засије, али се и њему мора дати да живи. Дакле, нису довољне само административне мјере, већ је потребно да у томе учествују сви. Не само власт, не само административне мјере, јер је најопасније и најгоре када се сви ослањају само на власт, на административне поступке и на административне мјере. То не ваља. Народ мора сам да буде контролор не само према горе, него и према доле, он сам мора да нагна на извршење обавеза оне који неће да их извршују својеволјно, народ мора сам да каже да ли је неко сувише или премало опорезован за државне потребе. Ту је, дакле, потребна помоћ читавог народа, а не само мјесних и других власти. У томе сви треба да помогну (снажно клицање Партији, другу Титу и Народном фронту).

Даље, другови и другарице, хоћу да вам кажем нешто и о другим нашим откупима, на пример о откупу стоке. Имамо ли ми данас довољно стоке да бисмо прехранили наше становништво у градовима и на селу? Имамо! Како то? Ја зато кажем да имамо, јер ми имамо тачан попис, а увјерен сам да се ниједан сељак приликом прављења пописа није преварио да каже да има више него што има, а можда је негдје дата и мања цифра. Ја нећу рачунати што се прикрило и боље је за нас ако имамо

МЕЂУНАРОДНИ ПРОБЛЕМИ

више. Али за ове цифре које имамо можемо рећи да су тачне. Наиме, оне постоје као ствари, опипљиве су и казују да ми имамо 1,190.636 комада свиња више него 1939 године. То није мала ствар, другови, иако иде тешко с откупом. Говеда имамо данас 5,435.550 комада, што значи 128% у односу на 1939 годину, ако то стање означимо индексом 100. Оваца имамо 11,612.140 односно 115% у односу на број из 1939 године. Шта казују ове цифре? Оне казују да ми данас имамо могућности за исхрану становништва и у граду и у селу, и месом и машићу, а ипак иде тешко, ипак се праве многе неправилности, с једне стране зато што један мали дио прикрива и шпекулише, док се на другој страни чине неправде онима који збиља немају. И овдје треба терет подједнако пребацити на сваког, разумије се, на оне који имају.

Другови и другарице, кад кажем да је потребна извјесна промјена у систему начина откупа, хтио бих да дам једну сугестију, која се у првом реду тиче сељака — да организујемо ствар тако да не откупљујемо, на примјер, товљене свиње или говеда, него да нам сељак да маст, да одредимо једну количину меса и масти коју треба дати. Онда он може да храни и више него што се одреди, а да даде одређену количину. За нас је доста, рецимо, ако просјечно свако домаћинство да по свакој свињи 10 килограма масти. Оно што буде више, може и продати. Али, онда ће и сељак знати, а и ми ћемо знати, да толико може да се да, као што ће сељак знати и да ли и колико ван тога може да прода. Дакле, да идемо другим путем. Ја вам то говорим због тога, јер то снада у мјере које мислимо предузети, а кажем вам да ми ове године и слиједеће године можемо прехранити цјелокупно наше становништво.

Ми се не морамо бојати глади и не морају се правити такве гријешке какве се праве код откупа, јер не можемо и нећемо дозволити да се оне праве. А немојте мислити да нас не мучи кад наше власти доље поступају сувише круто с народом, кад неће политички да му објасне ствари, кад не оду да му кажу да је оно што се тражи потребно зато и зато, да то треба држави и народу и да треба да се жртвују зато што још ових пар година до извршења Петогодишњег плана нама не може бити много лакше. Нама је то потребно ради машина које набављамо, ради прехране. А осим тога, другови, морамо и извозити. Ми морамо извозити кукуруз. Маст не можемо, јер смо је прошле године морали и купити, иако стварно нисмо морали. Пшеницу нећемо извозити, јер је она потребна нама самим, али кукуруз морамо. Кад ми у иностранству тражимо да купимо оно што нама треба, онда се и од нас тражи оно што је њима потребно, а тамо, на примјер, неће увијек наш дуван, јер кажу да без њега могу, а да без хране не могу. Кажу нам да они дају машине за доларску

робу, а не за динарску валуту. Ја вам о томе говорим зато да схватите да су наше потребе огромне и да их ми морамо и можемо извршити. А ви, другови сељаци, настојте да их извршимо лако, јер их можемо лако извршити. Дајте да поступамо паметно и промишљено, водите рачуна о томе да се са људима доље поступа људски и да се народу све добро објасни!

Данас, другови и другарице, сељаци и сељанке, треба да знате да код нас нема класа, све оно што даје наш народ иде на стварање све нових и нових народних добара. Сав вишак који је некад ишао у иностранство и којим су се богатали разни милионери у иностранству, а и наши капиталисти у земљи, све то данас иде у капиталну изградњу наше земље. Све је то наше, другови и другарице, то јест наше и ничије друго. Оним што имамо користите се ви, то јест садашње и будућа поколења нашег народа. Кома ће бити потребна она фабрика. Њом руководе радни људи и она служи радницима и сељацима. Кома је потребна железница? Потребна је нашим радним људима, сељацима, радницима и грађанима. Све што се данас гради — гради се за потребе нашег радног човјека, да бисмо стали на своје сопствене ноге, а да не чекамо да нас неко из вања помогне.

Када се ради о изградњи наше земље, о индустријализацији наше земље, треба да знате, да ми данас од Истока не можемо више ништа купити, јер су нас они блокирали, и не само да нам ништа не продају, него нам чак нису дали ни оно што смо платили. Али, даће, доћи ће вријеме када ће нам то вратити (снажно дуготрајно одобравање). Сада се поставља питање, гдје ћемо куповати и продавати? Да тргујемо на Западу? Хоћемо ли трговати? Хоћемо и тргујемо, јер тргују сви. Ми тргујемо робом, стварима, а не нашом савјешћу и нашим принципима. С принципима нећемо трговати (одушевљено дуготрајно одобравање). Али, пошто немамо сувише злата и долара, ми морамо за оно што купујемо дати нашу робу, бакар, олово, кукуруз, дрво и друге производе. То су основне ствари које ми дајемо.

У вези с тим, хтио бих да вам објасним још једну ствар. Све што купујемо, ми плаћамо својим производима. Зато ми ту треба да напрегнемо огромне снаге, да бисмо добили довољно тих производа, да бисмо добили што више дрва из шума итд.

Када се ради о дрвету, онда се у вези с тим, поставља и питање радне снаге. Овај напор који је учињен прошле године да се добије што више радне снаге за сјечу дрва, био је зато да се набаве потребне машине и да се плате наша дуговања иностранству у тој години. Због тога нам је било потребно много радне снаге за рад у шума. И још нам је потребно чим више, да бисмо продајом тог продукта постигли да дајемо мање других ствари.

МЕЂУНАРОДНИ ПРОБЛЕМИ

А ви се немојте заносити илузијама да ће нам западни капиталисти помагати да градимо социјализам, дакле оно што они мрзе. Они ће нам дати само толико колико је у њиховом интересу. А нама је у интересу да нам они нешто дају. Ми не можемо спријечити да то истовремено буде и у њиховом интересу, али ми градимо социјализам на тај начин, што за робу коју добијамо дајемо робу, а не чинимо никакве политичке или какве друге концесије. Тако радити не значи ништа друго него поступити комунистички, социјалистички, у погледу економске сарадње и са западним земљама. Ако нисмо добили овамо, ми ћемо узети тамо. А у нашим фабрикама, када их изградимо, ни на једној машини неће писати да је капиталистичка или социјалистичка, јер су машине — машине, јер се код њих ради само о квалитету.

Другови и другарице, када се ради о тој нашој потреби трговине са иностранством, треба да знате да ми данас имамо трговинске уговоре са многим земљама.

Морам одмах да вам напоменем, да ми око четири милијарде извозимо само зато да бисмо увезли текстилне сировине, које овдје прерађујемо. То, дакле, иде за репродукцију, а не на капиталну изградњу. Маchine су сасвим посебно. А да ли је нама потребан памук? Потребан нам је, јер га код куће немамо. Ни вуне немамо довољно код куће, иако бисмо могли имати више, кад бисмо гајили више оваца. Али, ми дуго и дуго нећемо имати сами довољно памука и вуне. Па ипак, могао би мало да се смањи тај фонд који морамо трошити за набавке у иностранству, јер све оно што иде — иде по доларској валути, за сировине од којих се праве одијела и обућа.

Ми ове године морамо остварити неке задатке који су од животног значаја за нашу земљу. Ми ове године морамо остварити производњу нафте, односно бензина, ако не сасвим оно бар за 90%, јер дајемо огромне суме новаца за нафту. А шта то значи? То значи да ће милијардске суме остати у нашем цепу и да неће ићи за нафту у иностранство, јер ћемо нафту имати у нашој земљи. А шта ћемо онда радити слиједеће и 1952 године са оним новцем који је одлазио за нафту и бензин? Ми нећемо правити толики притисак на сељацима да нам даду кукуруз и пшеницу. Ако не будемо имали довољно пшенице, а ја мислим да ћемо је имати, јер ћемо с екстензивне прећи на интензивну земљорадњу, онда ћемо је купити вани колико нам буде потребно, за новац који би ишао за нафту и бензин. Или, узмемо другу ствар. Ми дајемо милионске суме за кокс. Сада смо почели сами да производимо кокс. Али то није довољно. Морали смо вани куповати инсталације за коксаре. Ми те инсталације немамо и ради се о томе да ове године поставимо те коксаре тако да слиједеће нећемо куповати кокс у иностранству, него ће новац, који

би отишао за њега, остати у народном цепу, што такође претставља милијардску вриједност. То ћемо постићи у овој години. Даље, ми смо купили велике предioniце. Код нас у Југославији има текстилних фабрика, ткаоница, али нема довољно предioniца. Ми смо због тога морали и морамо куповати не сиров памук, него предиво, а то предиво скупо плаћамо. Кад будемо имали предioniце, ми ћемо купити сиров памук и стотине милиона остаће у нашој земљи, што значи да ће ићи у наш народни цеп за повећање животног стандарда наших радних људи. Тако, другови, стоје ствари и са многим другим производима. Зато ми данас стварамо тешку индустрију да бисмо могли правити машине које би прерађивале наше сировине којих имамо довољно.

Разумије се, ми ћемо и даље увозити разне прецизне машине. Али то ће бити мало и то ће нам бити лако, јер ћемо имати шта да продајемо, јер ћемо у нашим фабрикама створити продукте за које можемо добити оно што је нама потребно за подизање стандарда живота наших радних људи.

И ова година је, другови и другарице, пресудна година у погледу напрезања свих наших снага, у погледу обавеза наших радних људи, па и наших радних сељака према нашој социјалистичкој држави. Наши сељаци морају бити свијесни да је ово што ми тражимо за прехрану нашег становништва и за извршење наших задатака потребно и да се без тога не може. А нека знају да ће кроз годину-двје и за њих бити много боље а то поручујем вама, сељацима из ужичког краја, а то исто тако треба да знају и остали наши трудбеници села.

Хтио бих да вам укажем на још једну ствар. Ви сте чули да информбироовска штампа води већ преко годину дана кампању како ми продајемо нашу земљу за доларе, како добијамо огромне зајмове, како не само да продајемо земљу него чак за некакву пропанду добијамо милионе долара. Лажу, другови и другарице, колико су дуги и широки, како то каже наш народ (смех и одобравање). Ни за какву пропанду ми не добијамо новац. А да ли смо ми тражили зајмове? Тражили смо у Америци од оних банкара од којих су и они тражили али нису добили (осим Пољске), јер се тамо боје да ће им тај зајам пропасти. Тражили смо и ми, али то што смо тражили од прошле године још увијек је на дневном реду јер нисмо добили све. Од Међународне банке нисмо добили још ништа, натеже се и затеже. Информбиро каже да добијамо зајмове, а америчка реакција која дува у исти рог са Информбироом каже да нам не би требало давати зато што ће то сутра пропасти, јер смо ми — како каже Информбиро — полицијска држава. Једном ријечју, Информбиро и ти амерички реакционари подупиру нам кућу одозго и пишу сваког дана како смо добили зајмове и поново

14

МЕЂУНАРОДНИ ПРОБЛЕМИ

тражили и — стално поново тражимо. У последње вријеме ми, међутим, нисмо ништа тражили, већ смо казали да треба да нам дају оно што су обећали. Ми чекамо да они изврше своје обећање, да видимо да ли мисле озбиљно, или је то само пропаганда. Јер, ми сматрамо да тај зајам и њима користи, и нећемо дозволити да међународна реакција, пишући о томе како ми само мољакамо за зајмове, даје оружје у руке Информбироу, који даље прича да ми стално мољакамо америчке капиталисте за нове доларе итд. итд. Ту бих хтио да вам кажем једну ствар: ни на кога у свијету ми не треба да се ослонимо до на своје сопствене снаге (снажно одобравање и клицање Партији и другу Титу). Ако ми тргујемо на основу равноправних односа, ми никад нећемо пристати на трговину са нашим принципима. Ми смо социјалистичка држава, ми смо комунисти, ми стварамо социјалистичку државу, социјализам. И ми ту нећемо попустити, нећемо правити никакве концесије ни у погледу наше вањске политике.

Наша вањска политика мора бити у складу са нашим социјалистичким, комунистичким принципима. Ако би нам неко казао да зато што смо са овим или са оним успоставили односе, а ми знамо да је то принципијелно правилно, да зато са нама веће трговати и да нећемо добити машине, ми нећемо узети те машине, а признаћемо државу коју сматрамо да морамо признати, јер је то у нашем интересу, у интересу социјализма у нашој земљи (одобравање).

Ми водимо од самог почетка једну доследну и самосталну вањску политику. Питања вањске политике нису питања једног кратког периода. То су за нас историска питања, јер се она тичу једне социјалистичке земље која је у пуном револуционарном замаху свога стваралаштва, у замаху стварања новог друштва и боље и срећније будућности. Државни руководиоци такве државе не могу продавати своје принципе ни за какве машине и ни за какву цијену. Ко неће да тргује на таквој основи, ко би хтио нашу вањску политику одвојити од наших социјалистичких принципа — нека не тргује. Ми ћемо радије ходати и гали толико дуго док не створимо сопственим снагама оно што нам је потребно. Јер доследна принципијелност, прије или касније, богато се награђује оном ко се ње непрекидно држи. Сваки друштво наш поступак и став страховито би нам се осветио. То треба да знају у иностранству сви они који би могла мислили да ћемо ми једног дана подлећи овим тешкоћама и прећи у њихов табор. Ми кажемо, а то говоримо већ од онда кад смо се посвађали са Информбироом, да у никакав други табор ми не мислимо да идемо. Ми се не налазимо ни у чијем табору, ми нисмо ни у каквом блоку. Ми смо земља која гради социјализам са високом свијешћу наших народа, са свијешћу о својој способности,

са свијешћу о својим могућностима и ми такви хоћемо да останемо и убудуће, па ма шта дошло (снажно клицање: Тако је, тако је! Тито—Партија! Тито—ЦК!).

Другови, хтио бих овде да вам кажем само колике се огромне клевете и увреде наносе нашој земљи из дана у дан. Не треба о томе да вам говорим много и детаљно и зато ћу вам само набројати неке ствари. Ако погледате шта ради Информбиро, ви нећете ништа друго чути да пише него о Југославији и нашем тобожњем издајству. Они толико лажу да се човјеку просто кожа јежи, они измишљају и изврћу све тумбе и наопако, али не само ово данас, него исто тако и оно што је било за вријеме рата, ону надчовјечанску борбу и муке наших народа. Друг секретар је овдје поменуо наш долазак 1941 године у Ужиче и овај крај и то сваки наш човјек зна. Али они ипак кажу да смо се ми договорили са Гестапоом да се боримо против Нијемаца. Па имају ли ти људи — од најнижег до највишег — и најмања оног људског морала који би морао да има сваки просјечан човјек. Немају. То су покварењаци до дна душе, јер су себи поставили за циљ: скрипити и уништити поштопото нашу земљу. Они се држе оног принципа да ће, ако много лажу, нешто од тога остати као истина. И кад погледате њихову штампу, на пример будимпештански „Сабад исп“, или „Трибуна луду“, видјешете да се ништа не разликују по свом писању, рецимо, од листа „Чикаго трибјун“ у коме је неки безобразни тип написао дуг чланак и назвао наш народ „вашљивим и прљавим“. Или „Скантеја“, која излази у Букурешту, „Праце“, која излази у Прагу, бугарско „Работническо дело“ и реакционарни листови као „Кришчен сајенс монитор“, „Ворлд телеграм“, „Дејли пиплс ворлд“, „Вашингтон пост“, „Далас нјус“, „Де Фаре Форум“, „Америкен маркури“ и други органи реакције у западним капиталистичким земљама, спадају у исту категорију, као што људи и у тој реакционарној и информбироовској штампи који измишљају лажи о нашој земљи, спадају у исту сорту људи. Зашто се, другови и другарице, измишљају толике лажи о нашој земљи? Да ли они мисле да ће нас тиме поколебати? Разумије се да мисле, мисле да ће нас поколебати и да ће поколебати наш народ. Наш руководиоце знају да неће поколебати, али мисле да ће моћи да поколебају народ.

Та информбироовска пискарала, другови и другарице, не познају наше људе, не познају наш народ, не знају шта је наш народ све препатио, шта је наш народ претрпио у току овога рата. Они нису ратовали много, њихове земље су се бориле против Совјетског Савеза. Они нису ратовали у својој земљи, нису видјели болештине и несреће, нису видјели десетине хиљада осакаћених људи, жена и дјеце, нису прешли калварију коју је

прешао наш народ и разумије се да они не могу разумијети нашу земљу, која ту крв што је пала за нашу слободу поштује и која је спремна да брани своју част и ту крв до последњег даха (одобравање). Ми им морамо рећи да се варају ако мисле да ће поколебати наше редове, што они покушавају скоро двије године. И не смију нас поколебати.

Ми знамо да нас реакција на Западу не воли, ми знамо да нас она мрзи, али ми треба да сарађујемо на економском пољу са сваким оним који хоће да на равној нози са нама сарађује. На беспринципијелној политичкој бази ми не можемо сарађивати и то њима треба да буде јасно. Ми ћемо се тога и убудуће држати. Ја сам вам то рекао и због тога да знате ако би дошло до тога да нам неко постави нож под грло и каже: да и ми треба да се одрекнемо тога принципа или нам неће дати ништа, да се ми принципа нећемо одрећи и да ћемо рећи да нам не треба ништа. Јер иначе би на тај начин нашој независности био крај. Ми се нисмо хтјели одрећи принципа марксизма-лењинизма, истинског учења те науке, ни онда кад смо били притиснути од Совјетског Савеза. Ми њима нисмо хтјели поклекнути, а како ћемо овима са Запада. Ми не мислимо и нећемо и овамо овима, а још мање тамо онима. Ми ћемо сами себи крчити пут и сами сопственим снагама створити своју бољу будућност (аплауз и одобравање).

Ето, другови и другарице, то је оно о чему сам ја углавном овдје хтио да вам говорим, то су задаци који су још пред нама. Можемо ли ми, у оваквом стању како сам вам оцртао овдје, изићи и побиједити? Можемо! (одобравање). Ја смјело кажем да можемо јер смо ми већ данас створили прилично услова, прилично снажан темељ: социјалистичку власт, народну власт, прве темеље индустријализације наше земље, а сад радимо на завршетку основне капиталне изградње наших најважнијих грана и ми те најважније гране морамо ове и следеће године завршити, да бисмо онда могли лакше ићи напријед.

Још једну ствар бих хтио да подвучем. Ја могу смјело казати и вама и свима да — ако би данас-сутра дошло у питање да Запад неће да тргује са нама, или да нам откаже већ склопљене уговоре, да врши притисак на нас итд. — да ћемо се ми радије одрећи једног дијела Петогодишњег плана, да га на вријеме не извршимо до краја, него да не останемо досљедни својим принципима. А и у том случају, што се тиче основне капиталне изградње, ми ћемо је извршити.

Другови и другарице, имајте повјерења у саме себе. вјерујте својим стваралачким снагама, напрегните све своје снаге, мобилишите све наше постојеће снаге за остварење задатака који нас чекају. Ја вјерујем у све наше радне људе, у све наше

трудбенике. Ја вјерујем у све наше радне сељаке, у наше радне задруге, вјерујем у њихову свијест! Нека они који данас још не вјерују довољно да ће сутра бити лакше, буду увјерени да ћемо ми пребродити ово тешко стање у коме се и они налазе и да ће нам кроз годину, а најкасније кроз двије године, синутти срећнија будућност! Ја кажем данас на овој скупштини свих вас, а нека то знају сви људи у нашој земљи, да се ми можемо ослонити само на своје сопствене снаге!

Другови и другарице, нека ова изборна кампања за наше изборе иде у знаку мобилизације наших нових снага за извршење Петогодишњег плана, за извршење свих тих задатака, нека људи смјело гледају стварности у очи, нека се не боје тешкоћа — и ми ћемо побједити.

Нека живи таква, сопственим снагама створена, наша социјалистичка земља! (Дуготрајним клицањем: „Живела!“, „Партија — Тито!“, „Тито — ЦК!“, „Живео Народни фронт!“, „Живела социјалистичка Југославија!“, „Живели избори!“, пропратио је народ града Титовог Ужица и Титово-ужичког среза речи маршала Тита).

ИЗВРШЕЊЕ ПЛАНА У 1949 ГОДИНИ

Југославија је испунила годишњи план за 1949 годину. Народи наше земље већ су научили да се над сваким њиховим напором за изградњу социјализма сакупља велики број различитих врача-погађача, који прво предвиђају како извјесна мјера није уопште остварљива, а када се оствари, онда мудрују како је то ипак само половичан успјех или успјех који није од неког значаја, или просто сматрају успјех измишљеним. Но, упркос њиховом враћању, наши су народи испунили своје годишње планове у оквиру Петогодишњег плана и ти успјеси нису се могли демантовати, јер су претстављени у нашим новим фабрикама, новим електричним централама, жељезничким пругама и другим остварењима првих година плана. Ти успјеси нису више планске цифре нити цифре испуњења над којима би се сумњиво могло вртити главом, него стварност којом се народ користи, а с којом рачунају и наши пријатељи и наши непријатељи.

Међутим, ми бисмо сасвим олако прешли преко свих тих омаловажавања нашег плана, преко злонамерних критичара. Но, прошле године ми смо доживјели да су се информбироовски врачеви-погађачи активно zaloжили да се испуне њихова зла пророчанства, да нису само бајали над нашим планом, него да су безобзирно и злочиначки учинили све што им је у датим условима било могућно да га слома. Ријеч је о СССР-у и земљама Источне Европе. Они су, како је казао друг Кидрич у свом експозеу у буџетској дебати, ишли за овим:

„Брзом и ефикасном ликвидацијом југословенског примера, требало је народима уопште доказати да је Лењина теза о изградњи социјализма у једној земљи важила само за Совјетски Савез и да она за друге земље и после Октобарске револуције више не важи. Требало је марксистичко-лењинистичку концепцију суверенитета и равноправности народа у социјализму уствари исмејати као „утопију“. Требало је чак осрамотити као пример „контрареволюционарног национализма“ и „шовинизма“.

Та ликвидација о којој говори друг Кидрич требало је да се изврши разноврсним мјерама привредне дискриминације, економском блокадом и политичким притиском. То је заправо била

друга фаза покушаја СКП(б) да обрачуна са социјалистичком Југославијом. 1948 године, када је изашла резолуција Информбироа, њени прави аутори су рачунали да ће бити довољна једна резолуција да се обори КПЈ и њено руководство. Када руководиоцима СКП(б) то није успјело, када се руководство Партије заједно са свим чланством, са масама Народног фронта показало јединственим, када су се под паролом изградње социјализма окупили народи Југославије да докажу неправедност оптужби, онда је требало напасти ту изградњу, онемогућити је и добити материјални доказ за исправност ревизије марксизма-лењинизма коју СКП(б) проводи у теорији и пракси. Као што смо 1948 године могли казати да би се свака друга комунистичка партија просто разлетјела у парампарчад да је на њу извршен атак сличан коминформовском уз пуну тежину ауторитета СКП(б), тако исто можемо казати да би се економика сваке друге земље срушила под економским притиском извршеним на нашу земљу 1949 године. Наша се није срушила, као што се није пољубила ни наша Партија 1948 године.

Шта би се десило с Румунијом, Бугарском или Пољском да су их стисла клијешта совјетске блокаде? Оставимо то питање другима, онима за које то није вјежбање оштроумности, али подвући ћемо да је наша земља извршавањем плана у 1949 години показала да је могућа изградња социјализма и у једној тако малој земљи као што је Југославија не само без помоћи Совјетског Савеза него уз максимално ометање те изградње с његове стране. Руководство СКП(б) и сувише добро познаје законе социјалистичког планирања, а да би пропустило да нас погоди на најосјетљивије мјесто. Све је оно предвидјело, гдје и како треба да се удари. Но оно је било жртва свог сопственог ревизионизма и идеализма у који је упало. У буџетској дебати друг Кидрич је казао:

„Не схватајући револуционарне снаге наше Партије и наших народних маса, не схватајући стваралачко дејство тих снага у реалним условима нашег привредног богатства, они су били убеђени да ће економском блокадом — у нашој привреди изазвати хаос и врло брзо проузроковати њено расуло”.

Данас је јасно да је руководство СКП(б), не постигавши никакав успјех муњевитим ударом по нашој Партији половином 1948 године, ишло за тим да у 1949 години задржи елеменат изненађења у својој планираној економској блокади Југославије коју је Совјетски Савез вршио у пуној координацији са својим сателитима — источноевропским земљама. Зато Совјетски Савез у другој половини 1948 године није прекидао у потпуности

економске односе са Југославијом што би је упозоравало на оно што се и десило 1949 године. То још више вриједи за његове сателите, нарочито Чехословачку. Трговински уговор са Чехословачком који је за 1949 годину предвиђао релативно велик волумен трговинске размјене данас нам се указује као опробани совјетски маневар: околнити непријатеља, оставити му привидно слободан само један правац повлачења и тући га и уништити управо на том правцу.

Прошла година била је баш у том погледу драматична и односи између Совјетског Савеза и његових сателита према Југославији представљали су процес који је током читаве године стајао у првом плану међународних збивања.

Стратегија Совјетског Савеза била је срачуната на политичку изолацију Југославије и на њено политичко и економско ликвидирање у смислу ликвидације једног спора који се развио и ријешио у оквиру такозваног антиимперијалистичког тabora. Совјетски план је пропао због тога што Југославија није дозволила да буде политички изолована, а исто тако показала је довољно снаге, еластичности и издржљивости да избјегне и паралише конопац економске блокаде који је Совјетски Савез изненада затегнуо. На међународном плану то је значило отказивање уговора о економској сарадњи и пријатељству од стране земаља Источне Европе, срамно ријешење Корушког питања, покушај да се спријечи избор Југославије у Савет безбједности итд.

Поступајући тако, Совјетски Савез и његови сателити нису напуштали ни линију идеолошког рата даљом хајком противу КПЈ, покушајима изоловања њеног руководства од партиских маса и Народног фронта као и изоловања Партије од читавог народа. Сва три облика притиска: политичког у међународним односима, у смислу разбијања јединства Партије, Народног фронта и народа, као и економска блокада били су синхронизовани тако, да су се готово једновременно мијешали чудовишни процеси у Пешти и Софији са рјешавањем питања Корушке, отказивањем уговора, звецкањем оружјем и провокацијама на нашим границама са непрестаном пропагандном паљбом са радиостаница и новинских стубаца.

Питање извршења треће године нашег Петогодишњег плана постало је међународно питање првог реда које није могао да баца у засјенак ни тако велики догађај свјетско-историског значаја као што је кинеска револуција. То значи да су се, у извјесном смислу, на испуњавању треће године Петогодишњег плана сабиле све оне противријечности које данас изазивају кризу, у свијету социјализма и да је то био пробни камен за

исход историске борбе коју данас води наша Партија, а која је по својој важности већ давно прешла оквири наше земље.

Тешкоће на које је испуњење треће године нашег Петогодишњег плана наишло услед економске блокаде и притиска Совјетског Савеза и његових сателита произилазе из дубоке економске повезаности наше земље са њима, повезаности чији смо иницијатори у првом реду били ми сами. Југославија је с поменутих земљама имала инвестиционе уговоре у висини од 20 милијарди динара од чега нам је испоручено свега 815,5 милиона динара. Инвестициона добра која су нам оне имале да испоруче претстављала су 90% свих инвестиција које смо ми ради испуњења Петогодишњег плана морали да увеземо из иностранства. Међу њима били су и уређаји од пресудне важности за испуњење плана као што су уређаји за термо и хидро-централне, уређаји за експлоатацију нафте, комплетан металургијски комбинат, фабрика трактора, алуминијски комбинат итд. Осим тога наша повезаност с тим земљама огледа се у чињеници да је трговински промет с њима претстављао половину нашег спољно-трговинског промета: 1947 године оне су у нашем увозу учествовале са 51.8%, а у извозу са 49.1%, док су 1948 године ти проценти износили 43.3% односно 49.6%.

Брзу преоријентацију наших економских односа у таквим условима, а да се не изазове хаос у привреди и не угрози испуњење Петогодишњег плана, могла је да изврши само земља у којој је народ тако јединствен као наш и на чијем челу стоји таква Партија као што је КПЈ, која има таквог вођу и учитеља као што је друг Тито. Умјесто пораза, народи Југославије извојевали су у току 1949 године и морално-политичку и економску побједу. Наравно, да то није ишло лако, да је тражило ванредно напрезање снага и залагање читавог народа. Југославија је у току 1949 године успјела да надокнади изгубљене позиције у економским односима са СССР-ом и земљама Источне Европе, али још није могла да есконтује активу новостечених позиција, да се ефективно користи добијеним зајмовима и закљученим уговорима. Њени успјеси у 1949 години у извршавању Петогодишњег плана су дјело самих радних људи Југославије. Ти људи, радници сељаци и народна интелигенција одговорили су на блокаду пожртвованијим радом и затварањем бреше коју је створио Совјетски Савез. На изостале испоруке нафте они су одговорили бушењем нових богатих извора и добијањем нафте из вљаних шкриљаца, на обустављање увоза кокса производњом кокса из нижеквалитетног угља, на недостатак механизације масовним покретом за већу производност рада и хиљадама добровољних фронтовских бригада. Хладно прорачунати, подмукли ударац није погодио циљ!

Погрешно би било сматрати да економска блокада није изазвала знатне тешкоће у извршавању треће године Петогодишњег плана. Била су нужна извјесна помјерања унутар појединих грана да се не би пореметило извршење Петогодишњег плана у цјелини. Настале су диспропорције које је требало што прије ликвидирати. Једна од таквих последица је помјерање у оквиру плана инвестиција гдје је било потребно смањити инвестициони план лаке индустрије, а на жилост и животног и друштвеног стандарда. Отпао је предвиђени процент увоза појединих сировина лаке индустрије намијењених изради артикала широке потрошње. Но, баш зато што је обезбјеђена капитална изградња, ово заостајање моћи ће се наредних година плана надокнадити.

Испуњење плана у трећој години наше Петољетке може се видјети из неколико најосновнијих показатеља. Ево цифара испуњења плана и индекса пораста производње у односу на 1948 годину:

опште-државни буџет	103.1	121.2
индустрија, електропривреда и рударство		
савезног и републичког значаја	101.0	116.6
Министарство тешке индустрије	97.2	117.8
Министарство лаке индустрије	100.6	110.1
Министарство рударства	97.8	128.7
електропривреда	100.9	110.1
индустрија републичког значаја	104.8	121.5
локална индустрија	87.2	133.0
пољопривредна производња	92.5	106.0
шумарство	95.5	115.0
грађевинарство	93.0	114.5
саобраћај	94.6	117.9
план робног промета	105.4	112.2

Као што се из горње табеле види, основна грана привреде, индустрија, укључујући електропривреду и рударство савезног и републичког значаја (наш план је план индустријализације и електрификације) премашили је, узето у цјелини, планом постављени задатак. При том су тешка индустрија и рударство подбацили планске цифре за непуну 3 поена. Готово у свим гранама план је практично у потпуности испуњен.

Међутим, ако испуњење плана посматрамо у односу на 1948 годину, онда на читавој линији видимо снажан пораст производње, која и код грана које су највише подбациле показује огроман напредак. Локална индустрија, гдје је план највише подбачен, остварила је повећање производње од 33%. По појединим гранама, у односу на 1948 годину, производња се процентуално повећала овако: Производња и расподјела електричне енергије 110.1, производња и прерада угља 115.9, производња

и прерада нафте 235.5, црна металургија 105.0, металургија разновобојних метала 122.4, производња, оплемсњивање и прерада нематалних руда 121.6, индустрија метала и прерада метала 127.4, бродоградња 154, електроиндустрија 136.6, хемијска индустрија 114.6, индустрија грађевинског материјала 128.3, дрвна индустрија 127.2, индустрија папира 112.1, текстилна индустрија 114.7, индустрија коже и обуће 116.0, индустрија гуме 123.9, прехранбена индустрија 109.0, графичка индустрија 129.3 и филмска индустрија 158.3. С обзиром на висину индустријске производње предвиђену за крај Петогодишњег плана, наша индустрија је у прошлој години испунила око 82% Петогодишњег плана. То значи да је за наредне двије године, узето у цјелини, потребно да се индустријска производња годишње повећава за око 9% па да план буде испуњен.

Премда је пољопривредна производња била нешто испод плана, она према 1948 години претставља повећање од 106% по вриједности, а 87% Петогодишњег плана. Пољопривреда Југославије забиљежила је прошле године велике успјехе у смислу социјалистичког преображаја села. Број државних пољопривредних добара порастао је са 83 у 1948 години на 114, број државних локалних добара и економија са 1.242 на 1.743, број сељачких радних задруга повећао се са 1.318 на 6.300, а број домаћинстава у њима са 60.156 на 303.723, док се површина њиховог земљишта повећала са 324.000 на 1.691.000 ха. Укупна површина социјалистичког сектора у пољопривреди повећала се од 805.000 на 2.276.480 ха.

Успјех треће године нашег Петогодишњег плана огледа се и у том, што је упркос економске блокаде и потребе да се врше померања у инвестицијама, наша земља успјела да инвестира у привреду преко 60 милијарди динара. Ако се узме да је 1947 године извршено 34, а у 1948 години 43 милијарде динара инвестиција, то значи да смо досада инвестирали око 140 милијарди динара или половину инвестиција предвиђених Петогодишњим планом. То такође значи да уз далеко мањи проценат повећања инвестиција но што је био случај досада можемо у наредне двије године испунити и премашити план инвестиција. Међутим, за 1950 годину предвиђене су инвестиције у износу од 87.5 милијарди динара, што значи да ће крајем године 1950, ако се урачунају и војне инвестиције, у привреду бити инвестирано 233 милијарде динара, или око 87% инвестиција предвиђених цјелокупним Петогодишњим планом.

Испуњење задатака треће године Петогодишњег плана има велики међународни значај. Упорност с којом се наша земља борила под најтежим околностима за његово испуњење афирми-

сала је још једном Југославију као земљу која је способна да води самосталну привредну политику и показала да је она с обзиром на унутрашње снаге и политички и економски фактор са којим се у међународним односима мора рачунати. Но, њена самосталност није срачуната на самосталност изоловане или аутарктичне земље. Она свој суверенитет и слободу привредног развитка заснива на равноправним односима према својим партнерима. Она у тој равноправности гледа залог слободног економског и демократског развитка свих па и малих земаља.

Зато развијајући своје економске снаге и изграђујући своју социјалистичку привреду Југославија се труди да на бази равноправности развија привредне односе са свим демократским земљама које су вољне да под истим условима с њом сарађују. То је став Југославије који се не коси ни са принципима њене спољне политике као социјалистичке земље ни као чланице Уједињених народа.

Морално-политичко јединство народа Југославије, њени успјеси у изграђивању социјализма у сопственој земљи, њена снага показана у тешким искушењима 1949 године гаранција су да ће Југославија испунити задатке четврте планске године, још више се учврстити као слободна и суверена земља и постати још снажнији фактор одржања мира у свијету и сарадње међу народима.

Зилко ВИНТЕРХАЛТЕР

БОРБА ЗА МИР, ДЕМОКРАТИЈУ И СОЦИЈАЛИЗАМ ЈЕ ИСТОВЕТНА И НЕДЕЉИВА

Само правилно гледање на историски развитак капитализма и правилна оцена садашњег историског тренутка могу да нам омогуће правилан одговор на питање шта треба подузети да се очува мир и да се са успехом настави борба за комунистичко преуређење света.

Законитости процеса капиталистичке акумулације и концентрације које је открио Карл Маркс наводе нас на општи закључак да историја савременог друштва преваљује своје етапе са све већом брзином. Столећа, која су некада била потребна да би у њиховом крилу производне снаге сазреле и доживеле преврате, данас су равна, у томе смислу, деценијама. Нарочито је брз и буран историски развитак у XX веку, у етапи империјализма испуњеној необично неравномерним, скоковитим и пуним катастрофа збивањима. Два најкрвавија светска рата, свеобухватне кризе, револуције и сукоби између држава и друштвених снага изазивају десетине, па и стотине милиона људских жртава. Све те жртве, могло би се рећи, јесу цена самог тог развитка. Али те жртве бројчано расту скоро у геометриској прогресији, и када се противуречја империјализма која доводе до тих експлозија и сукоба не би решила победом светске социјалистичке револуције, уништење свеколике модерне цивилизације и културе, праћено општим истребљивањем људског рода, сасвим је сигурно.

Узмимо, на пример, развој светског саобраћаја: железница, бродарства, телеграфско-телефонских и радио веза. Све то што даје сумаран преглед модерног развитка, пре сто година, тако рећи, није ни постојало. Само да би се изградила данашња железничка мрежа, подигнуте су стотине циновских фабрика и ливница гвожђа и челика и милиони радника сврстани су у огромну армију само те једне од основних грана индустрије. Капиталистичка цивилизација проширила се необичном брзином у све делове света. Створени су огромни новчани и реални капитали. Капиталистички кредитни систем — то најмоћније оружје мобилизације и концентрације капитала — својим невидљивим нитима потчинио је капиталу цео свет, сјединивши га у

светско тржиште. Капитализам XIX века замењен је новим капитализмом, капитализмом XX века са његовом надградњом — индустријским и банковним монополима, владавином финансијског капитала.

Али, на срећу човечанства, сукоб између огромног пораста производних снага и облика капиталистичке својине над њима почео се већ пре тридесет година решавати. Октобарска револуција отворила је ново поглавље у историји, дала неслушане перспективе за даљи развитак производних снага, и то не више на бази најбезобзирније експлоатације људи, већ на супротном начелу опште својине и колективног другарског рада и сарадње. Каква је нова чудеса показала земља социјализма! У Совјетском Савезу за непуних 13 година социјалистичке реконструкције развој производних снага потамнио је по својој снази и темпу све што је икада раније могло да буде запажено у најбурнијем развоју капитализма.

А данас снаге социјализма у свету превазилазе и та достигнућа. Федеративна Народна Република Југославија, резултат Народноослободилачког рата и Народне револуције, за пет година само, на такорећи спепељеној земљи у којој је становништво било десетковано, пружа слику ослобођеног рада где је брзина социјалистичке изградње још већа и где се свакодневно стварају све бољи услови за све убрзанији развитак производних снага и праведних друштвених односа.

Али човечанство — па и онај његов део који је већ срушио капитализам, збацио његов јарам — није ослобођено опасности нових светских ратова. Светски империјализам организује контрареволуцију и оружане нападе на свет социјализма. Он још увек поставља на дневни ред нову поделу света и успостављање хегемонистичке владавине једне или две највеће силе над свим осталим земљама и народима. Пролетаријат и његови револуционарни савезници у земљама које су срушиле владавину капитала не могу имати мира ни почивка, нити могу уживати све плодове свога социјалистичког рада све дотле док постоји опасност империјалистичке оружане интервенције и контрареволуционарног рата за поновно успостављање власти капитала над деловима социјалистичког света. Борећи се за своју безбедност, за своју спремност да у свако доба одбије све покушаје гушења његовог социјалистичког развоја, свет социјализма мора да плаћа трибуте у зноју и крви светском капиталу и да улаже огромне напоре како би унутар социјалистичких земаља искоренио и ликвидирао остатке капиталистичке прошлости који, услед недовољно развијених производних снага, у ситној робној производњи још налазе плодно тле. До сада је социјализам победио и изграђује се само у земљама где је капита-

лизам био слабо или тек средње развијен. Зато је један од најважнијих императива успешне изградње социјалистичког друштва и стварања базе за његово ширење на остале земље света да се дану и ноћу, са свим својим снагама и средствима развијају производне снаге, техника, тешка индустрија, електрификација и васпитавају у што већем броју технички кадрови највиших квалификација, да се обисмењују масе и да се културно преобразе. Бич капитализма, бич мрачњаштва, фашизма стална је претња целокупном напредном човечанству и бије по њему у целини, без обзира било оно с оне или с ове стране данашњих граница социјалистичког света.

Тек што је био завршен Други светски рат, рат против хегемонистичких тежњи немачког империјализма, који је уз помоћ својих савезника Јапана и Италије хтео да наметне целом свету своје господство и фашистички робовласнички поредак, појавила се опасност Трећег светског рата. Амерички империјализам, који је на рачун свеопштег ратног клања и убијања по други пут силно ојачао и обогатио се, прешао је на остваривање своје хегемоније над светом служећи се експанзионизмом таквих сразмера о којима се раније није могло ни слутити.

Борба за мир у свету као проблем поставља се и даље углавном на исти начин као и у годинама претварања фашистичке агресије у Други светски рат. Ослободилачки ратни напори постигли су само делимично своје циљеве: низ нових земаља ослободио се империјалистичких окова. Али империјализам, иако је данас неупоредиво слабији у односу на свет социјализма, неизбежно припрема нове ратове тражећи у њима излаз да би се тако на вештачки начин одржала његова основа — капитализам. И док је империјализам, задржаће своју пуну важност Лењинове речи:

„Питање о империјалистичким ратовима, о тој данас у целом свету најглавнијој међународној политици финансиског капитала, која неизбежно порађа нове империјалистичке ратове, неизбежно порађа раније невиђено јачање националног угњетавања, плачкања, разбојништва, гушења слабих, заосталих, малих народности од стране шачице „најнапреднијих“ држава — то питање од 1914 постало је темељно питање целокупне политике свих земаља земљине кугле. То је питање живота и смрти десетина милиона људи.”

То је питање живота и смрти стотина милиона људи могло би се данас надодати.

I

У време када је капитализам претстављао прогресиван облик друштвеног односа, борба за демократију била је саставни део борбе за свргавање оксва феудалне тираније која се су-

МЕЂУНАРОДНИ ПРОБЛЕМИ

протстављала његовом развиту. Капиталистичка класа повукла је за собом често пута у ту борбу цео народ. Буржоазија је прокламовала у своје и у име целог народа демократска начела слободе и једнакости. Велике идеје Француске револуције, идеје хуманизма, слободе и равноправности одражавале су материјалне интересе огромне већине становништва и као такве покретале су кроз дуги низ деценија све прогресивне друштвене снаге у борбу за уништење феудалног мрачњаштва угњетавања и свакојаким привилегија. Историјски корени тих идеја и начела демократије леже дубоко у класним и верским борбама које су потресале европске народе још од времена када се на рушевинама Римског царства стварао покрет против растућег феудализма као реакција примитивних демократских заједница варварских племена против новог ропства, које су феудални освајачи наметали у непрекидним ратовима. Њихови корени леже дубоко у сељачким устанцима и ослободилачким ратовима против феудалних велесиља, папства, германске Империје итд. Борба за демократију развијала се и унутар трговачких нација и градова средњег века, где се већ тада постављао захтев буржоаске једнакости — да се са једнаким капиталима остварују једнаки профити.

Али, чим је буржоазија срушила феудални поредак, она је као експлоататорска класа била све више присиљавана да се одриче на све могуће начине демократских начела. У оквиру буржоаског покрета демократија је постала демократијом само за мали број експлоататора, а за велику већину становништва она је била само празна реч, лажна форма. И уколико је феудална власт била више уништавана, утолико је буржоазија мање и неискреније искоришћавала те идеје као средства за мобилизацију свенародних снага против феудалних паразита и против њихових евентуалних покушаја рестаурације феудализма.

Велики борци за стварну, истинску једнакост, за стварну и истинску демократију, критичари буржоаског друштва као што су били Сен Симон, Фурије и други указали су у својим генијалним списима на сву лажност и изабљивачку голотињу буржоаске демократије. Али Маркс и Енгелс, оснивачи научног социјализма, оцењивали су и формалну буржоаску демократију — у упоређењу са феудализмом — као велик напредак у развиту људског друштва. Сама чињеница што је буржоазија била приморана да пред законом, формално, прогласи све људе једнаким претстављала је огроман корак напред у општељудском друштвеном напресу.

Када се пре сто година у јунским револуционарним догађајима у Паризу по први пут на политичко-историјској сцени појавио пролетаријат као самостална сила, почели су отада да се

руше и разбијају сви фетиши „демократије уопште” и да се покажује њена експлоататорска, класна природа.

Европски пролетаријат — а после њега амерички и азиски — могао је да развије своје класне снаге, своју свест и организацију само у жестокој борби против лажи буржоаске демократије, само у борби за њено демаскирање, ослобађање од свих илузија апстрактне, беживотне демократије које су у његовим редовима биле посејане и које су спречавале његово класно и политичко издвајање. Буржоаској демократији дијаметрално се морала супротстављати социјалистичка демократија. У земљама где су феудални остаци и феудалне владавинске форме кочиле не само капиталистички развитак уопште него и развитак пролетаријата као класе „за себе”, на пример у Русији, Аустро-Угарској па и Немачкој, трајао је дужи време период борбе за буржоаску демократију, јер је она истовремено била и борба за шире услове и могућности борбе пролетаријата. Борбе за демократске слободе, за уставност и парламентаризам пружале су модерном радничком покрету могућност ширења и јачања, али истовремено успоравале његову политичку диференцијацију. Демократи, патриоти, социјалисти педесетих и шездесетих година прошлог века сачињавали су у тим земљама јединствен револуционарни табор и често су то била само различита имена за борбе идентичних друштвених тежњи и политичких програма. Али са развојем капитализма расли су класни сукоби у буржоаском друштву. Догађаји као што је Париска комуна јасно су издвојили табор пролетаријата, табор одлучних противника тадашње буржоаске демократије.

II

Елементи империјализма сазревали су у етапи такозваног, релативно „мирног” развитка капитализма. Седамдесетих година домонополистички капитализам достигао је своју највишу тачку и најтипичније земље капитализма тога периода, које су показивале релативно највећу мирољубивост и слободолубивост — Енглеска, Француска и САД, прешле су на политику освајања незаузетих територија и монополистичког поседовања колонијалних извора сировина, политику која је била праћена наглим развијањем милитаризма, метода реакције и монополистичког пљачкања слабо развијенијих и колонијалних земаља. Монополи су постали одлучујућа сила у привреди, власт капитала уопште замењена је влашћу финансиског капитала све док у времену пред Први светски рат неколико стотина милијардера нису завладали целим капиталистичким светом. Три, четири највеће империјалистичке силе потчинио је већину становништва земљине кугле — то јест већину нација и народа — својој осва-

јачкој и израбљивачкој колонијално-монополистичкој политици. Слободна конкуренција порађала је своју супротност — монополе, а њихова владавина у привреди значила је и поткопавање ранијих политичких форми кроз које се капитализам једино могао да развије. Монопол насупрот слободној конкуренцији захтева уместо слободе господство, потчињавање грубом силом, реакцију на целој линији. Чак и принцип „слободне буржоаске браће“ капиталиста, када је у питању експлоатација радне снаге, када је у питању начело да се за једнаке капитале извлаче једнаки профити, и тај основни принцип буржоаске демократије, демократије за богате, постао је неодржив, а буржоаска демократија шупаљ појам без садржаја.

Што је више растао притисак империјализма над колонијалним народима, што су се више шириле и учвршћивале његове позиције, утолико је демократија у такозваним њеним класичним земљама претстављала маску за империјалистичке разбојнике. Енгелс је у једном од својих писама говорио о томе да се облици буржоаске демократије у Енглеској одржавају само зато тако дуго и тако упорно што је Енглеска поседовала пре свих других империјалистичких земаља монопол над огромним колонијалним царством, Енглеској буржоазији, која је на једног енглеског радника угњетаваала десет колонијалних радника, пружала се могућност да корумпира један део „своје“ радничке класе и да одржава најлибералније форме у политичком систему. И та фамозна енглеска демократија одржавала се само по цену све већег угњетавања и поробљавања колонијалних народа. Лењин је у току Првог светског рата писао:

„... Народи, који су се већином борили на челу осталих за слободу у 1789—1871, претворили су се сада после 1876, на бази вишеко развијеног и „презрелог“ капитализма у угњетаче и поробљиваче већине становништва и нација целе земљине кугле.“

Поред материјалног корумпирања, западноевропска буржоазија настојала је да помоћу лажног величања свог унутрашњег политичког система у метрополама и духовно корумпира радничку класу на тај начин што јој је хтела приказати да ће у оквирима буржоаске демократије једино бити могуће остваривање социјалистичких идеја. Радничка класа само треба да буде солидарна са својом буржоазијом у пљачкању других народа, да ће се мирним еволуционим путем, реформама и класном сарадњом постићи социјализам. То су проповедали идеолози буржоазије и њени емисари у редовима радничког покрета. Развити најширу и жестоку борбу против таквог идеалног утицаја буржоаске демократије, против отровног дејства њених фикција и ап-

¹ Лењин, Социјализам и рат, св. XXI, стр. 275, IV. издање.

страктних идеја о слободи и демократији, против свих илузија у погледу могућности ослобођења пролетаријата од експлоатације — то је кроз читав један период био главни садржај револуционарне пропаганде пролетаријата.

III

Октобарској револуцији и револуционарном таласу који је захватио капиталистички свет, совјетској демократији као истинској народној демократији, демократији вишег типа, победничка буржоазија Антанте у лицу својих претставника као што су били Вилсон, Лојд Џорџ, Клемансо, у лицу својих филозофа, историчара, економиста и других идеолога супротставила је буржоаску демократију.

Социјална демократија, која је издала дело социјализма, борбу за претварање империјалистичког рата у грађански, у социјалну револуцију, после Првог светског рата нашла се на предњим линијама међународне контрареволуције. Под паролом одбране буржоаске демократије, социјалдемократи и друге утицајне ситнобуржоаске партије у појединим земљама, као што су, на пример, биле такозване сељачке партије у Источној Европи, развили су борбу против покушаја револуционарног пролетаријата за свргавање диктатуре буржоазије и успостављање диктатуре пролетаријата. У самој Русији бољшевици су морали да воде борбу на живот и смрт против меншевика и есеровца, који су били ударна сила и агентура не само руске буржоазије него и међународног империјализма, сила која је требало да осујети дело револуције и одржи Русију и даље под влашћу међународних монопола, под влашћу западног империјализма. Демократске илузије завладале су неко време после Фебруарске револуције не само у масама сељаштва, ситне градске буржоазије него и међу радништвом. Меншевици су имали за то време већину у Совјетима. Требало је да се масе увере на властитом искуству шта се све крије иза парола парламентарне републике и буржоаско-демократских слобода. Бољшевици су напредовали све своје снаге да раскривају лажност меншевичких причања о демократији. Лењин је подвргао оштрој критици меншевице као браниоце буржоаске демократије и разголитио их као праве контрареволуционаре на чију је политичку карту руска и међународна империјалистичка буржоазија у тадашњим условима још једино могла да полаже наде. Лењин је у читавом низу својих чланака и књига показао да су меншевици надримарксистички, који су — поред тога што су разним политичким и финансиским концептима повезани директно са буржоазијом — у својим теоретским ставовима такође слугани буржоазије ако ни по чему другом а оно по томе што не схватају етапу империјализма, што не

схватају да није могуће бити демократа на делу, а да се не увиди нужност да се демократизам једино може ширити и учвршћивати идући у социјализам, то јест једино стављањем капиталистичких монопола под ефикасну контролу народа. Лењин је тада говорио:

„Из ослободиоца нације, каквим је капитализам био у борби са феудализмом, империјалистички капитализам постао је највећим угњетачем нација. Капитализам је од прогресивног постао реакционаран, он је развио производне снаге толико, да човечанству претстоји или да пређе у социјализам, или да годинама, па и деценијама преживљује оружану борбу „великих“ држава за вештачко одржавање капитализма посредством колонија, монопола, привилегија и националних угњетавања сваке врсте.“

Большевици су показали на шта се своди тобожња борба за демократију и парламентарну републику о којој су бубњали мењшевици и друге ситнобуржоаске партије. Лењин је у својим чланцима масама отварао очи показујући учешће тих „демократа“ у најбезобразнијим скандалима на корист капиталиста, ради њихових плачкашких циљева и огромних ратних профита. Показало се у данима брзог сазревања социјалистичке револуције да су поборници и шампиони буржоаске демократије мењшевички министри, разни Церетели, Скобељеви и Чернови, кршили вољу народа, одлуке демократије. Большевици су захтевали револуционарну демократску контролу доходака експлоататора, национализацију банака, укидање трговачке тајне, тражили су да се организују одбори за снабдевање животним намирницама, контролу производње, контролу расподеле сировина итд. Контрареволуционарна буржоазија и њена агентура у радничком покрету Русије ишла је за тим да поткопа демократију економском и финансиском саботажом и да искључи масе од остваривања демократских права која су била извојевана свргавањем царског апсолутизма. Маса су на властитом искуству све више стицале убеђење да је истинита тврдња большевика о томе како у XX веку господство буржоазије не може имати ништа заједничког са истинским демократизмом, да се демократизам може постићи само одлучном борбом за социјализам. Лењин је са поносом истицао да су большевици јакобинци XX века, указујући на то да су потребне мере терора организованих народних маса против непријатеља истинског демократизма, демократизма девет десетина становништва над шачином експлоататора, указујући на то да су „велики буржоаски револуционари Француске пре 125 година учинили своју револуцију великом посредством терора против свих угњетача, и феудалаца и капиталиста“.

¹ Лењин, Дела, св. XXI, стр. 273.

Лењин је и на плану борбе међународног пролетерског покрета тога времена повео најодлучнију борбу против бранилаца буржоаске демократије, боље рећи, против оних који су налазећи се у редовима социјалдемократских партија, послужили буржоазији да у појединим земљама постепено изолује комунистичке партије и револуционарна крила унутар социјалистичких партија и синдикалних организација и сузбију утицај Октобарске револуције на пролетаријат Запада, а нарочито на пролетаријат низа земаља где је револуција већ избила или била на помолу. Са свом жестином Лењин се тада, као и после Првог светског рата, обара против контрареволуционарних иступања Кауцког, Ота Бауера и других водећих теоретичара социјалдемократије. Они који су, као што је то Лењин истицао, грешили углавном у томе што су сматрали и даље, кад се историска ситуација изменила, да главне форме пролетерске борбе — парламентарне и друге форме класне борбе у оквирима буржоаско-демократских система — треба да остану таквим и у условима разбојничког империјалистичког рата и пролетерске револуције, потсећају у нечему на данашње ревизионисте Информбироа, који не увиђају све значење нових облика борбе за револуцију и изградњу социјализма.

Још у време револуције 1905 Лењин је јасно одредио принципијелни став револуционарне пролетерске партије према буржоаској демократији:

„Била би темељна погрешка сматрати да борба за демократију може скренути пролетаријат са пута социјалистичке револуције, да је може потамнити, засенити итд. Напротив, социјализам управо не може победити, а да не уведе пуну демократију, јер ће пролетаријат бити неспособан да припреми победу над буржоазијом, ако не води свестрану борбу за демократију“.³

Свестрана борба за демократију у оквирима буржоаске државе — то јест диктатуре буржоазије — код Лењина је, као што видимо, предуслов победе пролетаријата. Један део његовог пута ка социјализму. Лењин је у оштрој полемици са Кауцким, који је диктатуру пролетаријата у Совјетском Савезу хтео да прикаже као негацију демократије, показао да историчар Кауцки злонамерно искривљује историју и забављује јасне ставове Маркса и Енгелса о буржоаској држави и демократији. Демократију Кауцки жели да дефинише изван класа, да је идентификује са појмом потчињавања мањине већини, да говори о њој као о „чистој“ демократији без обзира на њен класни садржај, на класно уроччење друштва, на државу као организацију за систематско насиље једне класе над другом, једног дела становни-

³Лењин, Дела, св. V, стр. 268.

штва над другим. Лењин је насупрот либералу Кауцком поставио питање демократије само онако као што то може поставити марксист. Не као питање демократије „уопште“, него као питање: демократије — за коју класу? Јер:

„Историја познаје буржоаску демократију која смењује феудализам и пролетерску демократију која смењује буржоаску — капиталистичку демократију“⁴.

Говорећи о пуној демократији, Лењин, разуме се, мисли на конкретни историски облик диктатуре буржоазије, облик државе у чијем оквиру пролетаријат може постићи само ограничен степен демократизма који не може превазићи постизање општег права гласа, свеопштег изборног права. То право, међутим, не ограничава ни најмање његов положај најамног ропства, њиме се ни најмање не може укинути то најамно ропство. Чим би то право угрозило право буржоазије на ропску експлоатацију пролетаријата, она би га помоћу своје власти у својој држави укинула. У сваком другом смислу чиста или пуна демократија може да буде лажљива фраза или — као што Лењин пребацује Кауцком — фраза либерала који заглупљује раднике.

У својој књизи „Ренегат Кауцки и пролетерска револуција“ Лењин је са њему својственом дубоком логиком на основу чињеница указао на сва огромна преимућства пролетерске демократије над буржоаском. Демократија у свету, која је у крајњој линији резултат најдубљих тежњи и притиска угњетаваних и изабљиваних радних људи, добила је најснажнији импулс остварењем таквих тежњи милионских радних маса кроз Октобарску револуцију. Заменом диктатуре буржоазије са диктатуром пролетаријата демократија је постигла свој виши степен. Она борба за демократију и демократска права у којој је пролетаријат и радно човечанство деценијама пролевало своју крв и дало небројене жртве у животима, да би могло развити своје организоване снаге у циљу заштите од капиталистичке експлоатације и самовоље, завршила се у Русији укидањем најамног ропства. Сама та чињеница дала је најснажнији потстрек борби за демократска права радних људи у капиталистичким земљама. Експропријацијом експропријатора пролетерска држава дала је демократији највећу ширину и све материјалне услове за њено остваривање, претворила је из скучене, ограничене и лажне у стварну, истинску демократију.

Околност што је данас совјетска демократија услед развитка ревизионистичке великодржавне политике совјетских руковођаца и услед хипертрофије бирократско-полициског апарата упрожана, претставља само једну епизоду болести у развит-

⁴Лењин, год. 1946 у 2 свеске, II св., стр. 349, на руском.

ку социјалистичког демократизма, болести која потиче од заостајања на старим и преживелим формама и из одвојености социјетске демократије кроз тридесет година од демократизма који се развијао у борби угњетених маса и нација под капитализмом. Вечно живи извори револуционарних снага у свету и нови демократизам — који се развио у борби против фашизма и других најновијих облика империјалистичког угњетавања — на пример демократизам народних маса у Југославији, Кини и читавом низу других земаља, деловаће као коректив на сва та ревизионистичка скретања ка политици силе, ка политици несоцијалистичких циљева, деловаће као спасоносни лек. А и саме снаге унутар совјетских народа не могу се ни издалека сматрати исцрпљеним, исцрпљеним у смислу жаришта револуције и њиховог деловања у правцу кретања ка комунизму као навишем облику бескласног друштва.

IV

Контрареволуционарне силе империјализма у националним и међународним сразмерама деловале су, под паролом заштите буржоаске демократије да би се поставиле бране против плиме светске пролетерске револуције започете у великим данима октобра 1917 год. у Русији. Револуционарна криза пренела се на Немачку, на Италију, а револуционарна огњишта су се разгорела у Мађарској, Баварској итд. Затим је наступила осека — период релативне стабилизације капитализма. А то је значило да је буржоазији пошло за руком да се помоћу демократских уступака и реформи, помоћу привидних демократских слобода и пропаганде демократских илузија консолидује, а затим пређе из дефанзиве у офанзиву. Та офанзива капиталистичке класе против радних услова и животног нивоа пролетаријата у капиталистичким земљама праћена је истовременим, све оштријим реакционарним курсом који је одузимао једну за другом демократске тековине извојеване под притиском револуционарног покрета у првим послератним годинама. Већ 1928 године Комунистичка интернационала упозорила је светски пролетаријат да буржоазија све више напушта демократију и да у низу земаља где се нарочито брзо развијао милитаризам и реакционарна стремљења заводи фашистички режим.

Опасност фашизма најпре се манифестовала у нападу на основна демократска права којима се користила радничка класа, на право штрајка, на право збора и договора итд. Гушена је радничка штампа, све више је растао талас белог терора против напредних пролетерских и демократских организација, истакнутих бораца; а у привреди буржоазија је извршила прави јуриш на радничке најамнине, на осмочасовни радни дан и на цело-

купно радничко законодавство које је извођено од буржоазије под притиском послератног револуционарног таласа. Међутим, та опасност била је далеко већа него што се тада у земљама где га опасност није била непосредна узимало и више теоретски разматрало у радничком покрету. Али елементи једног крупног историског прелома сазревали су утолико брже што је капиталистички свет 1929—1932 године био потресен незапамћеном кризом.

Унутарња противуречја капитализма у периоду његове опште кризе између два рата силно су се заоштрила и показала да се питање о „бити и не бити“ за цео капитализам све отвореније и непосредније поставља. Остајати даље на терену буржоаске демократије у низу европских земаља, нарочито Немачке и Италије, чије су владајуће класе претрпеле у рату пораз, значило је изложити се потпуној неизвесности пред растућим револуционарним снагама десетина милиона кризом погођених, гладних и незапослених радника и полупролетерских сеоских маса које је аграрна криза брзо довела до просјачког штапа.

Социјализам у Совјетском Савезу у то време бележио је огромне успехе у развијању производних снага а капитализам се гушио у својим противуречјима. Услед пустошећег дејства кризе хиперпродукције, социјална демократија није се више од стране буржоазије могла сматрати као поуздан политички и социјални ослонац њеног поретка у радничкој класи. Њен организациони и идејни утицај на радне масе је нагло опадао. Нарочито немачка и аустриска социјалдемократија, које су важиле као кичма Друге Интернационале, показале су се у очима радних маса као велики обмањивачи. Илузије које су оне шириле својим проповедима мирног развитка у социјализму путем класне сарадње и освајања већине у буржоаским парламентима биле су распршене и одбачене. Наступила је општа политичка криза и она се одразила као криза система буржоаске демократије, то јест демократског облика буржоаске диктатуре.

Процес концентрације и централизације капитала под утицајем кризе и послератних тепокоња буржоаске привреде све се више убрзавао. Срапћивање финансијских монопола са државним апаратом, његово проширивање и развој милитаризма пружио је реакционарној финансијској буржоазији могућност да политичку кризу, која је била све акутнија, решава напуштањем буржоаске демократије, која је за владавињу финансијског капитала у условима кризе постала веома ровит терен. Свемоћна финансијска олигархија у Немачкој, следећи италијански пример, кренула је са све већом одлучношћу у правцу фашизма, курсом замене демократске форме буржоаске државе њеном фашистичком формом. Економска база такве државе створена срапћива-

њем крупних монопола и државног апарата већ је постојала. И као најкрупнији проблем који се на политичкој арени постављао пред немачке монополисте састојао се у томе да се фашистичким покретом обухвате масе, да се насилним разарањем других политичких партија постигне и успостави политички монопол фашизма, да се свевласт монопола у привреди употпуни свевлашћу монопола у политичком систему. Триумф фашизма у Немачкој, земљи где је концентрација капитала у упоређењу са другим империјалистичким земљама најдаље отишла, претстављао је један од најдубљих историјских прелома у политичком развоју модерног буржоаског друштва. То не треба ни данас, када је немачки фашизам претрпео највећи војнички пораз, ни за један минут заборављати. Исто тако опасно је заборављати да је фашистичка Немачка била творевина не само националне немачке историје, већ и легитимно дете међународног империјализма, дете коме су кумовали амерички и британски монополи.

Пуни домашај и све значење тога политичког прелома нису били у то време довољно оцењени у редовима међународног револуционарног радничког покрета. Тек је Други светски рат показао све снаге и све слабости фашизма, тек је рат омогућио да се он правилно оцени. На VII конгресу Комунистичке Интернационале Георги Димитров дао је правилну теоретску оцену природе фашизма и његове опасности. Али у читавом низу партија Комунистичке Интернационале нису се правовремено и тачно извршиле конкретне политичке анализе и тактичке измене насупрот фашизму и фашистичкој опасности. Пре свега читав низ комунистичких партија није у довољној мери знао да измени свој став према буржоаској демократији, да правовремено концентрише своју пропагандно-агитациону паљбу против фашизма и да организационо преоријентише своју борбу за стицање нових савезника против фашистичке опасности. Неки комунисти у свом секташком доктринерству отишли су чак тако далеко, да су сматрали позитивном чињеницу што се и фашистичка контрареволуција с десна на целој линији ангажовала и развила у нападу на буржоаску демократију. Заборављало се на то да се на бази процеса даље концентрације капитала у условима империјализма и опште кризе капитализма створила могућност да финансијски капитал на рушевинама буржоаске демократије успостави најварварскији режим експлоатације и угњетавања, да крупна буржоазија може у конкурентској борби за светску хегемонију своје државе организовати привредни и политички живот који у суштини одговара државно-ратно-монополистичком капитализму који је у Немачкој за време Првог светског рата већ имао високо развијене форме.

Лењин је 1917 године у своме чланку „Заокрет у светској политици” писао:

„Историја не стоји на месту ни ~~за~~ време контрареволуције. Историја се кретала напред и за време империјалистичког клања 1914—1916 године, које је било продужење империјалистичке политике претходних деценија...”

„Колико је савремено друштво већ сазрело за прелаз у социјализам, то је заправо показао рат, када је напрезање снага народа приморало да се пређе на регулисање целокупног привредног живота преко педесет милиона људи из једног центра. Ако је то могуће под руководством шачице јункера у интересу шачице финансијских магната, онда то сигурно ништа мање није могуће постићи и под руководством свесних радника у интересу девет десетина становништва исцрпљеног глађу и ратом.”⁵

Хитлерова Немачка претстављала је још и пре отпочињања светског ратног сукоба образац такве привредне и политичке концентрације, коју је Лењин у току Првог светског рата уочио говорећи у поменутом чланку о томе да је „империјализам за време рата учинио одлучан корак напред не само ка још већој концентрацији финансијског капитала него и ка његовом претварању у државни капитализам” (Ibid., стр. 261). Та општа тенденција развитка очитује се врло снажно и данас, иако дојучерашње фашистичке државе леже у рушевинама једног тоталног војног пораза. Зар не постоји данас приличан број ауторитативних економиста и познавалаца америчког империјализма који констатују да се тај империјализам креће у правцу аналогном кретању немачког империјализма под влашћу нацистичке партије и њене идеологије, и то не само у стремљењу ка светском господству него и по државно-капиталистичким облицима и по унутарње-политичким тежњама. Разуме се да у земљи са најснажнијим традицијама буржоаске демократије, после огромних напора читавог напредног човечанства да се сруше фашистичке силе које су угрозиле свет и запретиле да га баце у таму средњевековља, амерички империјалисти, повукавши искуства из најгубљих Хитлерових политичких погрешака, заводе опрезно и замаскирано режим свог политичког монополизма.

Димитров је у своме познатом реферату на VII конгресу Комунистичке интернационале утврдио:

„Данас радне масе у низу земаља стоје пред нужношћу да не колебајући се бирају — и то да чине одмах, данас — не између пролетерске диктатуре и буржоаске демократије, него између буржоаске демократије и фашизма.”⁶

Касније, нарочито у Другом светском рату, показало се да се та дилема није односила само на низ земаља већ на све земље света сем СССР-а. Требало је захватити ствар све шире и шире да се не заостане на терену ултра-левог секташтва. То је тра-

⁵ Лењин, Дела, св. XXIII, стр. 261.

⁶ Димитров, United front, Њујорк 1938, стр. 110.

жио живот, то је захтевала светска историја. То она и данас такође захтева. Борба за буржоаску демократију, за слободе које је она прокламовала и доцније само формално признавала слила се у данашњим историским условима у једно са борбом против империјализма који тражи излаза у успостављању политичког монопола, у отвореној диктатури најмоћнијих финансиских група на свим пољима привредног, политичког па и културног живота. Пораз Немачке и других фашистичких сила не значи да је фашизам као одраз претварања империјализма у државно-монополистички капитализам био привремена појава. Напротив, све оне основне економске и политичке тенденције у развоју савременог империјализма које су довеле до фашизма и Другог светског рата и данас постоје и делују као основне развојне тенденције. Дубоке су речи друга Тита које је недавно упутио делегацији италијанских јавних радника која је посетила Југославију замоливши је да италијанску демократску јавност поздрави са „Смрт фашизму — слобода народу” — поздравом који би и надаље требало да изражава основни став свих напредних људи у свету.

Милитаризам и реакција, рат и фашизам, то су најадекватнија испољавања империјализма на данашњем његовом степењу. Своју економску и политичку моћ монополи настоје да прошире помоћу све већег угњетавања и изабљивања не само пролетаријата него и свих осталих друштвених слојева осим шпачице великих финансиских паразита. У међународним сразмерама то су пре свега мали народи и цео колонијални свет, а затим и средње па чак и велике и империјалистичке силе, које данас амерички империјализам финансики баца у све већу зависност и поробљавање.

Са концентрацијом производње, са централизацијом финансиског капитала класни сукоби заузимају циновске форме. Ако радништво предузећа која запошљавају до пола милиона радника ступи у штрајк за повишицу плата, сукобљава се са финансиским капиталом срашћеним са државом, и тако се сваки економски покрет радничке класе аутоматски преноси на политичко тле и поприма карактер политичког сукоба. Али не само што велики опсег капиталистичких предузећа лежи у основи претварања економског покрета у политички већ то условљавају и крајња политичка нестабилност и с т р а х од пролетерске револуције.

Поред те основне супротности између рада и капитала, друга свеобухватна, веома дубока и коренита супротност империјализма, коју је Лењин назвао супротношћу између картелисане и некартелисане индустрије, све се више заоштрава. Монополи, који су у империјалистичкој држави постали свемоћни, могу у конкурентској борби против оних који стоје изван моно-

пола, конкуришу и крше диктат монополиста на унутарњем и спољњем тржишту у сваком моменту да искористе силу закона и извршне власти и да им униште егзистенцију. Материјална егзистенција не само радних слојева него и средњих трговаца и индустријалаца доведена је, на пример, применом Маршаловог плана у низу земаља у питање. Данас, када САД читав свој извоз робе и капитала спроводе и регулишу посредством државе, када се политика гомилања сировина такође врши преко државних органа, крупним монополима са Волстрита не претставља никакву тешкоћу да једним потезом пера у неком од привредних министарстава униште стотине и хиљаде ситних и средњих фабрика или да их прогутају у свој монопол доношењем неког новог закона или владиног декрета.

А на међународном плану концентрација привредне, финансијске и политичке моћи у једним рукама, у рукама једне или двеју најмоћнијих финансиских група, омогућава нове облике националног поробљавања и угњетавања. То са своје стране доводи до новог аспекта националног питања, до развијања форми национално-ослободилачког отпора империјалистима. Лењин је у поменутом чланку „Заокрет у светској политици“ писао:

„Свесни вође империјализма говоре себи: Ми, свакако, не можемо остварити своје циљеве без гушења малих народа, али зар не постоје два начина гушења. Има случајева када је пробитачније — и згодније — добити искрене, доследне „браниоце отаџбине“ у империјалистичком рату путем стварања политички независних држава, о чијој ћемо се финансиској зависности „ми“ већ побринути!“⁷

То данас причају и тако мисле амерички финансиски магнати кад разматрају питање даље „маршализације“. Ми читамо свакодневно у штампи западних држава о томе како претставници империјалистичких влада све чешће говоре о заштити политичке самосталности малих држава и о одбрани тих истих држава од покушаја Совјетског Савеза да их политички и војнички потчини. Разумљиво је да западни империјалисти виде своја финансиска преимућства над, рецимо, мешовитим совјетско-сателитским друштвима или над инфилтрацијом тајних агента у вођству комунистичких партија, државног апарата и војске земаља Источне Европе!

Отпор свих друштвених класа и слојева против шачице свемоћних монополиста расте са порастом моћи самих монопола. Таква је дијалектика данашњег економско-политичког развитка у капиталистичком свету. Исто тако расте отпор малих и средњих народа, док њихова борба за националну самосталност развија потенцијал демократије у свету.

⁷ Ibid, стр. 261.

Заједнички отпор против фашистичке агресије који су развили сви слободољубиви и мирољубиви народи света пре и у току рата претставља данас и снажну међународну традицију, која се не сме потцењивати. У току рата антифашистичке демократске снаге претстављале су заиста јединствен табор без обзира на сепаратне империјалистичке циљеве које су у борби против фашистичких сила настојале да остваре владајуће финансијске групе у Западној Европи и у Америци. Тај табор демократије развио је и братство по оружју и свест о опасности коју би човечанство морало поново да искуси, ако се нађе нека нова сила која би настојала да попут Хитлерове Немачке успостави хегемонију над светом и да све друге народе сматра нижом расом, робовима. Од огромног историјског значаја је чињеница да су се у томе демократском табору нашле заједно земље које су припадале различитим друштвеним уређењима и политичке снаге које су своју политичку акцију заснивале на различитим, па и супротним класним интересима, програмима и идеологијама. Јединствена основа за националну и интернационалну сарадњу свих тих снага био је отпор против хегемоније над светом једне групе империјалистичких сила које су, да би се са успехом могле борити за своје циљеве, направиле онај корак напред у империјализму о коме говори Лењин. Те силе успоставиле су у већој или мањој мери одговарајућу политичку форму своје експанзије. Само фашистички облик државе могао је монополистичком капиталу дозвољавати да троши милијарде за такозвану тоталну шпијунажу, да читав свет прекрије сложеном мрежом својих агентура и да, било силом било милом, мобилише у службу фашистичких планова скоро сваког Немца, скоро сваког Јапанца и велики део италијанске емиграције. Само фашистички облик буржоаске државе могао је осигурати безобзирно гажење свих оних начела у односима међу народима која су кроз векове у борби за слободом, за равноправношћу и демократијом била укорењивана у свести цивилизованог човечанства.

Али дијалектика таквог развоја морала је довести до тога да се фашизму и његовом експанзионизму супротстави све што је демократско, па било то демократско схватано на ограничен, буржоаски начин или на пролетерски начин, то јест да се демократија може развити на виши степен укидањем најамног ropства. Борба за одржање облика демократије, нижих или виших, слила се у јединствену борбу за одбрану слободе и равноправности народа у борби против фашистичких „ултра-империјалиста“.

У тим напорима слободољубиве нације су се све више уједињавале. А после рата, у Сан Франциску, оне су свечано прихватиле Повељу Уједињених нација као повељу мира и сарад-

ње свих народа, малих и великих. Та Повеља, разуме се, противуречи основним тенденцијама у даљем развоју империјализма, противуречи тежњама свемоћних монопола. Али она не противуречи моралним схватањима, вољи и тежњама огромне већине становништва земљине кугле. Зато је Повеља Уједињених нација, у крајњој анализи, антиимперијалистичка, антихегемонистичка. Као велика тековина антифашистичких, демократских снага света, она се мора данас свим силама бранити и поштовати као основа међународног права.

V

Историски оквири и услови борбе за демократију у свету после Другог светског рата сасвим су различити од оних услова који су постојали после Првог светског рата и Октобарске револуције. Фронт револуције и контрареволуције био је тада истовремено и фронт буржоаске демократије против пролетерске демократије. Такав или сличан светски фронт од пре тридесет година више се, вероватно, никада у историји неће поновити.

Искуство Другог светског рата — који је у својој основи био ослободилачки, а не разбојнички, империјалистички — показало је да се борба за слободу народа и против покушаја једне империјалистичке силе да завлада светом може водити заједнички са стране различитих држава и нација без обзира на то што су оне припадале различитим друштвеним уређајима. Искуства јединственог народног фронта против освајача, искуства за које Југославија и Кина пружају јединствене примере и нову историску политичку законитост, сасвим јасно показују да се и различите класе, и различите политичке партије и различите друштвене идеологије могу сјединити у одбрани националне независности и националног постојања. Јединствена основа за такво национално и интернационално јединство свих снага је сарадња у борби против покушаја успостављања доминације једне империјалистичке велесиле над целим светом.

У таквим условима борба за мир означава борбу против империјализма и она се претвара у централни проблем борбе за демократију и за социјализам.

За време Првог светског рата Лењин је, говорећи о пацифизму и пароли борбе за мир, писао:

„Расположење маса у корист мира често одражава почетак протеста, револта и свести о реакционарности рата. Искористити то расположење јесте дужност свих социјал-демократа. Они ће најватреније учествовати у сваком покрету и у свакој демонстрацији на тој основи, али они неће обмањивати народ допуштајући мисао о томе да је без револуционарног покрета могућ мир без анексија, без угњетавања нација, без пљачкања, без клице нових ратова међу садашњим владама и владајућим класама. Таква обмана народа ишла би

само на руку тајној дипломатији зараћених влада и њиховим контра-револуционарним плановима. Ко жели чврст и демократски мир, тај мора бити за грађански рат против влада и буржоазије.⁸

Овакав став Лењинов је дубоко принципијелан и говори о томе да се тежње за трајним миром могу остварити једино са остварењем социјализма. Али истовремено тај став има своју конкретну, тактичку вредност за услове који су владали у оквирима Првог светског рата, империјалистичког и разбојничког рата. Покушати у данашњим условима искористити тај Лењинов став као тактичко правило означавало би најгрубље доктринерство и највећу политичку слепоту. Још је Димитров на VII конгресу Комунистичке интернационале говорио о таквом вулгарном доктринерству. Он је тада указивао да се тактика борбе за мир заснива на потпуно различитим конкретним условима од услова у ситуацији у којој је међународни раднички покрет у борби против ратне опасности прихватио Штутгартску резолуцију или Базелски манифест.

„Али данас ми имамо — каже Димитров — друкчију ситуацију. Сада ми имамо: 1) пролетерску државу, која је највећа тврђава мира; 2) изразите фашистичке агресоре; 3) низ земаља које су директно угрожене нападом фашистичких агресора и у опасности да изгубе своју националну независност, и 4) друге капиталистичке земље које су данас заинтересоване да се одржи мир. Према томе је потпуно нетачно сада означавати све земље као агресоре.“⁹

За време рата 1914—1918 све владе су биле агресори. Али тада је свет био подељен на два милитаристичко-империјалистичка савеза која су се подједнако борила за успостављање своје светске хегемоније. Данас се ситуација изменила, али се она није изменила битно у односу на тактички став обележен од стране Димитрова, као што се овај битно разликује од тактичког става међународног радничког покрета у борби за мир који је Формулисао Лењин.

Борба за мир, макар и лош мир, какав је био у условима версајског система, или још лошији мир, какав је данас, мир који је и стварно и са становишта међународног права, формално, само примирје, претставља најнефикаснију борбу против империјализма, а за демократију — и у крајњој линији и за социјализам. Борба за мир у данашњим условима значи директно гушење империјализма, значи његово поткопавање, припремање на свим пољима његовог свестраног слома. Борба за мир значи најдоследнију мобилизацију антиимперијалистичких снага.

Лењин је окарактерисао етапу империјализма као мешавину слободне конкуренције и монопола. Он је у полемици против

⁸ Лењин, св. XXI, стр. 286.

⁹ Димитров, цит. дело, стр. 179—180.

МЕЂУНАРОДНИ ПРОБЛЕМИ

Кауцког, који је говорио о томе да развитак капитализма иде у правцу образовања једног светског труста, у правцу ултра-империјализма, тврдио, да ће управо на бази те „мешавине“, на бази тога противуречја између монопола и слободне конкуренције империјализам пропасти. Данас, када постоји свет социјализма који је обухватио скоро једну половину човечанства и једну четвртину земаљске територије, таква разматрања више практички немају никаквог значаја. Али је важно ухватити се за дубоку Лењинову мисао у вези са теоријама о ултра-империјализму, нарочито данас када се говори — не само у америчким империјалистичким публикацијама него и у совјетским часописима — о могућности подвргавања читавог капиталистичког света владавини САД, то јест о америчком ултра-империјализму. На таквим теоријама или практично политичким схватањима изграђују данашњи руководиоци Совјетског Савеза и њима потчињени пропагандисти из Информбироа своју централистичку политику подвргавања читавог социјалистичког света туторству и безусловном командовању Москве. Политика мира коју спроводи данас Совјетски Савез, политика која монополистичком волстритском »Рах америгана« супротставља неки »Рах советика«. Као што су се некада троцкисти уплашили хитлеровске агресије која је, притискујући целу Европу, такође несносно гушила и Совјетски Савез — ставши на становиште да није био Лењин у праву већ Кауцки са његовом теоријом ултра-империјализма — тако су се и данас ревизионисти у Совјетском Савезу уплашили и све се више боје америчког »ултра-империјализма“.

Ево шта је Лењин писао, између осталог, о „ултра-империјализму“:

„Може ли се, међутим, оспоравати да се апстрактно не може „замислити“ нова фаза капитализма после империјализма, управо: ултра-империјализам? Не. Апстрактно замислити сличну фазу — може се. Само у пракси то значи постати опортунистом, који се одриче оштрих задатака современости у име маштања о будућим не-оштрим задацима. У теорији то значи: не ослањати се на развитак који се врши у стварности, него произвољно одвајати се од њега у име таквих маштања. Нема сумње да развитак иде у правцу ка једном јединственом универзалном трусту, који ће прогутати сва предузећа без изнимке и све државе без изнимке. Али развитак ка томе иде у таквим околностима, таквим темпом, при таквим противуречјима, конфликтима и потресима — и то никако не само економским већ и политичким, националним итд. и т. сл. — да ће неминовно раније него што би ствар дошла до светског труста, до „ултра-империјалистичког“ светског обједињења националних финансијских капитала, империјализам неизбежно морати да се распрсне, да се капитализам преокрене у своју супротност.“¹⁰

¹⁰ Лењин, Дела, св. XXII, стр. 95.

Данашњи совјетски руководиоци управо заборављају на те дубоке мисли Лењина, сматрајући да ће се судбина света решавати на тај начин што ће се сукобити амерички ултра-империјализам, који ће прогутати све капиталистичке земље без изнимке, са социјалистичким светом, који треба да буде претворен у један јединствен социјалистички труст. Они то тако схватају — или само желе да наметну такво схватање осталим социјалистичким земљама — као једино спасоносно припремање за коначан обрачун са капитализмом уопште и са светским империјализмом. Дакле, не преостаје ништа друго осталим социјалистичким земљама, него да дозволе да „буду прогутане“ — најпре у форми свевласти НКВД у тим земљама и постављања разних Рокосовских на челу њихових националних армија — да би, на крају, команда и стратешки захтеви совјетског генералштаба били задовољени. Тежње малих народа за самоодређењем и одржањем независности, тежње угњетених класа за демократизацијом режима у појединим земљама, тежње националних мањина за заштитом својих националних права, оружана народноослободилачка борба — све то треба да буду само другостепени или трећестепени елементи спољно-политичке и војничке стратегије Совјетског Савеза. Главна гаранција мира — привременог мира — може да буде само у споразумима између великих сила. Споразуми ће се заснивати на политици силе. Такве су основне концепције данашње совјетске политике. На таквој анализи перспектива међународног развитка заснива се политика Информбироа.

Ревизија марксизма-лењинизма, која се развила у Совјетском Савезу и која је као губа захватила све комунистичке партије Информбироа, претставља негацију свега најпозитивнијег што се у марксизму-лењинизму као руководству за акцију међународног пролетаријата од Лењинове смрти до данас постигло. Питање је уколико и да ли уопште данашњи совјетски руководиоци имају пред собом коначни циљ — победу социјализма у целом свету. Питање је да ли се ради о једној концепцији извојевања такве победе у светским сразмерама, макар она и била дубоко антилењинистичка и потпуно погрешна. То је питање. Али се у пракси совјетска спољна политика не разликује од хегемонистичке политике САД. И једна и друга од две данашње највеће оружане силе света настоје да постигну истим методама исте циљеве — циљеве хегемоније над светом. У таквим условима Совјетски Савез као социјалистичка земља не може претстављати више ону „тврђаву мира“ коју је претстављао у време када је свету претила фашистичка агресија, чији је циљ такође била хегемонија над светом.

Данашња спољна политика Совјетског Савеза и политика Информбироа, као инструменат совјетске политике, претстављају

атентат на истинску политику мира. Политика мира је неодвојива од борбе за повећање производних снага и животног нивоа радних људи, од борбе за демократизам маса, за одржање демократских слобода и њихово проширење, и обрнуто. Неравноправни односи између социјалистичких земаља која намеће Совјетски Савез, политика чији је драстичан пример морална и економска агресија против Југославије, дезорганизују — и разбијају снаге мира. Зато је та политика контрареволуционарна не само у односу на Југославију него и у односу на борбу за социјализам уопште. Питање равноправности међу земљама социјализма претвара се у најосновније и најкрупније питање одржања светског мира. Искоришћавајући свој углед социјалистичке земље који ужива међу свим угњетеним и изабљиваним људима у свету, искоришћавајући свој углед дојучерашњег највећег шампиона мира, Совјетски Савез користи као инструменте своје хегемонистичке политике међународне организације за мир и за демократију: Светски конгрес мира, Светски омладински савез, Светски савез жена антифашисткиња итд. Тиме он страховито компромитује и цепа међународни демократски фронт, табор мира.

Као што су троцкисти, изрођавајући се из струје у радничком покрету у међународну контрареволуционарну агентуру фашизма, говорили у време када је требало мобилисати све снаге против хитлеровске агресије која се припремала, да није могуће спречити снагама демократије и мира отпочињање једног новог светског рата — да је то пушта илузија и обмана маса — и на тај начин демобилисали масе наносећи штету међународном покрету за мир, тако данас информбироовске главешине наносе неизмерно већу штету међународном покрету мира. Својом пропагандом и поступцима они показују колико потцењују снаге демократије и мира у свету. Да би иронија била већа, они таква своја схватања протурају у свет преко свога листића који се назива „За чврст мир, за народну демократију!“ Ревизионисти из руководства у држави и Партији СССР-а и њихови информбироовски вазали не само што не верују у снаге мира и демократије, већ се баве директном ратно-хушкачком пропагандом. Море клевета и лажи које се већ скоро две године на најбезобзирнији — и на најглупљи — начин фабрикују о једној најмирољубивијој земљи на свету, малој социјалистичкој земљи, показују у какав је беспринципијелни бездан пала совјетска спољна политика. То је стварност којој у очи морају гледати сви напредни људи у свету. Стварност не сме се сакривати иза наших жеља да она таква не буде и иза поверења које је Совјетски Савез са правом уживао као истински заштитник мира пре рата. Политика економског и свакојаког другог притиска, политика претњи и застрашивања звецкањем оружја и копањем ровова дуж источних и северних

граница наше земље не може се никаквим разлозима — па макар их конструисали сви мудраци света — називати политиком мира.

А не ради се само о Југославији. Немогуће је водити против једне земље ратно-хушкачку политику, а према другим земљама и народима политику мира и равноправности. Ако се имају принципи и ако су наши поступци засновани на тим принципима, онда се они морају манифестовати апсолутно свуда — без изнимке. Ако је принцип твојим поступком повређен и прекршен у односу на ма кога, ма где у свету, онда је повређен на свим осталим тачкама, у односу на цео свет. То је логика, и ако се не узме у обзир истина да је мир у данашњем свету недељив, то јест, ако га угрозиш на једном месту, угрозио си га у целини. Данас је постало потпуно јасно — а југословенски пример и искуство толико су јаки да би их и слепац могао сагледати — да се не ради о неким случајним појавама, погрешкама совјетских руководиоца и Информбироа у односу према једној земљи или једној комунистичкој партији, па чак и према неколико земаља и неколико комунистичких партија. Не. Ради се о једној већ прилично дугачкој политичкој линији којом се све дубље тоне у беспринципијелност, лаж, лицемерје, у злочин контрареволуције и у политику насиља достојну само варвара. Све то личи на злочинца, убојицу који је убио човека, па пошто је при томе било много сведока очевидаца, он настоји да убије и те сведоке да га не би имао ко оптужити за убиство. Томе су равни будимпештански и софиски процеси, чији је циљ био и остао: подметнути Југославији своје намере, своје несоцијалистичке циљеве, приказати себе невиним жањетом, а Југославију крвожедним вуком.

Претставници ФНРЈ на IV заседању ОУН нису изашли пред светску јавност са раскривањем таквог чудовишног лицемерја само зато што је угрожена њихова земља, зато да би се тешке повезала са снагама мира — свим снагама које су из ма каквих разлога против рата — јер је њихова највећа дужност према својој земљи и народу да штите њену безбедност и независност, него и из других разлога. Такво иступање налагала је истовремено и интернационалистичка дужност југословенских комуниста и демократа. Будимпештански процес показао је да су његови инспиратори превазишли сваку меру и обзир према миру и међународној сарадњи. Читав цивилизовани и културни свет се згрозио пред том највећом срамотном мрљом не само у историји савременог социјализма, него и над монструозношћу једног правосуђа коме је тешко наћи пример и у најмрачнијим периодима феудализма. Таква чудовишна аморалност коју показују инспиратори будимпештанског и софиског процеса заслеђује све што смо досада могли видети у политици. Према њима језуитски инквизитори и идеолози распадајућег феудализма били су обична штенад.

И Дантеов Луцифер из последњег круга пакла мање је аморалан! Будимпештански процес и све сличне методе које се употребљавају од стране руководиоца СССР против народа Југославије и чији се задах већ осећа у читавој спољној политици Совјетског Савеза, морали су да потресу савест човечанства и да буду сигнал који се морао чути у сваком кутку земљине кугле, сигнал нове опасности демократији и миру одакле се она најмање могла очекивати. Борци за социјализам у Југославији нису више могли пред најкомпетентнијим светским форумом ћутати. Даље ћутање би значило потцењивање светске демократске јавности. Морао се високо подићи глас из света социјализма да би се очувао његов углед, да би сви поштени демократи у свету осетили да се води одлучна борба за истину, за људска права, за равноправност међу народима у социјалистичком свету. Нећемо дуго чекати и историја ће показати целом напредном човечанству сву истину, све околности и све мотиве иступања југословенске делегације на IV заседању ОУН. Истина ће продрети, а дужност је свих присталица мира у свету да пораде на томе да она што пре уђе у свест сваког радног човека у свим земљама. Само талас протеста против несоцијалистичких циљева и поступака Совјетског Савеза присилиће његове руководиоце, који су се занели својом оружаном силом и моћи, на отступање у правцу успостављања равноправних односа између социјалистичких земаља, односа сарадње на социјалистичкој бази, а не на бази принципа: трговина је трговина, политика је политика, хиљаду пушака значе више него сто итд. итсл.

Питање равноправних односа између социјалистичких земаља претвара се у један од централних проблема борбе за мир и демократију у свету. Без равноправних односа између социјалистичких земаља највећа земља социјализма — Совјетски Савез — престаје да буде тврђава мира у свету као што је то био за последњу четврт столећа. То је данас један од најбитнијих момента у борби за мир. Не успе ли свет социјализма, који је данас по својој бројчаној и материјалној снази доминантна сила даљег историског развика, да реши кризу унутрашњих међусобних односа међу земљама и народима на време, онда су ствар мира и даљих победа демократије у свету врло лоше стали. Снаге мира су огромне, али оне морају бити у својој акцији координисане, јединствене. Ако Совјетски Савез под утицајем данашње штетне политике ревизиониста и великодржавних мегаломана продужи своју такозвану политику Информбироа, онда ће се покрет за мир са нужношћу стварати мимо њега, па и против њега. Огромна већина човечанства жарко жели мир.

Улога социјалистичке Југославије и КПЈ у данашњим условима борбе за мир, демократију и социјализам од огромног је ме-

међународног значаја. Док су Совјетски Савез — у својој спољној политици — и СКП(б) — у својим односима са међународним револуционарним радничким покретом — ревизионистички преломили континуитет једне револуционарне борбе која траје већ равно стотину година, дотле наша земља и наша Партија високо држе заставу интернационализма, револуције и социјализма. Како од злогласне Резолуције пролази месец за месецом, све се јасније у међународном радничком покрету оцртавају две линије социјалистичке стратегије. Једна од њих се одваја, кида са стварношћу, кида са задатком мобилизације све ширих снага у свим земљама за револуционарно решење противуречја презрелог и прегњилог капитализма и скрсеће у правцу негације принципа марксизма-лењинизма, у правцу великодржавних снова, освајања светске хегемоније помоћу циновске ратне машине, централизма и потчињавања свих народа и нација једној „изабраној“ нацији са предодређеном светском мисијом.

Друга линија, линија КПЈ је линија марксизма-лењинизма.

У своме говору на свечаном скупу Словеначке академије знаности и уметности друг Тито је рекао:

„Напредни свијет пажљиво гледа на земље које стварају код себе најнапредније друштвено уређење, социјализам, али исто тако пажљиво прати и то какве односе стварају између себе те земље. Не само да посматрају правилно најнапредније снаге света шта се догађа у социјалистичким земљама већ исто тако пажљиво посматрају то и реакционарне силе свијета, које без сумње настоје искористити за себе све негативне појаве до којих долази у односима између социјалистичких земаља.

Питање тих односа није тако проста ствар, ствар која може да интересира односно која се тиче само њих самих, тј. самих социјалистичких земаља или боље рећи земаља које граде социјализам. Не, то питање је од огромног значаја с интернационалне тачке гледишта. Правилно постављање међусобних односа на датој етапи, када још постоје упоредо са социјалистичким и капиталистичке земље, када још има народа који су национално угњетени, када још има бездушних колонијалних поробљивања итд., на тој етапи друштвеног развоја у свету морају односи између земаља које граде социјализам бити тако уређени да они охрабре све, а нарочито мале народе у борби за њихову националну и социјалну слободу и равноправност. Ти односи морају бити примјер или боље рећи стимул за даљи развој социјализма у свету, а не да буду кочница тога развоја.“

У тим речима одражава се марксистичко-лењинистичка концепција даље борбе на светском плану за преуређење друштва, за спас цивилизације, за победу социјализма. Колико дубоког и конкретног појимања данашње етапе међународног развоја и задатка светског револуционарног радничког покрета има у тим речима! Колико Лењинског такта, оптимизма и вере у револуционарне енергије угњетених и експлоатисаних народа свих земаља.

Те речи рељефније него ма шта друго показују од каквог је значаја борба КПЈ против ревизионизма.

Губљење револуционарне перспективе у СКП(б) као и у комунистичким партијама Информбироа услед подвргавања њихове воље и акције спољној политици Совјетског Савеза најјасније показује да које се мере скренуло у ревизионизам. Лењин је писао о томе да сву суштину ревизионизма најбоље одражава бернштајнјанска парола — циљ је ништа, покрет је све. Данад, под притиском „критике“, Варга и њему слични научници, који су за процену светске ситуације раније давали економске и политичке анализе о стању капитализма, говоре да је полазна тачка такве анализе интерес совјетске државе. Зато се марксистичка наука у Совјетском Савезу беспомоћно врти у зачараном кругу код процењивања послератног развика и данашње међународне ситуације. Довољно је узети последња годишта „Болшевика“, „Вопроси економики“, „Вопроси филозофији“ и друге водеће часописе, па да се уверимо у то како се у њима или млати празна слама, доктринерско-цитатерским преживљавањем јучерашњих истина и ставова, или се сервилно кади онима који мисле да су непоборљиви у својој оцени ситуације у појединим земљама те да им нико не сме противуречити, или се све отвореније заступа ревизионистичко схватање најосновнијих принципа марксизма-лењинизма. Као што су некада ревизионисти типа Бернштајна говорили: циљ је ништа — покрет је све, тако и совјетска економска наука исповеда као свој принцип: государство је све, а међународна ослободилачка борба пролетаријата за обарање капитализма — ништа.

Куда је совјетску науку одвео такав ревизионизам, заснован на великодржавним и хегемонистичким плановима совјетских руководилаца, показује информбировска процена светске ситуације у познатом реферату Жданова, датом у Варшави. То се данас најбоље види. Ту је превагнуо интерес великог государства над интересима међународне борбе пролетаријата. Требало је дати такву анализу светске ситуације да би се комунистичке партије Информбироа довеле на позиције свог безусловног потчињавања руководству Совјетског Савеза. Требало их је уверити у то да је ратна опасност непосредна, да је САД на путу да ускоро под своју команду стави цео капиталистички свет, да се контуре једног ултра-империјалистичког америчког блока дефинитивно стварају и да према томе социјалистичким земљама и најважнијим комунистичким партијама у Европи не преостаје ништа друго, него да своју акцију потпуно подвргну разлозима совјетске дипломатије и потребама совјетског генералштаба. Колико је нетачна, неконкретна и немарксистичка Ждановљева оцена међународне ситуације и перспектива послератног развика капитализма показује

чињеница да о револуцији у Кини као резултату Народноослободилачке борбе највећег народа на свету нема ни помена. Други важан факат је неправилан однос у оцени значаја стварања земаља Народне демократије уопште, а народне револуције у Југославији напосе. За појачање претставе о тобожњем америчком „ултра-империјализму“ карактеристичан је став о томе како су САД потчинице Велику Британију „везујући јој и руке и ноге“. До таквих „оцена“ морало се и доћи, када један такав реферат представља себи циљеве једне великодржавне дипломатије, а не циљеве координисане акције равноправних социјалистичких земаља и комунистичких партија којима мора стално пред очима да лебди интерес свих угњетаваних и изабљиваних овога света.

Када би руководиоци Совјетског Савеза водили ма и најмање рачуна о томе да је Лењин у своме делу „Држава и револуција“ подвлачио огроман значај који има демократија у борби радничке класе против капиталиста за своје ослобођење, да демократија означава једнакост и равноправност (иако само формалну), да демократија збија револуционарну класу против капитализма и да јој пружа могућност да развије у парампарчад и збрише са лица земље буржоазију — онда они никада не би пали толико ниско да највеће револуционарно дело у Европи после Октобарске револуције назову делом Гестапоа и гестаповаца и да најдемократскију земљу на свету прогласе фашистичком!

Али и пре срамотне Резолуције совјетски руководиоци нису схватили огроман значај нашег Народног Фронта као тековину демократије исковану у условима борбе против фашизма, у условима после „заокрета у светској политици“, „корака напред у империјализму“, о чему је говорио Лењин, и после „историјског прелома“ о коме је у вези са победом фашизма у Немачкој говорио Димитров на VII конгресу Комунистичке интернационале. Колико код совјетских руководиоца, и научника „ток мисли заостаје за током ствари“ сведоче оне аналогije из „Писама ЦК СКП(б)“ где се повлачи паралела између наше Партије и нашег Народног Фронта и ликвидаторске политике мењшевика из времена Прве руске револуције 1905 године.

Није никакво чудо што се и на међународном плану праве такве аналогije и на њиховој основи потцењује међународна демократска јавност или потцењује ОУН сматрајући је неким обновљеним издањем Друштва народа. Заборавља се разлика у светској ситуацији иза Првог светског рата који је био разбојнички и пљачкашки и Другог светског рата који је био ослободилачки у својој основи. Друштво народа било је створено као инструмент империјалистичких сила за одржање пљачкашког рата и за организовање контрареволуције у Европи. Недавно држање совјетских претставника у Савету безбедности и другим комитетима

ма ОУН-а из којих су се совјетске дипломате повукле ниподаштавајући светску демократску јавност и наде које она полаже у ОУН и на упорну борбу претставника демократских сила у њему, доказ је да је интерес Совјетског Савеза као велике државе и њена игра у односима великих сила потиснуо сасвим у страну интересе светског фронта мира и демократије, замаглио интересе и перспективе међународног покрета за мир.

Већ само заостајање мисли иза историског тока ствари, сама погрешна оцена међународне ситуације доводи до ревизионизма у тактици, у политици. У совјетској публицистици и научним радовима нигде се не пише и не говори о новој етапи у развоју социјалистичке револуције, нигде се не спомиње да полазна тачка те револуције није више једна држава социјализма него више њих, па се и не пише више ни о коначном циљу, ни о новим савезницима у садашњој етапи итд. Паралелно са тим политичким ревизионизмом стопу у стопу продубљује се принципијелни, програматски, филозофски ревизионизам. А одраз све те беспринципијелности и немоћног копчања совјетске науке у послератним годинама по питањима светске економике и политике јест морални пад, јесу несоцијалистички циљеви и антидемократске контра-револуционарне методе совјетских руководилаца и њихових информбироовских идолопоклоника.

Кидање са марксизмом-лењинизмом у редовима Информбироа истовремено је и кидање са међународном солидарношћу пролетаријата, са традицијама социјалистичког хуманизма, па и са општељудским основним моралним схватањима.

Наша земља и Партија пружају у овоме моменту доследан и жилав отпор свим тим болестима. У њеним редовима бије сигурно и ујединачено снажно било борбе за победу демократије и социјализма. На застави, коју данас наша Партија високо држи, исписане су и светле речи Манифеста I Интернационале:

... Да еманципација рада, пошто није ни локална, ни национална проблем него социјални, обухвата све земље... Интернационално удружење као и сва удружења или појединци који му прилазе, сматрају да основа њихових поступака према свим људима треба да буду Истина, Правда, Морал, без обзира на боју, веру и националну припадност.

Милан ГАВРИЋ

КОНЦЕНТРАЦИЈА И ЦЕНТРАЛИЗАЦИЈА ПРОИЗВОДЊЕ И КАПИТАЛА У САД У ТОКУ ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА

I

Маркс је из анализе закона капиталистичке производње закључио да конкуренција међу капиталистима неизбежно доводи до концентрације производње. Општа тежња за профитом нужно доводи до конкуренције међу капиталистима, а ова опет нужно рађа концентрацију из које се рађају монополи. Маркс је научно доказао како се на основу закона вредности и вишка вредности врши концентрација и централизација капитала. Ма да је још Фурје снажно истакао неизбежност централизације, Маркс је открио њихову разлику и њихово јединство. Концентрација претставља основу централизације, а с друге стране, централизовани се капитал брже акумулира и концентрише.¹

Таква је дијалектика развика капиталистичке конкуренције коју је открио Маркс у општим цртама још у „Беди филозофије“, где је показао „да конкуренција рађа монопол“.

Лењин је, као настављач Марксовог учења, научно доказао да је „настајање монопола услед концентрације производње општи и основни закон савременог стадија развика капитализма.“² Монополи претстављају, по Лењиновим речима, једну од најважнијих ако не и најважнију појаву у економици најновијег капитализма.

У концентрацији се изражавају историске тенденције капиталистичког друштва. Учење о концентрацији је уједно саставни део учења Маркса—Лењина о револуционарном краху капитализма.

„Свака акумулација капитала постаје средством за нову акумулацију“ (Маркс). С порастом акумулације расте и његова концентрација, тј. усредсређивање све веће масе средстава за производњу у рукама појединих капиталиста. Концентрација и

¹ Розенберг — Историја Политичке економије, стр. 343, на српском.

² Лењин, Империјализам као највиши стадиј капитализма, Београд 1949, стр. 20.

централизација капитала су облици кроз које се остварује један исти процес акумулације и они (ти облици) у свом даљем развоју доводе до ницања крупних монопола, до прелаза капитализма слободне конкуренције у монополистички капитализам. Шта претставља концентрација, а шта, пак, централизација капитала?

Концентрација капитала је процес увећавања, гомилања капитала у рукама једног капиталисте или једног капиталистичког удружења на рачун претварања вишка вредности у капитал. То је уствари репродукција капитала на проширеној основи. Концентрација капитала поред осталог даје већу конкурентску моћ и сигурност на тржишту. Она проистиче из основне црте развоја капитализма, из њему својствене противречности између друштвеног карактера производње и приватног начина присвајања. Јер, „непрекидно увећавање капитала постаје услов његовог постојања“ (Маркс). Пораст концентрације капитала води даљем заоштравању противречности капитализма, појачавању угњетавања рада од стране капитала и увећавању богатства на једној страни и бедности и немаштине на другој. Концентрација доводи у периоду империјализма до још јачег заоштравања свих противречности капитализма као друштвеног система које једино могу бити разрешене револуцијом.

Централизација капитала, за разлику од концентрације, уствари је процес уништавања индивидуалне самосталности већ постојећих појединачних капитала и претварање нових самосталних у један или више крупних капитала. За централизацију Маркс каже да је то „експропријација једног капиталисте од стране другог, претварање многих мањих капитала у мали број крупних“. Овде се, дакле, ради о гућању малих капитала од стране крупних, јер један капитал постаје већи, зато што други губи своју самосталност. Централизација капитала има у својој основи концентрацију и заједно с тим појачава процес концентрације, претставља моћну полугу подруштвљавања при очувању капиталистичких форми присвајања.

Као моћне полуге централизације Маркс истиче конкуренцију и кредит. На тржишту боље пролазе они капиталисти чији су производи јефтинији, а то опет зависи од продуктивности рада, модерне технике и др. Говорећи о улози кредита Маркс каже: „Он се у свом почетку увлачи кришом као скромни помагач акумулације, помоћу невидљивих конаца привлачи у руке индивидуалних или удружених капиталиста новчана средства разасута по површини друштва у већим или мањим масама, али убрзо постаје новим и страховитим оружјем у

конкурентској борби, а најзад се претвара у огроман друштвени механизам за централизовање капитала¹.

Према томе, постоје два пута централизације капитала: пут непосредног разарања ситних предузећа од стране крупних путем конкуренције и пут „углађеним“ средствима, сједињавањем у акционарска друштва, доцније у друге облике удруживања, трустове, картеле, синдикате. И у једном и у другом случају економски резултат је потпуно исти.

Сам процес акумулације капитала је прилично спор, у поређењу са централизацијом, да би могао оспособити поједине индивидуалне капитале за операције огромних размера. Зато Маркс каже: „Свет би још био без железница, да је морао чекати док акумулација не ослободи неколико одвојених капитала за грађење железница“. Напротив, „централизација капитала посредством акционарских друштава то је постигла само једним вамахом руке“.

Слободна конкуренција, као што смо већ видели, доводи до уништавања огромног броја ситних и средњих произвођача робе — ситних и средњих капиталиста. Њихови капитали прелазе у руке крупних и постепено преостају само најкрупнији капитали, који опет међу собом стварају привремене савезе ради уклањања међусобне конкуренције, утврђивања монополских цена, ради борбе против неког другог конкурентског савеза итд. У периоду империјализма слободна конкуренција негира саму себе и претвара се у своју супротност — монопол. То не значи да се конкуренција укида, напротив, она се појачава, заоштрава кроз нове облике и методе борбе између ситног и крупног капитала, чија се стара борба сада одвија на новом и вишем степену.

Говорећи о особеностима капитализма Лењин пише: „Огроман пораст индустрије и невероватно брз процес концентрације производње у све крупнија предузећа претставља једну од најкарактеристичнијих особености капитализма“. Концентрација и централизација капитала и производње још јаче заоштравају и истичу основну супротност између друштвеног начина производње и приватног начина присвајања, заоштравају противречности капитализма до крајњих граница, када на једној страни видимо само шачицу најкрупнијих капиталиста — монополиста и претставника финансијске олигархије, а на другој страни милионе осиромашених радника и трудбеника уопште, експлоатисаних од те шачице најкрупнијих монополистичких савеза и удружења.

¹ Маркс, Капитал, Том I, стр. 522, 523

У периоду опште кризе капитализма ове противречности још више се заоштравају. Други светски рат такође потврђује да су Лењина предвиђања била потпуно тачна. Ова поларизација толико је заоштрила противречности капитализма да се оне једино могу разрешити помоћу револуције и промене продукционих односа.

Помоћу „персоналне уније“ све се више врши повезивање банкарског и индустриског капитала, све се више преплићу функције у управљању између појединих банкарских и индустријских предузећа. То преплитање банака са индустријом и трговином доводи до спајања банковног и индустриског монополистичког капитала, до настајања новог облика капитала — финансиског капитала. Лењин овако карактерише историју настанка финансиског капитала: „Концентрација производње, монополи који из ње израстају, стапање и срастање банака са индустријом — то је историја постанка финансиског капитала и садржај тога појма“.

У периоду империјализма процес концентрације и централизације капитала и његова последица — господство монопола — доводе до срашћивања буржоаске државе са капиталистичком привредом, рађајући тенденцију ка стварању државно-монополистичког капитализма. Према томе, државно-монополистички капитализам настаје и развија се на бази владавине капиталистичких монопола. Развитак процеса концентрације и централизације производње и капитала ствара базу за владавину монопола и на политичком пољу, за срашћивање монопола са државним апаратом. Карактеришући државно-монополистички капитализам, Лењин истиче пре свега то срашћивање, спајање буржоаске државе са најмоћнијим монополистичким савезима. Ово срашћивање монопола са државним апаратом долази до јасног изражаја у чињеници да највећи претставници монопола заузимају руководеће положаје у разним органима које ствара држава и, с друге стране, у суделовању претставника државне управе у управљању трустовима, акционарским друштвима итд. Ове чињенице нарочито су дошле до изражаја у току и после Другог светског рата. Тако, на пример, на чело Управе за руководство индустријом, основане 1941 године у САД, био је постављен претседник аутомобилског труста „General Motors“ — Кнудсен, а руководиоци најважнијих одељења те Управе били су претседник Челичног труста — Стединиус, претседник железничке компаније „Chicago-Berlington-Queensy“ — Бигерс, претставници Рокфелера, Моргана, Мелона, и других. На тај начин, када је влада хтела да купи челичне производе, електричне уређаје, текстил, обућу и другу робу, те уговоре су од стране државе закључивали они исти људи који су,

КОНЦЕНТРАЦИЈА И ЦЕНТРАЛИЗАЦИЈА У САД

57

седели и у државном апарату и у тим или другим индустријским гранама.

У току рата, као и после, у Трумановој влади седе као министри и други високи државни функционери претставници финансиског капитала, истакнути и пословни људи Волстрита.

Претставници монопола САД имали су такође велику улогу и у окупационој власти Немачке и Јапана.

Све ово значи још веће појачање процеса срашћивања монопола са централним органима државне власти и све већи прелаз монополистичког капитализма САД на отворене форме политичке владавине.

У периоду опште кризе капитализма процес концентрације и централизације све више се одвија на бази нових, принудних форми које се јављају као последица потпуног потчињавања државе од стране монополистичког капитала. Познато је присилно картелисање у Немачкој, које су фашисти почели остваривати одмах по свом доласку на власт. Већ 15 јула 1933 године они су издали закон о присилном картелисању који је необично убрзао тај процес. Иако у САД концентрација није добила форме принудне картелизације санкционисане законима, ипак су економске последице биле мање или више исте. У току Другог светског рата основне полуге концентрације и централизације у САД биле су државне поруџбине, првенствено додељивање сировина (нарочито дефицитарних), државне инвестиције и др.

На тај начин монополисти су користили државну власт да прогутају ситне и средње фирме, да ликвидирају аутсајдере и успоставе своју потпуну власт у економици земље. Присилно картелисање, писао је Лењин, јесте „своје врсте фаворизовање капиталистичког развитка од стране државе“.

САД су класична земља владавине финансиске олигархије и монополских савеза, земља у којој стварно владају „Хиљаду Американаца“ или, како каже Ландберг, земља „60 породица“. Ова владавина претставља диктатуру најкрупнијих група, монополистичког капитала. Отуд појачани експанзионизам и тежња за светским господством у спољној политици и реакција по свим линијама унутрашње политике.

II

Развитак концентрације и централизације производње и капитала у САД, а на бази тога и процес монополизације, достигао је врло висок степен већ у периоду између два светска рата. Овај процес нарочито се појачао као резултат светске економске кризе

* Лењин, Дела, свеска XXI, стр. 174.

МЕЂУНАРОДНИ ПРОБЛЕМИ

1922—1933 године, Земља „слободне иницијативе“ у суштини била је земља гигантских трустова који су контролисали све најважније гране индустрије, банке и трговину. Пред Други светски рат, скоро у свакој грани америчке индустрије, основну масу производа монополизирала су обично 1—4 највећа друштва.

Четири највеће компаније контролисале су више од половине (58%) свих производа прехране, 62% шумске индустрије, индустрије папира и индустрије нафте, 95% производње гумене индустрије и индустрије машина.

Три компаније (»General Motors«, »Ford« и »Chrysler«) давале су више од 90% производње аутомобилске индустрије.

Две фирме дају више од 62% производње пољопривредних машина САД.

Једна фирма (»Alcoa« Aluminium Co. of America) имала је 100%-ни монопол у индустрији алуминиума.

„United States Steel Corp.“ припадало је више од 48% високотих пећи земља и скоро 36% капацитета за ваљани материјал.¹

Горње бројке јасно нам показују да у већини индустријских грана 4, а често и мање, најкрупније корпорације контролишу непосредно кроз производни процес 50—100% целокупне производње.

На 0.1% свих фирми земље, које су запошљавале преко 500 радника 1939 године, долазило је 40% укупног броја запослених непољопривредних радника.

1.1% свих фирми прерађивачке индустрије са преко 500 радника имале су 48% запослених радника те гране.

0.1% свих друштава владало је са 51% актива свих корпорација.

20 најкрупнијих банака држале су у својим рукама 27% укупних зајмова и инвестиција свих банака САД.

17 најкрупнијих предузећа за осигурање живота имало је преко 81.5% укупне имовине целе ове гране.

45 највећих одобрађивачких друштава располагало је са 92% свих транспортних средстава у земљи.

40 најкрупнијих друштава јавне корисности (гас, осветљење) имало је у својим рукама 80% средстава ове гране.

200 најкрупнијих нефинансиских друштава добило је 1929 године 43% опште суме чистог прихода свих нефинансиских корпорација.²

¹ James A. Allen, World Monopoly and Peace, New York, 1946, стр. 102.

² Labor Fact Book, No. 8, New York, 1947, стр. 18 и 19.

³ J. M. Blair, F. Houghton, M. Rose, Economic Concentration and World War II, Washington 1946 (превод на руском, стр. 9).

КОНЦЕНТРАЦИЈА И ЦЕНТРАЛИЗАЦИЈА У САД

55

На 4.8% целокупног броја фарми долазило је скоро 50% целокупне пољопривредне површине САД.

1% имаоца акција у земљи влада са око 60% акција 200 најкрупнијих индустријских друштава.⁸

На челу индустрије стајало је пре рата 200 најкрупнијих индустријских друштава чије су активе износиле око 70 милијарди долара, тј. око 45% актива свих нефинансиских друштава. Међутим, права власт у економици САД припадала је још далеко ужом кругу индустријских и финансиских магната као што су Рокфелер, Морган, Дипон, Мелон, Кун-Леб и други.

Три породице — Дипон, Рокфелер и Мелон — располажу заједно акцијама у износу од 1.4 милијарди долара, помоћу којих они директно или индиректно контролишу 15 крупних друштава са укупним капиталом више од 8 милијарди долара, што чини преко 11% имовине 200 највећих друштава (индустријских корпорација).

Истовремено са процесом концентрације производње и капитала текао је и процес централизације. За 20 година, од 1919—1939 године, само у прерађивачкој и екстрактивној индустрији као резултат присилног сједињења — „фузија“ — нестало је 9518 компанија.⁹ Оне су у већини случајева остале и даље „независне“, али само као производне јединице великих друштава.

Процес концентрације производње и капитала достигао је нарочито висок степен у тешкој индустрији. Од 200 најкрупнијих друштава прерађивачке индустрије у 1939 години 21 друштво било је у металургиској индустрији и то: 14 у црној металургији, 3 у производњи кутија за конзерве а остала 4 у производњи разних челичних производа.¹⁰

У црној металургији на 53 предузећа са бројем радника више од 2.500 долазило је 58% свих радника запослених у тој индустрији. А на предузећа с бројем радника од 1.000 до 2.500 долазило је још 23%, док је, на пример, 1914 године на обе ове групе отпадало око 53% општег броја радника те гране.

У производњи транспортних средстава на 79 фирми са бројем радника више од 1.000 долазило је скоро 94% радника те гране.¹¹

Према извештају Привремене Националне економске комисије¹² у производњи челика господари неколико крупних друшта-

⁸ James S. Allen, исто, стр. 104.

⁹ Исто, стр. 103.

¹⁰ J. M. Blair, исто, стр. 111.

¹¹ J. M. Blair..., Исто, стр. 434 и 440.

¹² T.N.E.C. Monograph, No. 21, стр. 119—120; цитирано према М. Блајр, Исто стр. 111—112.

МЕЂУНАРОДНИ ПРОБЛЕМИ

ва. 10 друштава располагало је 1937 год. са 88% имовине ове гране; на 4 друштва долазило је више од 66%, а само на 2 друштва 55% имовине те гране. Корпорација „United States Steel” са својих 40% имовине дотичне гране била је 2.5 пута већа од свог најближег конкурента — компаније „Bethlehem Steel”; а ова последња била је два пута крупнија од следеће по значају корпорације „Republic Steel”.

Ових 10 друштава располагало је крајем 1939 године са 84.1%¹³ производних капацитета у производњи челика. А само 2 најкрупнија друштва — „United States Steel” и „Bethlehem Steel” — имала су скоро 50% (34.1 и 14.1) производних капацитета за производњу челика у својим рукама.

Упоредо са процесом концентрације производње и капитала у све мањи број гигантских друштава текао је и процес централизације, пропадања мањих и слабијих предузећа. Док је у производњи челика и ваљаног материјала било 1919 године 521 предузеће, 1929 године тај број се смањио на 486, а 1937 године већ на 410. Истовремено повећавао се и просечни број радника који долази на једно предузеће.

Број предузећа и просечни број радника који долазе на једно предузеће у производњи челика и ваљаног материјала кретао се овако:¹⁴

Година	Број предузећа	Просечан број радника на једно предузеће
1919	521	726
1929	486	812
1937	410	1.169

Јасно је да се иза ових средњих бројки пораста броја радника на једно предузеће скривао врло неравномеран пораст радника у појединим предузећима. Тај пораст имао је сталну тенденцију повећања броја радника у најкрупнијим предузећима која су упошљавала преко 1.000 радника.

Према истом извору концентрација радне снаге у предузећима која производе челик и ваљани материјал изгледала је овако:

¹³ J. M. Blair..., Исто, стр. 115.

¹⁴ Исто, стр. 109.

КОНЦЕНТРАЦИЈА И ЦЕНТРАЛИЗАЦИЈА У САД

67

Распоред радне снаге по предузећима у производњи челика
и ваљаног материјалау зависности од броја запослених
(у процентима)

Год.	Од 1—100 радника	од 101—250 радника	од 251—500 радника	од 501—1000 радника	преко 1000
1919	1.4	4.9	10.4	19.2	64.1
1929	1.6	3.7	8.6	15.3	70.8
1937	0.7	3.1	5.4	10.0	80.8

Као што се види, број радника се повећао једино у предузећима која запошљавају преко 1.000 радника. Док је 1919 године на та предузећа долазило 64.1% целокупног броја радника, 1937 год. у њима је већ радило скоро 81% радника те гране.

У великим предузећима-гигантима радило је до 1/4 милиона радника. У предузећима „United States Steel“ радило је 1939/38 године 200—260 хиљада радника и намештеника, а у предузећима „Bethlehem Steel“ број запослених радника и намештеника износио је за исте године око 80—100 хиљада.

За аутомобилску индустрију карактеристична су гигантска друштва. Са гледишта производње у овој индустрији је концентрација достигла највиши ниво од свих основних грана прерађивачке индустрије. Број компанија стално се смањивао. 1903 године било је 181 компанија, 1926 године остало је још само 44 компаније, а 1940 године 11 компанија од којих су само њих три давале око 90% целокупне производње, а преосталих 8 само 10%. Прво место, међу све три гигантске компаније, заузимао је „General Motors“ који је давао око 40% производње целокупне индустрије аутомобила. Број радника и намештеника овога друштва износио је 1937 године 262 хиљаде.

Целокупна индустрија алуминија САД, у којој је било запослено 75 хиљада радника, потчињена је једном монополу — концерну Мелон.

Хемиски труст Дипон има у својим рукама око 4/5 производње најважнијих видова хемиске индустрије.

Једна од основних карактеристичних црта концентрације и централизације у периоду опште кризе капитализма јесте процес наглог продирања крупног капитала у лаку индустрију. Овај процес се нарочито манифестовао у економици САД. Овладавши скоро у целини основним гранама тешке индустрије, монополи су такође захватили и многе гране лаке индустрије потчињавајући их једну за другом.

Од 200 најкрупнијих друштава прерађивачке индустрије у 1939 години 32 друштва припадала су прехранбеној индустрији. Од ових, пак, 5 друштава било је у индустрији меса, 4 у индустрији

ји шећера, 4 у производњи жестоких алкохолних пића, 3 у млинарству, 3 у индустрији хлеба, 2 у индустрији млека, 2 у производњи бисквита, 2 у индустрији конзерви, 5 у осталим гранама прехранбене индустрије и 2 друштва произвођила су разне прехранбене производе.

Прехранбена индустрија је међу последњим најважнијим гранама прерађивачке индустрије које имају јаку тенденцију ка концентрацији производње у крупна предузећа. Производња прехранбених производа била је углавном у малим предузећима сем неколико најважнијих грана као што су индустрија меса, конзерви, млинарство. У 1939 години 97% предузећа прехранбене индустрије запошљавало је мање од 100 радника и на њих је долазило 52% радника целокупне прехранбене индустрије. У 99.2% предузећа са бројем радника до 250 било је запослено 72% радника те гране. Само на 0.3% предузећа са преко 500 радника долазило је 17% упуслених.

Иако у прехранбеној индустрији преовлађују релативно мала предузећа, крупне компаније путем контроле имају у својим рукама претежни део њихове производње. Из следеће табеле може се видети концентрација производње у прехранбеној индустрији САД — пред рат.

Концентрација у прехранбеној индустрији

Контрола једног најкрупнијег и три најкрупнија друштва у разним гранама¹⁵

Гране прехранбене индустрије	% контролисане производње	
	1 најкрупнија компанија	3 најкрупније компаније
Индустрија меса	20	43
Индустрија млека-масло	8	21
Индустрија млека-сир	33	63
Производња кондензованог млека и млека у праху	20	44
Млинарска индустрија	23	38
Печење хлеба	7	17
Конзервирање поврћа	5	13
Конзервирање воћа	13	30

У индустрији меса, која је достигла највиши степен монополизације од свих основних грана прехранбене индустрије, на 8 крупних фирми долазило је 1935 године 63%, а само на 4 најкрупније од њих 56% производње и прераде сточних производа. Позната су „велика четворица“ — „Armour“, „Swift“, „Cudahy“ и „Wilson“ — „краљеви меса“ који господаре тржиштем стоке и

¹⁵ J. M. Blair, Исто, стр. 294.

КОНЦЕНТРАЦИЈА И ЦЕНТРАЛИЗАЦИЈА У САД

63

прерадом сточних производа САД. Ова четири друштва задовољавају су скоро половину потражње меса у САД, а само прва два, најкрупнија од њих, преко 38%. Они контролишу огроман број клаоница и држе огромне хладњаче што им омогућује врло јак положај у односу на ситне фармере. Ова „велика четворица“ повезана су са банкарском кућом Морган и Кун-Леб-а. Њихов утицај не огледа се само у производњи и продаји стоке и сточних производа него и у политичком животу САД. Позната је њихова борба против Рузвелтове политике цена и бојкот тржишта 1946 год., када су обуставили слање меса на тржиште чиме је изазвана оскудица, док су у исто време држали у хладњачама огромне залихе које су износиле око 250 милиона килограма меса. Они су такође одиграли важну улогу и на изборима 1946 год. подржавајући републиканску странку. Ова 4 друштва имају своја предузећа и ван Америке као на пример у Канади, Аргентини и Јужноамеричким државама.

Концентрација као историска тенденција у развоју капитализма карактерише у потпуности и развој пољопривреде. Лењин поводом тога каже: „Основна и главна тенденција капитализма састоји се у потискивању малог произвођача од стране крупног, како у индустрији тако и у пољопривреди“.¹⁶

Преко половине целокупне територије САД отпада на пољопривредну површину која захвата преко 400 милиона хектара. Од тога на границе долази око 156 милиона, а на пашњаке око 270 милиона хектара. На тим огромним просторима налази се око 6 милиона фарми најразличитије величине, почев од неколико хектара до неколико хиљада па чак и десетина хиљада хектара земље. Величина поседа не даје праву слику о материјалном положају фармера, али ипак убедљиво говори о процесу концентрације у америчкој пољопривреди. Следећа табела то убедљиво потврђује:¹⁷

Група фарми са величином земље у ха	1920		1940	
	% поседоване % фарми површине	% поседоване % фарми површине	% поседоване % фарми површине	% поседоване % фарми површине
До 40 ха	58.6	17.0	58.7	13.6
Од 40.1 до 99.9 ха	22.5	20.4	21.0	16.2
Од 100 до 199.9 ха	15.6	29.0	15.0	25.3
Од 200 до 399.9 ха	2.3	10.6	2.7	1.1
Од 400 и више	1.0	23.0	1.6	4.8
УКУПНО:	100.0	100.0	100.0	100.0

¹⁶ Лењин, Целокупна дела, IV издање, XXII књига, стр. 58, на руском.

¹⁷ А. Либкинд, Вопросы економики, бр. 5, 1949, стр. 83.

Као што се из горње табеле види огромно је порастао проценат земље у групи фарми са 400 и више хектара, док је у осталим групама тај проценат мање или више опао. Надаље, из табеле се види да је 1940 године 79.7% фарми имало свега 29.8% земље, док је 20.3% фарми држало 70.2% земље или 4.3% фарми имали су скоро 45% или још јаче истакнуто 1.6% најкрупнијих фарми држало је 34.3% све земље 1940 године.

Величина поседа није једини и тачан показатељ економске снаге газдинства зато што у САД има врло развијених и високо интензивних фарми које су мале по величини поседа, али су због тога снабдеване модерном техником и имају велики обим производње. Мислећи на такве фарме, Лењин је писао: „Капитализам не расте само путем убрзања развитка крупних газдинстава по величини поседа у екстензивним рејонима, него и путем стварања крупних по величини производње, више капиталистичких газдинстава на мањим земљишним површинама у интензивним рејонима.“¹⁸ Стога морамо бити обазриви при праћењу и анализи фарми ситних по величини земљишта иза којих се крије чисто капиталистичка и често врло високо капиталистичка производња. Због тога је и степен концентрације капитала у америчкој пољопривреди уствари много већи него што то може да покаже предња статистика.

Да би се видело учешће фарми у укупној вредности производње можемо узети следећи пример: У 1949 години у 65% фарми вредност производње износила је мање од 1.000 долара годишње. Или ако узмемо вредност целокупне пољопривредне производње продате на тржишту, можемо такође да видимо приближну слику концентрације у америчкој пољопривреди. Према подацима Завода за истраживање пољопривреде САД види се да од целокупне вредности пољопривредних производа продатих на тржишту 20% вредности отпада на 1% најјачих фарми, док с друге стране 50% свих фарми учествује са мање од 10% укупне вредности пољопривредних производа продатих на тржишту.¹⁹

Карактеристика америчке пољопривреде јесте првенствено производња за тржиште с једне стране и рејонизација производње с друге стране. У САД постоји читав низ појасева за одређене пољопривредне културе. Тако, на пример, постоје сточни, житни, памучни, дувански и други појасеви. Ова рејонизација омогућава прилагођавање производње земљишним и атмосферским приликама као и већу примену агротехничких мера, што утиче на повећање продуктивности. Она доноси у време добре коњунктуре добре

¹⁸ Лењин, Целокупна дела, IV издање, књ. XXII, стр. 88 на руском.

¹⁹ Labor Fact book, No. 3, 1947.

зараде крупним фармерима, али још чешће у време кризе и депресије оставља произвођаче само са једном врстом робе која у датом периоду нема прође на тржишту. Због тога се дешава да то нарочито погоди ситне и средње фармере и у таквим случајевима појачава њихову зависност према банкама и крупним капиталистима који се на тржишту појављују и као купци и продавци њихових производа диктирајући им цене и потчињавајући их путем хипотекарних и других кредита и уништавајући их као самосталне произвођаче. На овај начин крупне банке и осигуравајућа друштва дошле су до огромног броја фарми.

Тако према подацима америчког Сената 25 осигуравајућих и финансиских друштава поседовало је 1936 године 70.000 фарми. Најкрупније међу њима „Metropolitan Life Insurance Co“ поседовало је 7.300 фарми са 1.621 хиљада акри земље на којој је живело 50 до 60.000 лица. Друштво „John Hancock Mutual Life Insurance Co“ поседовало је 4.341 фарму, „Mutual Benefit Life Insurance Co“ поседовало је 3.936, „Prudential Insurance Co of Amerika“ поседовало је 3.856 фарми итд. итд.²⁰ Ма да су и ови подаци непотпуни, убедљиво показују колико су финансиске компаније овладале фармерском земљом. На америчким фармама живи око 25 милиона лица. Од овог броја стварно ради око 9 милиона, а остатак сачињавају чланови фармерских породица. Од ових 9 милиона само 3,5 милиона су прави фармери и раде на властитој земљи, а осталих 5,5 милиона не поседују земљу, већ раде на фармама велепоседника, разних банака и осигуравајућих друштава. Од овог броја фармера који не поседују земљу 2,5 милиона раде као закупци, а 3 милиона као пољопривредни радници. Према томе више од половине фармера нису прави сопственици и принуђени су да раде код крупних фармера било као закупци, било као пољопривредни радници.

И овај број „правих“ поседника одлази повремено на друге радове у индустрију, а приличан их је број задужених код банака и крупних капиталиста тако да и они сви нису у правом смислу речи власници. Међу закупцима постоје две врсте: тенанти и шеркропери. Док су тенанти такви наполичари који имају сопствени инвентар, стоку и оруђа, шеркропери немају ништа сем радне снаге, те стога морају да дају већи проценат новца или производа земљораднику. Положај закупца на Југу гори је него на Северу САД. Принци су поред економског угњетавања још и политички обесправљени. Мистички на ове фармере — арендаторе са Југа САД, Лењин је још 1915 године писао да „они нису закупци у европском културном, савременом капиталистичком смислу речи,

²⁰ Anna Rochester, *Why farmers Are Poor*, 1940, стр. 110, 111.

него да су то претежно полуфеудални или у економском односу полуробовски напoличари“.

Најгори је положај пољопривредних радника тзв. „путујућих радника“ међу којима има највећи број Црнаца, Мексиканаца Кинеза, Филипинаца, а и белих радника, и они су изложени како економској беди тако и разним елементарним непогодама и болестима. У трци за радом они се заједно са својим породицама селе са Југа на Север и обратно, већ према сезонским приликама. Њихова просечна недељна плата износи око 17.5 долара, а на Југу само 10 долара.

Совјетски економист Либкин сматра као основне узроке централизације америчке пољопривреде између Првог и Другог светског рата:

- 1) економску кризу 1920 — 1922 године и 1929 — 1933 год.
- 2) пораџт угњетавања монополистичког капитала у пољопривреди
- 3) исцрпљивање слободне земље.

Поред ових узрока на процес централизације и концентрације снажно је утицала механизација и примена агротехничких мера у америчкој пољопривреди. Она је допринела да се велики број радне снаге у поменутом периоду ослободи са села, што је имало за последицу пропадање ситних и средњих фармера и њихово потискивање са села у град и повећање резервне армије рада.

За америчку пољопривреду карактеристично је да велики њен део контролишу крупна капиталистичка газдинства и банке што је још Лењин 1914 године уочио пишући: „Ко држи у рукама банке, тај непосредно држи у рукама трећину свих фарми Америке, а посредно господари над свом њиховом масом“.²¹

Финансиски капитал и земљопоседници, индустриски и трговачки капиталисти добили су од ренте у периоду од 1935—1945 године просечно годишње око 500 милиона долара.

Однос цена пољопривредних и индустријских производа стално се погоршава на штету пољопривреде. Ако узмемо за 1910 — 1914 годину индекс 100, онда тај индекс изгледа у

1925—1929 години	89, а у
1930—1934 „	66

Концентрација је јако изражена у производњи и продаји пољопривредних машина и разних других алатки, а такође и у производњи хемиских ђубрива која се много употребљавају у америчкој пољопривреди.

²¹ Лењин, Целокупна дела, IV изд., Књига XXII, стр. 86, на руском.

КОНЦЕНТРАЦИЈА И ЦЕНТРАЛИЗАЦИЈА У САД

87

Пратимо сада концентрацију и централизацију капитала у банкарству САД. Лењин је јасно указао на нову улогу и моћ банака. У свом делу „Империјализам“ пре преласка на анализу банака и њихове нове улоге у империјализму каже: „Монопол — то је последња реч најновије фазе у развоју капитализма. Али наше претставе о стварној снази и значају савремених монопола биле би крајње недовољне, непотпуне, упрошћене кад не бисмо узели у обзир улогу банака“.²²

Преко банковних реза које су врло разноврсне и које се из године у годину са развојем капитализма све више шире, преко текућих рачуна и других финансиских операција банке се, како каже Лењин, у почетку само тачно обавештавају о стању послова појединих капиталиста са којима су у вези и које треба да кредитирају, доцније већ почињу да контролишу њихово пословање, њихове везе и операције, док на крају не заузму такав монополистички положај и такве позиције да потпуно одређују њихову судбину и опстанак. Да би се видела концентрација банака између два рата, послужимо се доњом таблицом кретања броја националних банака са различитим величинама капитала и њиховим депозитима од 1924 до 1934 године.²³

Концентрација банака у САД (број националних банака)

Година	са капиталом преко 5 мил. долара	од 1 до 5 мил. дол.	са мање од 1 мил. дол.
1923	21	100	8.063
1930	39	177	6.822
1934	40	182	5.245
Проценат депозита у националним банкама			
1923	22.1	20.1	57.8
1930	48.3	17.1	39.6
1934	47.8	20.6	31.6

Као што се из горње табеле види, број великих националних банака са капиталом већим од 5 милиона долара повећао се за скоро 100% у периоду од 11 година, док се број банака са капиталом од 1 — 5 мил. долара повећао од 100 на 182 и проценат њихових депозита од 22.1 на 47.8 — и од 20.1 на 20.6, дотле се број националних банака са капиталом мањим од 1 милион долара смањило за 2.818, а њихово учешће у укупним депозитима од 57.8 на 31.6%

²² Лењин, Империјализам, Београд, 1949, стр. 31 (ћирилицом)

²³ Varga — Mendelsohn, New Data for Lenin's Imperialism, New York, 1940, стр. 77.

Пораст снаге крупних банака може се видети и кроз број пораста њихових филијала. Тако број одељења и филијала крупних америчких банака кретао се овако:

1914 износио је	1.082
1929 " "	2.911
1939 " "	3.629

Концентрација банака нужно прати смањење броја банака и пораст утицаја и финансиске моћи преосталих банака. Ако погледамо доње бројеве, видећемо да се укупан број банака у САД смањило за период од 15 година скоро упола.

Укупан број банака у САД²⁴

1921 године	30.560
1929 " "	25.110
1936 " "	15.752

Концентрацију капитала у банкарству у периоду 1934—1939 године можемо видети из следеће табле која нам показује како је распоређен проценат обвезница, преференцијалних и обичних акција на неколико водећих банака у САД.

Проценат емисија регистрованих обвезница, преференцијалних и обичних акција који је отпадао на најкрупније банкарске куће²⁵

Банкарске куће	Обвезнице	Преференцијалне акције	Обичне акције	Све емисије
Morgan Stanley & Co., Inc.	25.9	9.2	8.0	23.2
The First Boston Co.	12.0	5.1	—	10.7
Kuhn, Loeb & Co.	7.7	0.2	4.3	6.7
Dillon Read & Co.	7.4	10.3	1.7	7.4
Smith, Barney & Co.	4.5	9.8	5.0	5.1
Blyth & Co., Corp.	4.3	4.0	2.7	4.2
Укупно 6 њујоршких банака:	61.8	38.6	21.7	57.3
14 других њујоршких банака:	20.0	29.1	27.7	21.3
Укупно 20 њујоршких банака:	81.8	67.7	49.4	78.6
18 банака изван Њујорка	12.8	5.3	18.1	12.1
Укупно 38 банака	94.6	73.0	62.5	90.7
Свих других банака	5.4	27.0	37.5	9.3
Све банке	100.0	100.0	100.0	100.0

Инвестиционо банкарство у САД има велики значај како у банкарству тако и у економици САД уопште. Од 730 чланова

²⁴ Varga—Mendelsohn, исто, стр. 77.

²⁵ David Lynch, The Concentration of Economic Power, 1946, стр. 128.

КОНЦЕНТРАЦИЈА И ЦЕНТРАЛИЗАЦИЈА У САД

89

удружења инвестиционих банака 1938 године, према писању Линча, њих 38 како се види из горње таблице, играли су одлучујућу улогу. У периоду између 1934 и 1938 године регистровано је хартија од вредности у висини од 9.6 млд. дол. од чега је 9.2 милијарди долара било продато посредством инвестиционих банака. Другим речима, 5% банака контролисало је 90% свих послова.

Шест водећих банака, поменутих у предњој статистици, које претстављају мање од 1% укупног броја банака, обавиле су 57% свих послова по акцијама и 61.8% по облигацијама, а водећа међу њима која претставља само 0.5% укупног броја банака емитовала је више од 23% свих хартија од вредности. Финансиска кућа Морган разделила је скоро два и више пута хартија од вредности него 692 мале банке укупно. При расподели разних категорија хартија од вредности видимо такође да је банкарска фирма Морган емитовала сама 65% облигација прве категорије, док су 37 осталих банака емитовале свега 35%.

Ова моћна група 6 банкарских фирми влада свуда. Преко њихових руку прошло је 65% свих облигација, 60% облигација предузећа за друштвене потребе, 76% железничких и 74% свих других облигација.²⁶

Концентрација капитала у банкама и другим финансиским корпорацијама САД достигла је изванредно висок степен. У 1939 год. 345 најкрупнијих финансиских корпорација стицале су код себе 90.2 милијарде долара актива или 57.8% опште суме актива свих 120.945 финансиских корпорација земље. На 10 најкрупнијих банака долазило је 1940 године око 1/3 опште суме депозита свих америчких банака.²⁷ Од свих америчких банака величином својих капитала и депозита отскачу 10 банака гиганата од којих се 6 налазе у Њујорку, а 4 ван Њујорка — у Сан Франциску, Чикагу и Бостону. Свака од ових банака располаже огромном сумом капитала и игра одлучујућу улогу у банкарском свету Америке. С друге стране све оне везане су јаче или слабије, на овај или онај начин за свемоћне финансиске групе Морган, Рокфелера, Кун-Леба, Мелона и друге.

Да би донекле видели снагу тих 10 најкрупнијих банака и њихову финансиску моћ, погледајмо величину њихових депозита и укупне активе уочи самог рата.

²⁶ David Lynch, Исто, стр. 65—67.

²⁷ „Сједињене америчке државе“, Друго издање, Москва, 1946 год, стр. 181.

Тако 5 најкрупнијих банака САД имале су 1940 године следећу суму депозита и актива:

	Депозити	Укупна актива
The Chase National Bank	3.543	3.823
Bank of America	1.632	1.787
The National City Bank	2.908	3.091
Guaranty trust Company	2.389	2.711
Bankers trust Company	1.416	1.569

(„The Economist” од 27. X. 1945, стр. 23—24)

Доцније ћемо горње цифре истих банака упоредити са стањем 1944 год.

У САД су јако распрострањене све могуће врсте осигурања (као на пример: осигурање живота, осигурање здравља, имовинска осигурања, осигурања од елементарних непогода итд.). Нарочито су она снажно распрострањена зато што у САД-у не постоји државно социјално осигурање, него су грађани и разне корпорације као и фармери принуђени да се осигуравају код приватних осигуравајућих друштава чији је број јако велик.

Импозантан пример концентрације претстављају осигуравајућа друштва у САД. 5 највећих осигуравајућих друштава (као „Metropolitan Life Insurance Co“, „Prudential“, „New York Life“, „Equitable Life Assurance“, „Mutual Life“) поседовала су још 1937 год. 54.4% актива свих 308-осигуравајућих друштава. Прво међу њима „Metropolitan Life“ поседовало је актива око 5 милијарди долара, тј. 18% свих друштава (26 милијарди долара). Његово богатство једнако је богатству 290 мањих осигуравајућих друштава.

16 највећих друштава владају са 81% свих актива осигуравајућих друштава — или 0.5% свих друштава располагало је са више од 80% свих актива, док су истовремено 292 друштва располагала заједно са 19.4% свих актива.²³

III

У периоду опште кризе капитализма ратови и ратна привреда постају изванредно важан фактор у динамици светске капиталистичке привреде. Ратови и милитаризам почели су вршити веома јак утицај на целокупни процес капиталистичке репродукције.

Изванредно повећање реакционарних и агресивних тежњи у политици САД после Другог светског рата и прелаз америчких империјалиста на непосредну борбу за светско господство било је припремљено претходним развојем монополистичког капитализма САД. Несумњива је чињеница да су на овакву политику у великој мери утицале и промене које су наступиле у еко-

²³ David Lynch, Исто, стр. 118, 119.

номици САД у току Другог светског рата. Покретачке снаге империјалистичке експанзије САД су амерички монополи; стога нарочито значај претставља питање утицаја Другог светског рата на положај и улогу монопола у економици САД.

Други светски рат дао је далеко јачи потстрек процесу концентрације и порасту монопола. Значај крупних предузећа, а нарочито гигантских друштава, много се повећао за време рата уз истовремено опадање значаја малих предузећа. Гигантских предузећа с бројем радника више од 10 хиљада било је у САД до рата 49, а 1944 године њихов број порастао је на 344. Број запослених у тим најкрупнијим предузећима повећао се у апсолутним бројевима од 1.4 милиона на 5.1 милион, што је у процентима чинило пораст од 13.1% на 30.4% запослености целокупне прерађивачке индустрије.²⁹

Треба имати на уму да, када је Лењин писао своје дело о империјализму, статистика није уопште издвајала предузећа с бројем радника више од 10.000, а Лењин је у крупна предузећа убрајао она која имају 50 и више радника.

Истовремено с концентрацијом производње за време Другог светског рата убрзао се и процес концентрације и централизације капитала. Концентрација производне снаге била је праћена још невиђеном концентрацијом финансиске моћи. Литература о савременом америчком капитализму пуна је доказа о растућој моћи 8 основних финансиских група које заузимају владајући положај у целокупној економици и политици САД-а. Те групе повезане су често заједничком владавином и контролом над банкама и индустријом, системом учешћа, али истовремено и борбом између њих.

Основни фактор концентрације производње у САД током Другог светског рата биле су поруџбине које је држава давала малом броју најкрупнијих монопола. Структура економике САД до Другог светског рата условила је одлучујућу улогу монопола, крупних трустова и концерна у испуњењу ратних поруџбина. Свемоћ монопола на економском и политичком пољу давала им је могућност да добију огромни део поруџбина, аванса и субвенција.

Држава је од јуна 1940 године до септембра 1944 године закључила поруџбине у укупној суми од 175 милијарди долара. Основна маса поруџбина била је додељена најкрупнијим друштвима. 100 најкрупнијих друштава добило је преко 67% ратних поруџбина у износу од 117 милијарди долара, иако је на списку предузећа којима је држава давала поруџбине фигурирало 18.539

²⁹ J. M. Blair, Исто, стр. 434, 438.

друштва.³⁰ Од укупног износа поруџбина само 10 друштава добило је 30.4% или 53.1 милијарду долара и то:

Удео 10 најкрупнијих друштава у укупним државним поруџбинама од јуна 1940 до септембра 1944³¹

Друштва	млд. долара	У. % од укупне суме
General Motors Corp.	13.8	7.9
Curtis Wright	7.1	4.1
Ford Motor Co.	5.3	3.0
Consolidated Vultee Aircraft	4.9	2.8
Douglas Aircraft	4.4	2.5
United Aircraft	3.9	2.2
Bethlehem Steel	3.8	2.2
Chrysler	3.4	1.9
General Electric Co	3.3	1.9
Lockhead Aircraft	3.2	1.9
Укупно 10 друштава:	53.1	30.4

Далјих 20 друштава добило је још 18.9% укупних поруџбина, што значи да је укупно 30 друштава (или 0.16% друштава која су фигурирала на списку предузећа која су добијала ратне поруџбине) добило скоро 50%.

Најкрупнија друштва закључивши са државом првобитне уговоре обезбедила су себи самим тим и оруђе економске превласти. Концентрација ратних поруџбина у рукама најкрупнијих монопола донела им је, осим непосредних огромних екстра-профита од извршења тих поруџбина по високим ценама, такође и разне друге користи и преимућства као што су: боље искоришћавање производних капацитета, што је утицало на смањење трошкова производње и повећање профита, право избора субконтрактаната и могућност њиховог потчињавања, првенствено снабдевање дефицитарним сировинама, право на привилеговане норме амортизације, што је у суштини значило скривање профита од ратних поруџбина, првенствено право на експлоатацију новосаграђених државних предузећа итд.

Ова необично висока концентрација ратних поруџбина — малом броју крупних друштава — била је последица већ раније достигнутог степена концентрације производње и владавине монопола, али истовремено она је са своје стране, још више убрзала концентрацију америчке привреде.

Испитивања вршена у 1943 години показују да су 252 најкрупнија друштва 34,4% првобитних поруџбина уступала — путем субконтрахирања — другим фирмама. Од овога је 75,5%

³⁰ J. F. Book, 1947, стр. 19.

³¹ M. Blair, Исто, стр. 38.

уступано крупним предузећима (с бројем радника више од 500) а свега 24,5% мањим предузећима (с бројем радника мање од 500).³² На тај начин, субконтрахирање је постало моћно оруђе трустова и концерна за потчињавање крупних аутсајдера и истовремено за уништење мањих предузећа путем лишавања поруџбина.

Према томе трустови и концерни искористили су рат да би помоћу државе, која се налази стварно у њиховој власти, потчинио себи оне конкуренте које нису могли у потпуности победити путем конкурентске борбе у мирним условима. Међутим, упоредо с овом тенденцијом — у далеко мањој мери — дејствовала је и супротна тенденција, тенденција учвршћења појединих друштава као и њихово претварање у монопол у специфичним условима ратне економије. Као илустративан пример може да нам послужи делимично потискивање предратног апсолутног монопола у производњи алуминија, фирме „Alcoa“, од стране њених конкурената.

Даљи фактор појачања концентрације у току рата био је улагање државних средстава у инвестиције за рачун монопола. Сувишак производних капацитета — немогућност њиховог потпуног искоришћавања — једна је од основних црта која на видан начин манифестује труљење капитализма у периоду његове опште кризе. С тим у вези појавио се страх финансиских група од улагања капитала у нове инвестиције које би у послератном периоду постале ускоро сувишне. С друге стране, монополи — искористивши своју власт — приморали су државу да за њихов рачун улаже средства у инвестиције, што им је омогућило стицање профита на рачун „државне“ имовине — тачније на рачун пореских обвезника.

Од 25,8 милијарди долара, колико је било уложено у изградњу нових постројења и уређаја у прерађивачку индустрију током рата, 17,2 милијарде долара уложила је држава, а само 8,6 милијарди долара приватни капитал. Приватни капитал располагао је потпуно у своме интересу и претежним делом производних капацитета које је изградила држава. Од 17,2 млд. долара вредности предузећа које је изградила држава 11,2 млд. било је предато у експлоатацију приватном капиталу, углавном најкрупнијим трустовима и концернима. Од ове суме (11,2 млд.) 83,4% налазило се у коришћењу 168 најкрупнијих монополистичких друштава; на удео 100 друштава долазило је 75%, а само 10 гигантских друштава користило је 52,5% нових капацитета које је саградила држава.³³ Испуњавајући државне поруџбине у држав-

³² L. F. Book, 1947, стр. 20.

³³ J. M. Blair, ..., исто, стр. 48, 49.

ним предузећима монополи су практично располагали тим предузећима као својим. Надаље, велики део предузећа као и средстава за рад која су се налазила у предузећима појединих приватних фирми продавана су у бесцење монополима. Америчка влада је још пре завршетка рата донела одлуку о продаји или изнајмљивању државних предузећа „која нису неопходна за ратне сврхе“. Тако је велико металургиско предузеће у Женеви (држава „Utah“) које је стајало државу 191 мил. долара продато „United States Steel“-у за 47,5 мил. долара, тј. за 25% своје вредности.

На тај начин, држава је градила предузећа за капиталисте као будуће сопственике гарантујући им истовремено високе профите на рачун повећане експлоатације широких радних маса путем повећања пореза.

Процес гутања малих предузећа од стране крупних био је знатно појачан током рата, а наставио се несмањеном јачином и доцније. Објављени подаци о „фузијама“ пружају следећу слику:

Број „фузија“ у индустрији и рударству³⁴

1939	97	1943	213
1940	140	1944	324
1941	111	1945	333
1942	118	1946	419

Према најновијим подацима „U. S. Department of Commerce“ од 1940—1948 године било је „фузионисано“ скоро 2.500 независних компанија америчке индустрије са укупним активама од 5,2 милијарде долара. Колико је ово огромна сума, може се судити по томе што она износи нешто мање од укупног износа који контролише финансиска група Рокфелера (6,6 млд. долара). Процес пропадања предузећа обухвата све гране прерађивачке и екстрактивне индустрије, али је нарочито јак у прехранбеној, текстилној и хемиској индустрији, на које долази око 1/3 свих „фузија“. Сама ова чињеница да је процес пропадања нарочито јак у неким гранама лаке индустрије које су раније имале релативно низак степен монополизације показује нам да финансиски капитал у све већој мери приграбљује и те гране потпуно под своју контролу. Потребно је напоменути да се под „компанијама“ подразумевају удружења која имају под својом контролом неколико десетина и више предузећа.

Укратко ћемо се осврнути на процес концентрације производње у неким гранама тешке и лаке индустрије током рата. Ја-

³⁴ L. F. Book, 1947, стр. 21.

КОНЦЕНТРАЦИЈА И ЦЕНТРАЛИЗАЦИЈА У САД

75

сну слику о степену концентрације пружа нам следећи преглед по броју запослених у прерађивачкој индустрији с обзиром на величину предузећа у 1939 и 1944 години. Тај преглед изгледа овако³⁵

Број предузећа и број запослених у прерађивачкој индустрији — 1939 и 1944 година

Група предузећа (фирми) према броју запослених	Укупан број предузећа		Укупан број запослених			
	1939	1944	1939 хиљада	%	1944 хиљада	%
Укупно	203.900	218.381	10.800	100	16.694	100
Фирме:						
Од 1 — 99	187.477	197.638	2.788	25.9	3.138	18.9
" 100 — 499	14.000	15.938	2.782	25.8	3.225	19.3
" 500 — 999	1.456	2.308	1.010	9.3	1.511	9.0
" 1000 — 9999	918	2.153	2.800	25.9	3.737	22.4
" преко 10.000	49	344	1.420	13.1	5.083	30.4

Карактеристика овога прегледа је да се број фирми и број запослених 1944 године, у односу на 1939 г., повећао у свим групама, али је темпо пораста био највећи у групама предузећа која имају преко 1.000 запослених радника, дакле у најкрупнијим предузећима. На најкрупнија предузећа — гиганте са преко 10.000 радника долази свега 2% од укупног броја пораста фирми, а скоро 63% (!) укупног броја пораста запослених у току рата. Лењин у своме делу о империјализму говорећи о концентрацији производње у САД наводи следеће податке:

3.060 гигантских предузећа (или 1,1%) имају 2,0 мил. радника (или 30,5%).³⁶

А данас, према претходном прегледу, одговарајуће бројке износе:

344 гигантска предузећа (или нешто преко 0,1%) имају 5,1 мил. радника!

Значи, 10 пута мање гиганата имају 2 и по пута више радника. Само овај податак сведочи нам о гигантском процесу концентрације који се одиграо у периоду између два рата, а нарочито у току Другог светског рата. Али овде је ради јасноће потребно учинити једну примедбу, јер из горњих података могло би се погрешно закључити да данас има 10 пута мање гигантских предузећа него у доба када је Лењин о њима писао. Међутим, ствар је у томе да је и сам појам гигантских предузећа историјски условљен. Наиме, када је Лењин писао о империјализму, у гигантска предузећа је убрајао она чија вредност годишње про-

³⁵ J. M. Blair..., исто, стр. 434, 438, 442 и 446

³⁶ Лењин, Империјализам, стр. 17.

изводње износи преко 1,0 мил. долара и чији просечни број радника износи око 700. Међутим, просечни број радника у данашњим гигантима износи скоро 15.000, а вредност производње свакога од њих далеко прелази горњи износ.

И до рата тешка индустрија одликовала се високим степеном монополизације, али је рат необично повећао и убрзао тај процес. Њена улога у економици и политици САД јако је порасла паралелно са порастом моћи њених монопола. Од 295 гигантских предузећа са преко 10.000 радника — која су поникла у току рата — на 3 гране тешке индустрије (производњу транспортних средстава, црних метала и машина) долази скоро 50%, тј. 145 гигантских предузећа. Само на производњу транспортних средстава долази 1/3 таквих гиганата који су поникли у току рата.

Укупни пораст запослених у гранама прерађивачке индустрије САД од 1938. до краја 1944 године износи 5,9 мил. радника. Ако се посматра пораст запослених по појединим важним гранама прерађивачке индустрије, види се да је он био такође највећи у поменутих гранама тешке индустрије на које је долазило 3,9 мил. радника или 66,7% од укупног пораста. Највећи пораст био је такође у производњи транспортних средстава на која долази преко 2,0 мил. радника од укупног броја пораста.

Под утицајем рата многе гране су посвећале своје производне капацитете. Значајан пораст производних капацитета био је, како наводи J. Blair, у основној грани тешке индустрије — производњи челика. Од 1940 до 1945 године производни капацитети индустрије челика повећали су се од 81,6 на 95,5 мил. тона, тј. за 13,9 милиона тона или 17%.³⁷ Од целокупног прираста само на три огромна друштва: „United States Steel“, „Bethlehem Steel“ и „Republic Steel“ долази 57,9% целокупног прираста; а заједно са металургијским предузећем у Женеви које практично припада „United States Steel“-у, тај проценат се повећава на 66. Но и међу овим друштвима пораст производних капацитета био је врло неравномеран. Највећи пораст имао је труст „Republic Steel“, 25%.

После Другог светског рата четири најкрупнија друштва владала су са око 1/3 производних капацитета ове гране. Она су могла произвести 66,0 мил. тона челика, што износи 50% целокупне производње челика капиталистичког света 1947 године или 2 пута више од производње Енглеске, Француске, Немачке и Јапана 1948 године. У специфичним условима конкурентске борбе у току рата, када је потражња челика била такоређи неограничена пољем за и нови конкурент — компанија „Kaiser“.

³⁷ J. M. Blair, исто стр. 115

Број финансиских група које стварно владају индустријом челика далеко је мањи од броја најкрупнијих друштава. Финансиска група Моргана контролише „United States Steel”, који располаже са скоро 34% производних капацитета (без „Geneva Steel Plant“). Производни капацитети овога труста преко два пута су већи од целокупне производње челика Велике Британије у 1948 години, која је износила 14,9 мил. тона.

Кливлендска група како наводи Blair, контролише четири друштва: „Republic Steel”, „Youngstown sheet and tube”, „Inland Steel” и „Willing Steel”, која владају са 20,1% производних капацитета.

Финансиска група Мелона са своја три друштва („Johns and Loughling Steel”, „America Rolling Mill” и „Crucible Steel”) контролише преко 10% производних капацитета.

И у производњи обојених метала крупни капитал је повећао своју контролу скоро у свим гранама ове индустрије. На предузећа са преко 10.000 запослених долазило је 1939 године само 6% целокупне запослености гране, а 1944 године — 30%.³⁸

У производњи алуминија, како наводи Blair, десиле су се у току рата велике измене у односу снага између појединих монопола. Све до 1941 године апсолутни господар био је монопол „Alcoa” који заједно са својом канадском компанијом кхери контролише око 2/3 светске производње првобитног алуминија. Овај монопол има своја предузећа у разним земљама Европе, Азије, Африке итд. После Другог светског рата контрола монопола „Alcoa” смањила се у производњи првобитног алуминија у САД од 91% на 50%. Истовремено повећао се удео његових највећих конкурената — компанија „Reynolds” и „Kaiser”, на које долази преко 40% производње.

Производња транспортних средстава имала је у току рата најбурнији пораст од свих грана прерађивачке индустрије. Број фирми повећао се од 2.414 у 1939 години на 4.101 у 1944 години. Број запослених у истом периоду порастао је од 717.000 на скоро 3.250.000. Скоро целокупно повећање запослености, а добрим делом и предузећа, долази на гигантска предузећа. Од целокупног броја запослених ове гране на предузећа са преко 10.000 долазило је 1939 године скоро 45%, а 1944 године нешто преко 75%. Само четири друштва произносила су 1944 године 99,8% целокупне производње лаких аутомобила типа „дип”.

³⁸ J. M. Blair, стр. 133.

Из ових примера може се видети да је у току рата дошло и до измене доратног односа снага између појединих монопола унутар једне гране, а такође између њих и аутсајдера. Ова појава у потпуности доказује Лењиново тврђење да конкуренција у условима монопола не престаје. Она добија само друге форме и облике са далеко разорнијим последицама. Као најважнији услов за појаву новог предузећа у условима монопола јесте, како наводи Лењин, да ново предузеће „мора да производи тако огромно обиље продуката, да се могу продати с профитом само ако се необично повећа потражња...“³⁹ А овај објективни услов у потпуности је постојао у току рата. Огромне потребе рата захтевале су одговарајућу производњу која је имала обезбеђено „тржиште“ у облику државних куповина уз истовремено високе цене које је гарантовала држава.

Какви су се индустријски гиганти стварали у оваквим условима, може се видети на примеру „General Motors“-а. У извештају ове компаније за 1943 годину каже се:

„General Motors and Co руководи у САД са 99 властитих предузећа и 16 предузећа која припадају држави. У тим предузећима има око 130.000 машина — алатљика које се користе за производњу ратног материјала и осталу продукцију за цивилне потребе; од њих — 69.000 припада „General Motors“-у. Поред тога, 17.000 машина алатљика које нису нашле примену за време рата налазе се на складиштима, а око 3,1 хиљада ових машина било је продато. Укупна сума исплаћених надница у 1943 години изнела је 1.321.999.820 долара, а годишњи просек запослених крајем 1943 године достигао је приближно 500.000 људи“.

Поред General Motors-а 1943 године било је још 9 трустова у САД од којих је сваки (према извештајима саме компаније) имао преко 100.000 радника:⁴⁰

Број радника

	(у хиљада)
U. S. Steel	340
Bethlehem Steel	269
Ford	163
General Electric	175
Curtis Wright	140
Dupont	115
Westinghouse Electric	115
Chrysler	109
Goodyear	102

³⁹ Лењин, Империјализам, стр. 19.

⁴⁰ Малда, Измене у економији капитализма 1946, стр. 56.

За период опште кризе капитализма карактеристично је све јаче продирање монопола у најважније гране лаке индустрије. Ова особеност нарочито се испојила у САД и то нарочито током Другог светског рата. Услед повећане потражње, прехранбена индустрија САД повећала је обим производње од 1939—1944 год. приближно за 30%.⁴¹ Већ ова чињеница нам показује да су у ову индустрију била утрочена релативно мала средства за подизање нових инвестиција. Од јуна 1940 год. до јула 1945 год. ти расходи су износили 975 мил. дол. од укупне суме 26 млд. дол. утрочених у прерађивачку индустрију.⁴²

У току рата укупан број фирми прехранбене индустрије смањено се од 46.300 на 34.800. Смањење фирми је углавном последица ликвидације ситних предузећа. Насупрот томе, број крупних предузећа је нагло порастао. У 1939 год. број предузећа са преко 1.000 запослених износио је 92, а 1944 год. попео се на 222 предузећа. Од овога броја на предузећа гиганте, са преко 10.000 запослених, долазило је 8 у 1939 год., и 20 у 1944 год. Број запослених у прехранбеној индустрији повећао се незнатно, од 1.4 милиона у 1939 год. на скоро 1.5 милион у 1944 год. И овај пораст био је највећи у предузећима са преко 10.000 запослених. На њих је долазило 1939 год. 11%, а 1944 год. 15.4% укупног броја запослених у овој индустрији.

Као врло карактеристичан пример концентрације лаке индустрије може да нам послужи тај процес у индустрији млечних производа. До Првог светског рата преовлађивала су искључиво мада предузећа. У току последњих 20 година наступио је велики пораст крупних предузећа, која су заузела монополски положај у свим гранама производње и расподеле млечних производа. На 7 најкрупнијих друштава долазило је 1939 год. 27.8% укупних продаја млечних производа, а 1944 године скоро 37%. Удео само 4 друштва у одговарајућим годинама повисио се од 24.3 на 30.5%.⁴³ Најкрупније од ових друштава је „National Dairy Products” на које је долазило 12% у 1939 год. и 14% у 1944 год. укупних продаја млечних производа. Удео овога друштва у продаји само неперасаног млека износи око 10% свих продаја у читавој земљи. Међутим, у великим градовима тај проценат се креће између 30—50.

Процес концентрације и централизације у америчкој пољопривреди наставио се и у току Другог светског рата.

⁴¹ J. M. Blair, — Исто стр. 294.

⁴² Исто, стр. 295.

⁴³ Исто, стр. 304.

Ма да је Други светски рат створио повољну коњунктуру за америчке фармере, њом су се углавном користили крупни фармери и изразито капиталистичке фарме. Иако су цене фармерских производа порасле у току рата (на пример цена пшенице порасла је за два пута у периоду од 1940—1944 год.), то није имало одлучујући значај за већину фармера (ситних и средњих), јер је напореда са порастом цена њихових производа расла и цена индустријске робе, машина, хемиских ђубрива итд., а такође и цена закупнине на земљу и сама земља. Индекс цена једног акра⁴⁵ земље порастао је, ако се 1912—1914 година узме као 100, од просечно 83 у 1935—1939 години на 142 у 1946 години.⁴⁶

Ипак године рата омогућиле су америчким фармерима да знатно смање своја дуговања банкама и повериоцима вопште. Одмах по завршетку рата почела су поновна задуживања фармера, иако се путем политике извоза и у виду разних „помоћи“ хтеда одржати ратна коњунктура.

Крупним фармерима рат је донео велике профите и економски ојачао њихов положај. Прехранбени монополи силно су ојачали у току рата. Концентрација производње пољопривредних производа, а нарочито куповине и продаје истих, појачана је у току Другог светског рата.

Снажно су порасли монополи за прераду пољопривредних производа, за израду пољопривредних машина, вештачких ђубрива, предузећа за прераду меса итд.

Профити америчких прехранбених монопола за период 1935—1939 године износили су годишње 435 милиона долара, да би се у току Другог светског рата од 1941—1945 године утростручили достижу цифру од 1.382 милиона долара.

Око 3/4 обвезница државних зајмова које се налазе код фармера — сконцентрисано је у рукама само 10% фармера.⁴⁶

У току рата нарочито је појачана примена пољопривредних машина и механизације, трактора, комбајна итд., који су ослобађали велики број радне снаге, а коју је апсорбовала индустрија и армија.

Слику концентрације у америчкој пољопривреди дају нам следећа поређења. Према прорачуну америчких економиста на једну трећину америчких фарми (од укупног броја свих фарми) долази 79% укупне пољопривредне продукције, док, с друге

⁴⁵ 1 акар = 0,4047 ха.

⁴⁶ И. Лаптев, Трагедија америчких фармера, часопис „Социјалистичкоје сељскоје хазјајство“ бр. 7 од 1949, стр. 35.

⁴⁶ Исто

стране, на две трећине фарми отпада само 21% укупне пољопривредне продукције.

Према подацима последњег пољопривредног пописа у САД од 1945 године види се како је распоређен приход од продаје фармерских производа и како фарме у његовој расподели учествују у процентима:

Проценат фарми	Износ бруто-дохотка од продаје производа ⁴⁷
51% свих фарми	1.2 млд. дол.
4.9% " "	6.4 " "
0.5% " "	2.15 " "
0.1% " "	1.0 " "

Како се из горње табеле види, 51% свих фарми добија бруто-доходак од продаје производа у износу 1.2 млд. дол. значи мање него 0.5% свих фарми које за свој бруто-доходак добију 2.15 млд. дол.

У току Другог светског рата услед повећане продуктивности рада као и услед повећане примене механизације у пољопривреди, одвијао се процес класне диференцијације на селу. Док су у току рата знатно порасле крупне капиталистичке фарме, дотле се број ситних фарми знатно смањило. Према једној оцени у току рата 1940—1945 године, смањило се укупан број фарми на 215.9 хиљада. док се за исто време повећао број фарми које производе првенствено за тржиште за 6.8 хиљада, а смањило број фарми које најмање учествују у робној производњи за 222.7 хиљада. Ове цифре сведоче о појачаном раслојавању с једне стране и концентрацији и централизацији америчке пољопривреде са друге стране.⁴⁸

Измене које су у току рата настале у америчкој пољопривреди виде се кроз повећање и смањење броја фарми и величине поседа.

Ту слику нам даје доња табела:

⁴⁷ Р. Лапов, Амерички фармери у статистици и стварности, Новоје времја од 4-V-1949, стр. 9.

⁴⁸ Исто, стр. 10.

Распоред фарми по величини посела⁴⁹

Група фарми по величини посела у ха		Број фарми 1940 г.	Број фарми 1945 г.	Измене у процентима	Величина посела у хиљадама хектара		Измена у проценти
					1940 г.	1945 г.	
До	1,2	35.977	88.968	+ 175,1	20	58	+ 177,2
Од	1,2 до 3,9	470.425	495.595	+ 5,3	1.047	1.066	+ 1,8
"	4,0 „ 11,9	1.012.971	945.608	— 6,7	7.244	6.746	— 6,9
"	12,0 „ 19,9	787.289	708.796	— 7,6	11.755	10.829	— 7,8
"	20,0 „ 39,9	1.391.048	1.157.230	— 10,4	37.327	33.282	— 10,7
"	40,0 „ 71,9	1.309.741	1.199.809	— 8,4	71.003	64.950	— 8,6
"	72,0 „ 113,9	486.336	493.215	+ 1,4	41.715	42.322	+ 1,5
"	114,0 „ 199,9	458.787	473.184	+ 3,1	63.828	65.859	+ 3,2
"	200,0 „ 399,9	163.894	173.777	+ 6,2	44.774	47.534	+ 6,2
"	400 и више	100.531	112.899	+ 12,3	145.628	184.002	+ 26,4
Укупно		6.096.799	5.859.189	— 3,9	424.341	458.646	+ 7,6

Горња табела убедљиво показује процес концентрације у пољопривреди САД за време Другог светског рата. Пада у очи да се број фарми и њихових посела повећао код крупних фарми од 70 и више хектара, а да је то повећање најснажније код најкрупнијих капиталистичких фарми са 400 и више хектара, код којих је повећање посела за период од 1940—1944 г. износило 26,4%, углавном на рачун средњих и ситних фарми — за рачун експропријације ситних произвођача.

Средњи просек величине земље повећао се за период рата (1940—1945 год.) од 70 на 78 хектара.

У 1945 години 13% фармера држало је 2/3 земље у својим рукама, од чега су само 2% фармера — крупних капиталиста — имали у својим рукама 40% земље. 112.000 фармера имали су више земље него 5 милиона ситних и средњих домаћинстава.⁵⁰

Поред раслојавања ситних и средњих фармера у току рата у знатној мери смањен је и број наполичара, тако да по процени америчких економиста тај број достиже око пола милиона. Нарочито на Југу је продужен тај процес централизације који је почео још снажно између Првог и Другог светског рата, а који је увођењем машина и механизације убрзан. О томе сведочи пораст броја трактора на америчким фармама. 1930 године 13% свих фарми имало је тракторе, а већ 1940 године тај проценат се повећао на 23,1% да би у 1944 години достигао већ 30%.

Концентрацију и централизацију пратила је пролетаризација фармерског становништва. То се може видети у повећању

⁴⁹ Вопросы экономики, № 5, 1949, стр. 86.

⁵⁰ Вопросы экономики, исто, стр. 86.

КОНЦЕНТРАЦИЈА И ЦЕНТРАЛИЗАЦИЈА У САД

83

броја фармера који су присиљени да раде под најам. Доња табела то показује:

Табела фармера са бројем дана које су они одрадили ван свог газдинства у 1943 год.⁵¹

Време проведено на раду ван свог газдинства	Број фармера у хиљадама	% од укупног броја
од 50 дана	1.220	40.9
од 50 — 99 дана	370	12.4
од 100 — 149 дана	200	6.7
од 150 — 249 дана	340	11.5
од 250 — дана и више	850	28.5
УКУПНО:	2.980	100.0

Као што се из табеле види, број фармера који су радили у најам увећао се у току рата. Док је њихов број износио 1.747 хиљада у 1939 години, он се, као што се види, повећао на 2.980 хиљада у 1943 години.

О ниском дохотку основне масе фармера сведочи следећа табела која је направљена према вредности укупне продукције свих фарми.

Преглед фарми по вредности укупне продукције 1944 године⁵²

	% фарми од укупног броја	% укупне продукције од свих фарми
До 600 долара	24.3	2.6
Од 600 — 999 долара	13.6	3.4
Од 1000 — 1499 долара	12.6	4.9
Од 1500 — 2499 долара	13.8	9.8
Од 2500 — 3999 — долара	2.9	13.0
Од 4000 — 5999 долара	8.9	8.9
Од 6000 — 9999 долара	6.9	16.7
Од 10.000 и више долара	5.1	35.8
УКУПНО:	100.0	100.0

Горњи подаци убедљиво сведоче о појачаном процесу концентрације производње у америчкој пољопривреди за време Другог светског рата с једне стране, и о појачаном процесу пролетаризације ситних и средњих фармера са друге стране.

Вуржоаска наука узалудно се труди да путем такозваних „средњих пифара“ и других „теорија“ улепша стање положаја ситних и средњих фармера и да њихов положај изједначи са крупним капиталистима у пољопривреди.

У САД званични претставници власти и финансиске олигархије препоручују фармерима смањење засејаних површина

⁵¹ Исто, стр. 88.

⁵² Вопросы економики, исто, стр. 83.

чак до 2 до 3 милиона хектара. Такође постоје теорије о „прена-сељености“ америчке пољопривреде и о потреби да се из ње избаце сви они фармери који не могу да производе на капиталистички начин у правом смислу речи. Под „способним“ фармама подразумевају крупне велепоседе снабдевене техником и машинама које су најспособније за остварење нисоких профита.

*
*   *
*

Активност банака у САД углавном се координира преко система федералних резервних банака којих има 12 са федералним резервним комитетом као централном управом на челу. Националне као и неке друге банке САД обавезно су чланови Федералног резервног система. У 1945 години било је 6.814 банака — чланова Федералног резервног система, међу њима 5.025 националних банака.

Услед снажног процеса концентрације смањило се број банака у САД. Док је укупан број банака износио 1921 године 30.812, он се 1929 године смањило на 25.330. У периоду светске економске кризе 1929—1933 год. као последица банкрутства великог броја банака и гутања мањих од стране већих, овај процес концентрације и централизације даље се развијао, тако да је укупан број банака у 1939 год. износио 15.082, а у току рата још се смањило и према извесним подацима 1945 године достигао је број 14.535.³³

Као последица Другог светског рата и промена које је он изазвао порастао је број улога у америчким банкама. То показујемо зато да би кроз пораст новчаних улога показали пораст финансиске снаге америчких банака. У периоду од 1914 до 1944 године тај пораст кретао се овако:

Кретање новчаних улога у банкама³⁴ (у мил. дол.)

1914	21.359
1929	55.289
1939	58.344
1942	88.437
1944	129.050

Лењин је после Првог светског рата писао да је довољно имати 40 или чак 30% акција да би се владало једним одређеним акцијским капиталом. За данашње појмове, а нарочито за америчке појмове тај проценат је сувише велик. Захваљујући разним махинацијама правилницима акционарских друштава, системом одржавања годишњих скупштина, начином гласања

³³ Сједињене америчке државе, стр. 180.

³⁴ Исто.

на њима, емитовањем обичних и привилегованих акција и давањем специјалних права држаоцима ових последњих, крупни финансијери успевају да диригују политиком акционарских друштава само са незнатним контролним „пакетом“ акција.

Данас у САД тај контролни „пакет“ акција износи 10 па чак и 5 и 3% укупног акционарског капитала и он постаје довољан да би се суверено управљало једним гигантом или неком банком. У америчкој „United States Steel Corporation“ 20% најкрупнијих акционара имају свега 12.4% свих обичних акција. Највећи пакет акција налази се у једној компанији и износи 3.7% од укупног броја пуштених акција. Тако је група Моргана успела да без крупног пакета акција успостави своју контролу над крупном америчком компанијом „American Telephone and Telegraph“ која има 641 хиљаду акционара. Ниједан од њих нема више од незнатног броја процената акција, тако да 17 најкрупнијих држалаца акција те компаније заједно имају само 3.8% од општег броја пуштених акција. Ови примери говоре како су се у периоду између два рата, а нарочито у току Другог светског рата, променили појмови о величини потребног броја акција да би се контролисало и суверено владало циновским компанијама.

Преплитање и срастање финансиског и индустриског капитала и овога са државном влашћу помоћу „система учешћа“, „персоналне уније“, помоћу „пакета“ акција итд. доводи до такве поларизације у САД, земљи гигантских трустова у којој суверено влада финансиска олигархија, да на једном полу имамо огромне капитале и концентрацију производних добара, док на другом полу имамо милионе трудбеника који својим радом стварају та добра, а не искоришћавају их, него су предмет сурове експлоатације од стране капиталиста и живе у немаштини.

Међу 250 најкрупнијих индустријских и банкарских корпорација САД својом снагом и финансиском моћи истичу се 8 финансиских група које су и саме међу собом пословним и родбинским везама повезане. То су чувене финансиске групе Моргана, Кун-Леба, Рокфелера, Мелона, Дипона и друге. Још пре Другог светског рата, како се из доње таблице види, ове свемоћне финансиске групе контролисале су огромне капитале. Ма да су и ови подаци превазиђени у току Другог светског рата, (јер се према оцени извесних америчких економиста број актива које оне контролишу скоро дупло повећао у току Другог светског рата) а и сами нису најпотпунији, ипак и ове непотпуне цифре потврђују њихову моћ.

МЕЂУНАРОДНИ ПРОБЛЕМИ

Активе компанија контролираних од основних група финансијске олигархије САД (у мил. дол. — 1935 г.)

Група Моргана контролисала је	30.2
Кун-Леба	10.9
Рокфелера	6.6
Мелон	3.3
Дипон	2.6
Чикашка група	4.3
Кливлендска група	1.4
Бостонска група	1.7

Према извесним подацима цени се да само група Моргана данас контролише 1/5 па чак и 1/4 актива свих капитала САД.

Од горе поменутих финансијских група, као што се из табеле види, најмоћнија је група Моргана која је нарочито избила испред осталих још за време Првог светског рата. Она контролише више или мање 161 банку и осигуравајуће друштво међу којима Морганову „First National Bank“; под њеним утицајем налази се „Bankers Trust Co.“, „Guaranty Trust Company of New York“ итд. Од 250 најкрупнијих компанија САД она контролише 18 најкрупнијих међу њима као „United States Steel Corporation“, „General Electric“, „Telegraph and Telephone Company“, електричну компанију „Niagara“ итд. Она је контролисала електричне централе које су производиле 37% целокупне електричне енергије САД, 11 крупних железничких линија и 26% свих првокласних линија САД. Група Кун-Леба контролише и управља са 13 главних железничких линија; група Рокфелера контролише 6 највећих компанија нафте међу њима „Standard Oil of New Jersey“, „Socony Vacuum“, „Standard Oil of Indiana“. Међу њима налази се и највећа банка САД „The Chase National Bank“. Група Мелона контролише 9 индустријских корпорација међу њима труст алуминиума, „Westinghouse Electric Company“ итд. Група Дипона знатно је ојачала у току рата. Њена главна компанија је највећи хемиски труст САД „Du Pont the Nemour“, а осим тога у групу улази највећа компанија „General Motors Co.“, амерички труст гуме и други. Кад смо код Мелонове групе, потребно је напоменути да она и данас има монополни положај у производњи атомске бомбе, а такође да је пре а и за време Другог светског рата активно сарађивала са фашистичким немачким монополима, нарочито са I. G. Farbenindustrie с којом је била повезана картелским споразумима. Данас је утврђено да је Дипонова група као и неке друге активно помагала Хитлеров економски ратни потенцијал, па чак да је својим прилозима помагала фашистичку партију Немачке.

„Персонална унија“ повезује претставнике индустриског и банковог капитала. Тако, на пример, највећа банка „The Chase National Bank“ има своја претставништва у многим крупним компанијама САД. Само њених 20 директора заузимају 166 по-

КОНЦЕНТРАЦИЈА И ЦЕНТРАЛИЗАЦИЈА У САД

87

ложаја у управним одборима разних индустријских, железничких и других друштава. Њен председник истовремено је директор „American Telephon and Telegraph Company“, директор „Electric Company“ и заузима још 8 директорских и других положаја у управним одборима других друштава.

Пораст актива и депозита 5 најкрупнијих, већ поменутих, америчких банака, види се из доње табеле која је израђена према „The Economist“ од 27-X-1945 год., стр. 23 и 24.

Назив банке	Година	У милионима долара депозити укупна актива	
The Chase National Bank of the City of New York	1940	3.543	3.823
	1944	4.835	5.148
Bank of America	1940	1.632	1.787
	1944	4.340	4.569
The National City Bank of New York	1940	2.908	3.091
	1944	4.205	4.461
Guaranty Trust Company of New York	1940	2.389	2.711
	1944	3.432	3.821
Bankers Trust Company New York	1940	1.416	1.569
	1944	1.726	1.891

Ако упоредимо стање 1940 год. и стање 1944 год., пада у очи снажан пораст актива и депозита 5 најкрупнијих банака САД у току Другог светског рата. Он је нарочито изражен како у депозитима тако и у укупној активи код „Bank of Amerika“ и „The Chase National Bank“.

Концентрација код осигуравајућих друштава такође се појачава као последица повећаних осигурања у току рата, што је донекле природна појава. Нарочито су повећана осигурања живота и здравља, а она су иначе најчешћа и најмасовнија у САД.

1937 године међу осигуравајућим друштвима било је 6 са активама преко 1 милијарде долара, а крајем рата њихов број је порастао на 9 са истовременим повећањем актива и полиса осталих осигуравајућих друштава.

За време Другог светског рата основне групе финансиске олигархије знатно су ојачале. Године 1941 било је у САД 32 компаније-милијардера, које су имале активу више од 1 милијарде долара. У 1944 години њихов број је порастао на 40. Међу њима се налазе 9 осигуравајућих друштава, 17 банака и 14 индустријских гиганата.

Снажна концентрација капитала захватила је и комерцијалне банке САД, тако да је број оних које имају активе преко 1 милијарде долара порастао крајем рата на 15.

У периоду 1941 до 1944 године профити акционарских друштава у САД, пре одбијања пореза износили су астрономску цифру од 87 милијарди долара. Ова је сума била за 4 пута већа од основног капитала америчке прерађивачке индустрије која је пре

рата износила око 20 милијарди долара (не рачунајући суме за амортизацију).⁵⁵ Цени се да су чисти профити крупних корпорација после одбијања пореза износили око 52 милијарде долара.

*

Други светски рат допринео је даљем, далеко јачем порасту монополистичких форми привреде САД, појачао је и убрзао процес концентрације и централизације као и процес претварања монополистичког капитализма у државно-монополистички капитализам, чији су елементи у јакој мери постојали и у доратном периоду.

Концентрација и централизација појачане су у условима рата новим принудним облицима који се појављују на бази владавине монопола и државно-монополистичког капитализма. Државне поруџбине — које је држава давала малом броју најкрупнијих монопола — биле су у току рата, а и доцније, основна полуга тога процеса.

За Други светски рат карактеристичан је јак степен концентрације у пољопривреди и нарочито у лакој индустрији САД. Путем продирања у прехранбену индустрију (нарочито индустрију меса и млечних производа) монополи су још више појачали свој положај у односу на ситне и средње фармере стављајући их још више под своју зависност.

Појачана је улога и финансиска моћ банака, а степен концентрације достигао је огромне размере.

Упоредо са јачањем монопола и њихове финансиске моћи одвијао се процес још јачег срашћивања и отвореног продирања претставника монопола у државну управу. У влади САД руководеће положаје заузимају директори банака и чланови управних одбора крупних друштава и монопола.

Појачање и проширење владавине монопола у САД ишло је упоредо са развитком индустријске и пољопривредне производње у току рата, појачаном експлоатацијом радничке класе и фармера, што је довело до велике акумулације и створило огромне вишкове капитала који су постали снажан стимул спољне експанзије.

САД су данас најтипичнија земља империјалистичког стадија капитализма — владавине монопола — са особеностима карактеристичним за тај период. Пораст снага монопола у ратном периоду још више је заострио основне противречности умирућег капитализма, како унутар земље тако и на међународној арени, у досад невиђеној размери. То заостравање противречности најјача је покретачка снага прелазног историског периода капитализма.

Ж. БАЊАЦ
Б. ДАМЈАНОВИЋ

⁵⁵ С. Љ и ф, Ослобађење пролетаријата у условима опште кризе капитализма, Београд, 1948, стр. 36.

ПРИКАЗИ И КРИТИКА

ОРГАНИЗАЦИЈА УЈЕДИЊЕНИХ НАЦИЈА И СПЕЦИЈАЛИЗОВАНЕ УСТАНОВЕ

I

Делатност савезника на оснивању Организације Уједињених нација — као главне међународне организације чији би основни задатак по завршетку рата био очување међународног мира и безбедности — одвијала се још у току рата, упоредо са развојем војних операција земаља антифашистичке коалиције противу сила осовине, кроз поступно решавање најважнијих политичких проблема послератног уређења света. Ову делатност савезника обележава низ међународних докумената као што су Атлантска повеља од 14 августа 1941 године, декларација Уједињених нација од 1 јануара 1942 године, декларације са конференција одржаних у Москви, Техерану и Јалти у времену од октобра 1943 до фебруара 1945 године. Када су, у завршној фази рата, дискусије између водећих савезничких сила у вези са оснивањем Организације Уједињених нација добијале све конкретније форме, што је дошло до изражаја у предлозима израћеним на конференцији у Думбартон Оксу октобра 1944 године и касније у прихватању Повеље на конференцији у Сан Франциску јуна 1945 године, било је очевидно да ће, с једне стране, Организација Уједињених нација заменити Друштво народа, а да ће, с друге стране, извештан број међународних организација основаних пре избијања ра-

та као и оних основаних од стране Уједињених нација већ у току рата и непосредно по завршетку рата, наставити са својом делатношћу и у послератном периоду и да ће стога бити потребно регулисати њихов положај према Организацији Уједињених нација. У прву категорију ових међународних организација спадале су на пр. Међународна организација рада, основана одредбама Главе XIII версаљског уговора о миру или Светска поштанска унија, која је била основана општом поштанском конвенцијом закљученом у Берну 9 октобра 1874 године, ревидираном у току времена више пута, а у другу категорију низ међународних организација створених у току рата на разним конференцијама Уједињених нација. Тако је на конференцији у Хот Спрингсу (САД), одржаној у времену од 18 маја до 13 јуна 1943 године, основана Међународна организација за пољопривреду и исхрану; на конференцији у Bretton Woods (САД), која је трајала од 1 до 22 јула 1944 године, основани су Међународна банка за обнову и развој и Међународни монетарни фонд; на конференцији одржаној у Чикагу крајем 1944 године Конвенцијом о међународном цивилном ваздушном саобраћају основана је Привремена међународна организација за цивилно ваздухопловство¹ и, коначно,

¹ Након депоновања довољног броја ратификација, 4 априла 1947 године организација је постала сталном и добила назив Међународна организација за цивилно ваздухопловство.

на конференцији у Лондону новембра 1945 године Организација Уједињених нација за науку, просвету и културу. Све ове организације постале су касније специјализоване установе Организације Уједињених нација.

Из тих разлога се већ у предлозима израђеним у Думбартон Оксу предлаже да се специјализоване међународне организације економског, социјалног и стручног карактера уопште, доведу у везу са Организацијом Уједињених нација, сагласно условима који ће бити утврђени уговорима закљученим између Економско-социјалног савета и надлежних органа специјализованих међународних организација².

На конференцији у Сан Франциску дошла је до изражаја општа тенденција да се истакне важност међународне сарадње на економском, социјалном и културно-хуманитарном пољу за обезбеђење успеха Организације Уједињених нација у извршењу њеног основног задатка — очувања међународног мира и безбедности. Услед тога у коначној редакцији Повеље, у покрећу са предлозима из Думбартон Окса, умногоме су проширене функције Економско-социјалног савета, као главног органа Организације Уједињених нација у области међународне економске, социјалне и културно-хуманитарне сарадње. Ова тенденција, одразила се и у предлозима делегација појединих земаља на конференцији у Сан Франциску по питању односа Организације Уједињених нација и специјализованих међународних организација. Неке делегације, као на пр. делегација Чилеа, ишле су тако далеко да су предлагале укључење постојећих специјализованих

међународних организација у Организацију Уједињених нација,³ док је делегација Венецуеле предложила да се оснује Међународни институт за васпитну социјалну, културну и интелектуалну сарадњу, који би радио према упутствима Економско-социјалног савета и који би имао за задатак, између осталог, да утврди и координира односе са специјализованим међународним организацијама у вези са Организацијом Уједињених нација.⁴ Ови предлози нису били прихваћени у смислу одредаба Повеље поменутих организације нису укључене у Организацију Уједињених нација, нити је формиран неки посебан орган у оквиру Организације преко кога би Економско-социјални савет вршио функције поверене му Повељом у односу на специјализоване међународне организације.

II

Специјализоване међународне организације, које по свом значају и делатности на међународном пољу имају услова да ступе у везу са Организацијом Уједињених нација, Повеља дефинише у члану 57 и назива их специјализованим установама. Поменути члан Повеље гласи:

„1. Поједине специјализоване установе образоване на основу међународних уговора које имају обимне међународне одговорности, одређене њиховим основним статутима, у привредним, социјалним, културним, васпитним, здравственим и сродним областима, биће повезане са Организацијом Уједињених нација саобразно одредбама члана 63.

2. Установе које ће на овај начин бити стављене у везу са

² A Commentary on the Charter of the United Nations. Presented by the Secretary of State for Foreign Affairs to Parliament by Command of His Majesty, H. M. Stationery Office, London 1945, Cmd. 6666, str. 51.

³ Comments of the Chilean Delegation on Chapter of the Dumbarton Oaks Proposals which contemplates the creation of an Economic and Social Council UNCTO Documents, Volume III., str. 304-5.

⁴ Memorandum of the Delegation regarding the proposed Economic and Social Council and Intellectual Cooperation, UNCTO Documents, Volume X, str. 64-65.

Организацијом Уједињених нација називају се у даљем тексту ове Повеље „специјализоване установе“.

Према томе специјализованим установама сматрају се само оне међународне организације које испуњавају услове из члана 57 Повеље, тј.:

1.) да су основане међународним уговорима закљученим између влада;

2.) да имају обимне међународне одговорности;⁵

3.) да су те одговорности одређене њиховим статутима;

4.) да делују у одређеним областима међународне сарадње: привредној, социјалној, културној, васпитној, здравственој и сродним областима;

5.) да у смислу члана 63 Повеље закључе уговоре са Економско-социјалним саветом ради одређивања услова под којима ће нека специјализована установа ступити у везу са Организацијом Уједињених нација.

Ово последње стога што је по Повељи једино Економско-социјални савет овлашћен да закључи уговоре са специјализованим установама у име Организације Уједињених нација. Међутим, овако закључени уговори подлежу, према одредбама члана 63, одобрењу Генералне скупштине Организације Уједињених нација.

Организација Уједињених нација, према члану 58 и 59 Повеље, исто тако, координира политику и активност специјализованих установа, даје иницијативу, када је то целисходно, за отпочињање преговора између заинтересованих држава ради оснивања нових специјализованих установа. Посилац ових функција Организације је Е-

кономско-социјални савет. Горње одредбе Повеље уједно значе да је Организација Уједињених нација она главна и општа међународна организација која има да делује на координацији и усмеравању делатности осталих међународних организација са специјализованом делатношћу у једној одређеној области.

До данас је Организација Уједињених нација закључила уговоре са следећим специјализованим установама: Међународном организацијом рада, Организацијом Уједињених нација за науку, просвету и културу, Међународном организацијом за пољопривреду и исхрану, Међународном организацијом за цивилно ваздухопловство, Светском поштанском унијом, Светском здравственом организацијом, Међународном телекомуникационом унијом, Међународном организацијом за избеглице, Међународном банком за обнову и развој, Међународним монетарним фондом и Међувладином поморском саветодавном организацијом.⁶ У току су преговори ради закључења уговора са Међународном организацијом за трговину и Светском метеоролошком организацијом, са којима нису закључени уговори из разлога што се још налазе у стадијуму оснивања, јер није депонован довољан број ратификација за њихово коначно оснивање. Услед тога су се водили само неформални преговори са претставницима припремних комисија ових организација.

III

Уговори закључени између организације Уједињених нација и специјализованих установа имају бити саображени одредбама Повеље, пошто је Повеља онај основни

⁵ На Конференцији у Сан Франциску термин „обимне међународне одговорности“ схваћен је више у географском смислу, те је истакнуто да се тиме не искључује ступање у везу са Организацијом Уједињених нација и других типова међународних организација, нити се тиме ограничавају функције специјализованих установа (Report of the rapporteur of Committee II/3. — Approved by Commission II., June 11, 1945. UNCIO Documents, Volume VIII., str. 82 u Volume X., str. 231, 272—273).

⁶ Rapport du Conseil Economique et Social pour la periode allant du 30 aout 1948 au 13 aout 1949, New York 1949, стр. 94. Иако је уговор са Међувладином поморском саветодавном организацијом одобрен на III. заседању Генералне скупштине 18 новембра 1948 године, он још није ступио на снагу из разлога што конвенцију о оснивању ове организације није ратификовао довољан број држава.

међународно-правни инструменат на основу кога се закључују ови уговори. Основну садржину уговора чине одредбе којима се регулишу међународни односи Организације Уједињених нација и специјализованих установа. Анализа битних одредаба уговора, у светлости њихове практичне примене у Организацији Уједињених нација, пружа следећу слику:

1.) Међусобно учествовање у раду, измена обавештења и давање препорука.

а) Међусобно учествовање у раду. Уговори са специјализованим установама регулишу ово питање на бази два основна принципа:

(1) Потпуни реципроцитет у оквиру међусобних делатности, што значи да Организација Уједињених нација већ као координатор рада специјализованих установа у смислу Повеље може учествовати у делатностима свих специјализованих установа, док је учествовање специјализованих установа у раду Организације Уједињених нација ограничено на поље њихове специјализиране делатности. (Светска здравствена организација за здравство, Организација Уједињених нација за науку, просвету и културу на проблеме из своје области).

(2) Специјализована установа која држи неко заседање или конференцију дужна је да о томе обавести Организацију Уједињених нација, и обратно — Организација Уједињених нација обавезна је да обавести специјализовану установу о својим заседањима и конференцијама које се односе на делатност појединих специјализованих установа. На тај начин, постављањем обавезе међусобног обавештавања, осигурава се уједно и међусобно учествовање у раду.⁷ Ово учествовање саветодавног је карактера и не даје право гласа у складу са одред-

бама члана 70 Повеље. У досадашњој пракси Организације Уједињених нација поставило се, међутим, питање да ли специјализоване установе имају право подношења формалних предлога и амандмана на поднете нацрте резолуција. Проблем је конкретно искрсао на II заседању Социјалне комисије Економско-социјалног савета, када је председник комисије у једном случају стао на становиште да уговори са специјализованим установама дају овим последњим право једино да учествују у разматрањима Економско-социјалног савета и његових комисија без права гласа, а да то право не укључује у себи право подношења формалних предлога и амандмана на резолуције. Како се у овом случају поставио принципијелни проблем који се тиче општег регулисања односа између Организације Уједињених нација и специјализованих установа, Економско-социјални савет на свом VIII заседању, када је донео нови Пословник, решио је то питање на тај начин да омогућује специјализованим установама да поднесу формалне предлоге и амандмане једино у случају ако то затражи пуноправни члан Економско-социјалног савета, његових комисија и помоћних органа.⁸ Иначе, у овом погледу, уговори обезбеђују специјализованим установама следећа права:

1) учествовање на заседањима Економско-социјалног савета, његових комисија и комитета по предметима из њихове надлежности;

2) учествовање на заседањима Генералне скупштине и њених главних комитета, такође у предметима из њихове специјализиране надлежности;

3) учествовање на заседањима Старатељског савета у смислу одредаба члана 91 Повеље.⁹

Поред тога, у уговорима постоје одредбе на основу којих једино спе-

⁷ Action taken in Pursuance of the Agreements between the United Nations and the Specialized Agencies, Report of the Secretary General, Dokument UN: E/1317, 31 May 1949, str. 26-27.

⁸ Official Records of the Eighth Session of the Economic and Social Council, 7 February - 18 March 1949, Resolutions, str. 38.

⁹ Члан 91 Повеље одређује: „Старатељски савет, кад је то целесходно, користиће се потпором Економско-социјалног савета као и специјализованих установа у погледу питања којима се они баве”.

специјализоване установе примају одређене обавезе, а које имају за циљ да допринесу остварењу и других општих задатака Организације Уједињених нација поверених Савету безбедности и Старатељском савету. Тако уговори одређују да ће специјализоване установе сарађивати са Организацијом Уједињених нација у остварењу принципа и обавеза постављених у Глави XI Повеље у предметима који се односе на благостање и развој народа у несамоуправним територијама. Слична одредба постоји и у погледу сарадње са Саветом безбедности, где се специјализоване установе обавезују да ће сарађивати са Економско-социјалним саветом и достављати обавештења одн. пружити помоћ Савету безбедности, коју би он тражио, укључујући и помоћ за извршење одлука Савета безбедности у очувању међународног мира и безбедности. Док су специјализоване установе сарађивале са Старатељским саветом по низу питања која се односе на територије под старатељством одн. на несамоуправне територије (израда упитника о несамоуправним територијама, проблеми васпитања и наставе у афричким колонијама, положај радника и кретање радне снаге итд.), Савет безбедности до сада није затражио сарадњу специјализованих установа у предметима које је решавао.

Најзад, сви уговори, сем уговора закљученог са Светском поштанском унијом, одређују да специјализоване установе имају достављати Међународном суду правде сва обавештења која би Суд затражио на основу члана 34 ал. 2 свога Статута (обавештења по предметима који се налазе пред Судом). С друге стране, уговори овлашћују специјализоване установе да могу тражити саветодавно мишљење Суда по свим питањима из њихове надлежности, сем по питањима који се

тичу односа Организације Уједињених нација са специјализованим установама одн. специјализованих установа међу собом. Захтеве за давање саветодавног мишљења могу упутити врховни органи специјализованих установа (конференције, скупштине) или њихови извршни органи на основу овлашћења врховних органа. Међутим, специјализоване установе обавезне су да о сваком таквом тражењу обавесте Економско-социјални савет. Од ове стандардне одредбе отступа уговор закључен са Организацијом Уједињених нација за науку, просвету и културу који не даје овој организацији право непосредног тражења саветодавног мишљења. У случају да Економско-социјални савет не одобри тражење, Организација Уједињених нација за науку, просвету и културу има право да се обрати на Генералну скупштину Организације Уједињених нација. На II делу I заседања Генералне скупштине (септембар — децембар 1946) низ делегација је критиковао клаузуле уговора којима се специјализованим установама даје право да непосредно од Међународног суда правде траже саветодавно мишљење, јер је то у супротности са одредбама члана 96 ал. 2 Повеље који регулише то питање.¹⁰ Тако је југословенски делегат др Вартош, у образложењу овог става, правилно изнео да члан 96 Повеље не даје право на давање генералног овлашћења за тражење саветодавног мишљења, пошто се ту ради о дискреционом праву Генералне скупштине, која може вршити своје функције, али никако делегирати своја овлашћења. Поред тога, уговори са специјализованим установама претстављају двостране уговоре, који везују Генералну скупштину и који на тај начин дају коначно овлашћење специјализованим установама на непосредно тражење саветодавног мишљења.¹¹

¹⁰ Члан 96 ал. 2 Повеље гласи: „Други органи Организације Уједињених нација и специјализоване установе, које Генерална скупштина може на то у свако доба овластити, могу такође тражити саветодавно мишљење од Суда по правним питањима која би искрсла у оквиру њихове делатности”.

¹¹ Против давања права непосредног тражења саветодавног мишљења изјавиле су се и делегације Индије, Пољске и СССР-а. (Official Records of the Second Part of the First Session of the General Assembly, Sixth Committee; Summary Records, стр. 133—140).

Коначно је ипак примљена формулација уговора којом се специјализованим установама признаје право непосредног тражења саветодавног мишљења од Међународног суда правде, али се подразумевало да Генерална скупштина може у свако доба повући ово одлучење.¹²

б) Измена обавештења. Уговори са специјализованим установама садрже посебне одредбе на основу којих се уговорне стране обавезују да ће потпомагати брзу међусобну измену обавештења и документације. Специјализоване установе се нарочито обавезују да ће редовно достављати извештаје о својим делатностима и да ће у највећој могућој мери испуњавати захтеве Организације Уједињених нација ради достављања специјалних извештаја, студија и обавештења. С друге стране, генерални секретар Организације Уједињених нација се обавезује да ће специјализованим установама достављати обавештења која би била од посебног интереса за њих.

У практичном остварењу ових одредаба уговора, у досадашњем раду Организације Уједињених нација, развила се пракса по којој специјализоване установе шаљу Економско-социјалном савету привремене и годишње извештаје о својим делатностима. Извештаји се ватим разматрају на заседањима Економско-социјалног савета, где поједине делегације не само што стављају примедбе на извештаје, већ принципијелно критикују рад специјализованих установа и дају сугестије у погледу будућег њиховог рада. Тако на пр. на V заседању Економско-социјалног савета делегација СССР-а је поднела критички рад Међународне Организације рада и поставила питање промене њене организационе структуре, предлажући да се трипаритна структу-

ра, која погодује послодавцима, измени тако да се број радника повећа са једне трећине на половину од укупног броја претставника радника, послодавца и влада.¹³ Или, на VIII заседању Економско-социјалног савета Англо-Саксонци, укључујући и претставника једне специјализоване установе и то Организације Уједињених нација за науку, просвету и културу, критиковали су апстрактни карактер рада Међународне Организације за пољопривреду и исхрану, општи и неконкретни карактер њених препорука.¹⁴

У Организацији Уједињених нација не постоји пракса да се извештаји специјализованих установа достављају Генералној скупштини, већ се они разматрају у оквиру општег извештаја Економско-социјалног савета на сваком заседању Генералне скупштине. Генерална скупштина опет, било у комитетима или пленуму, у оквиру дебата о извештају Економско-социјалног савета дискутује и о раду појединих специјализованих установа. Поред тога на свом VI заседању марта 1948 године Економско-социјални савет је донео посебну резолуцију која, између осталог одређује да специјализоване установе имају достављати Савету до одређеног рока сваке године годишње извештаје о својој делатности и одржаним конференцијама, односима са Организацијом Уједињених нација и њеним органима као и план рада за текућу годину.¹⁵ На тај начин је сарадња између Организације Уједињених нација и специјализованих установа принципијелно постављена у Повељи и уговорима са специјализованим установама, даље конкретизована у пракси Организације Уједињених нација.

в) Давање препорука. Одредбе по овој материји спадају међу најва-

¹² Action taken in pursuance of the Agreements Between the United Nations and Specialized Agencies, цит. документ У. Н. стр. II.

¹³ Према статуту Међународне организације рада радници, послодавци и претставници влада имају сваки по једну трећину претставника на годишњој конференцији Организације.

¹⁴ Документа UN E/AC. 6, SR. 42 и 43.
¹⁵ Resolutions adopted by the Economic and Social Council during its Sixth Session from 2 February to 11 March 1948, str. 32-33.

жније у уговорима са специјализованим установама, а заснивају се на одредбама члана 58, 62 ал. 1 и 63 ал. 2 Повеље. Важност ових одредаба у уговорима састоји се у томе да се кроз препоруке Генералне скупштине и Економско-социјалног савета обезбеђује и осигурава координација рада специјализованих установа и усмеравање њихове делатности сходно интенцијама Организације Уједињених нација. Тиме се уједно осигурава правилно функционисање и утицај Организације Уједињених нација као главне и опште међународне организације по свом карактеру у послератном међународном уређењу у области међународне економске, социјалне и културно-хуманитарне сарадње. Услед тога одредбе уговора по овој материји немају реципрочан карактер, тј. једино Организација Уједињених нација може давати препоруке специјализованим установама баш због тога што је она главна и општа међународна организација по свом карактеру.

Релативне одредбе уговора са специјализованим установама по овом предмету садрже следеће:

1) специјализоване установе имају достављати својим надлежним органима све формалне препоруке Генералне скупштине и Економско-социјалног савета;

2) те препоруке имају се разматрати што је могуће пре;

3) уколико то Организација Уједињених нација захтева, специјализоване установе саветоваће се са њом о тим препорукама и подиће Организацији Уједињених нација извештај о акцији коју су предузеле по препорукама оди о резултатима њихових разматрања.

У досадашњој пракси Организација Уједињених нација није донела формалне препоруке које би се специфично односиле на неку специјализовану установу. Међутим, непостојање реципрочитета у давању формалних препорука не искључује специјализоване установе од

давања предлога и сугестија по појединим проблемима, поготово ако то Организација Уједињених нација затражи.

2) Предлагање тачака дневног реда.

Одредбе уговора којима се обезбеђује међусобно предлагање тачака дневног реда треба да допринесу даљем учвршћењу сарадње између Организације Уједињених нација и специјализованих установа. Реципрочитет у односу на Организацију Уједињених нација ограничен је овде утолико, што специјализоване установе могу предлагати предмете за дневни ред једино Економско-социјалном и Старатељском савету, док то право немају у односу на Генералну скупштину и Савет безбедности. Ово је и разумљиво обзиром на карактер Генералне скупштине као највишег органа Организације Уједињених нација и посебан положај Савета безбедности као органа првенствено одговорног у очувању међународног мира и безбедности.

У току свога рада Организација Уједињених нација је доставила низ питања појединим специјализованим установама. Тако је на пр. Генерална скупштина, резолуцијом 137/II од 17 новембра 1947 године, упутила на разматрање Организацији Уједињених нација за науку, просвету и културу питање наставе о принципима и циљевима Уједињених нација у школама држава-чланица; резолуцијом 212/II од 19 новембра 1948 године достављено је Међународној организацији за пољопривреду и исхрану, Светској здравственој организацији и Међународној организацији за избеглице питање помоћи палестинским избеглицама, а резолуцијом 215D/III од 10 децембра исте године свима специјализованим установама достављено је питање изчина публикације Светске декларације о правима човека која је донета на III заседању Генералне скупштине. Исто тако је и Економско-социјални савет доставио низ предмета специјализованим установама на разматрање.¹⁸

¹⁸ Више о овоме: Action taken in Pursuance of the Agreements between the United Nations and the Specialized Agencies, цит. документ U. N. GEP, 52-55.

3.) Буџетске и финансијске одредбе.

Према одредбама члана 17 ал. 3 Повеље Генерална скупштина одобрила све финансијске и буџетске споразуме са специјализованим установама и проверава њихове административне буџете у циљу давања препорука. У стандардној формулацији уговора са специјализованим установама члан који се односи на буџетске и финансијске аранжмане почиње са клаузулом у којој се признаје да је пожељно стварање уских буџетских и финансијских односа између Организације Уједињених нација и специјализованих установа; затим се у даљим одредбама говори о потреби остварења најпунје међусобне сарадње и саветовања, о пожељности закључења аранжмана о укључењу буџета специјализованих установа у буџет Организације Уједињених нација, у ком циљу се предвиђа и закључење допунских уговора поред већ закључених са специјализованим установама. Даље клаузуле одређују да ће се специјализоване установе приликом израде буџета саветовати са Организацијом Уједињених нација, да ће јој достављати предлоге својих буџета истовремено када и својим члановима, а Генерална скупштина Организације Уједињених нација разматра буџете и даје одговарајуће препоруке специјализованим установама.

На тај начин међусобно регулисање односа између Организације Уједињених нација и специјализованих установа у буџетским и финансијским питањима има за циљ по стандардним клаузулама уговора, с једне стране, да обезбеди такву форму сарадње са Организацијом Уједињених нација, која у перспективи има у виду укључење буџета специјализованих установа у општи буџет Организације Уједињених нација, а с друге стране, да осигура упоредивост буџета специјализованих установа са би се Генералној

скупштини омогућило да их разматра и даје одговарајуће препоруке специјализованим установама.

Практичко остварење сарадње са специјализованим установама на овом пољу напредује врло полагано. Засад се и не поставља питање стварања јединственог буџета Организације Уједињених нација у који би били укључени и буџети специјализованих установа, већ се иде линијом да специјализоване установе достављају своје буџете Генералној скупштини Организације Уједињених нација на разматрање, која је на пр. у случају Организације Уједињених нација за науку, просвету и културу скренула пажњу овој Организацији на величину њеног буџета и препоручила јој да свој буџет смањи.¹⁷

4.) Међусобни уговори специјализованих установа.

Како Повеља ставља у дужност Организацији Уједињених нација да координира међусобне односе специјализованих установа, то се у уговорима са специјализованим установама налазе и одредбе о томе да ће оне обавештавати Економско-социјални савет о природи и обиму уговора које међусобно закључе, а нарочито да ће обавештавати Савет о томе и пре но што закључе уговоре ове врсте. До данас је закључено низ таквих уговора између специјализованих установа. Први такав уговор закључен је још почетком 1947 године између Међународне организације рада и Међународне организације за пољопривреду и исхрану. Поред тога специјализоване установе закључиле су уговоре о сарадњи и са неким специјалним органима Организације Уједињених нација. Тако су на пр. Међународна организација за пољопривреду и исхрану и Светска здравствена организација закључиле посебне уговоре са Фондом Уједињених нација за помоћ тежи (UNITEDF) којим се обезбеђује помоћ ових специјализованих устано-

¹⁷ Goodrich—Hambro: Charter of the United Nations. Commentary and Documents, Second and revised Edition, Boston 1946, стр. 157—158 и 254—255.

ва у оперативним делатностима Међународног дејчеј фонда.

* *

Ово би биле основне одредбе уговора са специјализованим установама. Међутим, поред горе изнетих одредаба уговори садрже и низ других одредаба у погледу седишта специјализованих установа, регулисања статуса њихових службеника, обезбеђења сарадње у прикупљању, стандардизацији и упоредивости статистичких података, остварењу административне сарадње. Уговори садрже и посебне одредбе у погледу њихове ревизије. Тако уговори са Међународном организацијом рада, Међународном организацијом за пољопривреду и исхрану, Међународном организацијом за цивилно ваздухопловство, Светском здравственом организацијом и Међународном поморском саветодавном организацијом одређују да су они подложни ревизији сагласно споразуму између Организације Уједињених нација и односних специјализованих установа. У уговору са Организацијом Уједињених нација за науку, просвету и културу још стоји да се има ревидирати не касније од три године од ступања на снагу. Уговори са Међународном банком за обнову и развој и Међународним монетарним фондом одређују да се могу ревидирати у свако доба од њиховог ступања на снагу, а да престају да важе шест месеци од писменог саопштења било које уговорне стране о отказу. На последњем Четвртој заседању Генералне скупштине, приликом разматрања питања међусобних односа Организације Уједињених нација и специјализованих установа, решено је између осталог да се засада не приступи ревизији уговора са специјализованим установама.

IV

Од стандардног, општег типа уговора са специјализованим установама битно се разликују уговори закључени са Међународном банком за обнову и развој и Међународним монетарним фондом, а у мањој ме-

ри уговори закључени са Светском поштанском унијом и Међународном телекомуникационом унијом.

За разлику од општег типа уговора, у уговорима са Банком и Фондом, Организација Уједињених нација признаје њихов статус као „специјализованих установа основаних уговором између њених држава-чланица, које имају обимне међународне одговорности у смислу члана 57 Повеље“, али с тим да обе организације имају да функционишу као независне међународне организације. Учесће Организације Уједињених нација у заседањима Банке и Фонда такође је ограничено. Претставници Организације Уједињених нација могу учествовати једино на заседањима Савета гувернера Банке и Фонда, а на осталим заседањима само ако се ради о заседањима специјално сазваним ради разматрања гледишта Организације Уједињених нација у питањима која се тичу Уједињених нација. Не постоји ни обавеза за Банку и Фонд да ставе на дневни ред својих заседања предмете достављене од стране Организације Уједињених нација. С друге стране, Организација Уједињених нација ограничена је у својим функцијама и у томе што уговори одређују да она неће давати формалне препоруке без претходног саветовања. У уговору са Банком постоји, штавише, клаузула у којој Организација Уједињених нација признаје да делатност Банке у погледу давања зајмова спада међу предмете које Банка независно решава на основу свог властитог расуђивања. Сагласно томе, Организација Уједињених нација пристаје да се уздржи од давања препорука Банци по појединим зајмовима одн. у погледу услова и начина њиховог финансирања. Слична одредба не постоји у уговору са Фондом, али се у току преговора са Фондом подразумевало да ће се овај принцип примењивати.

вати и на Фонд.¹⁸ Што се тиче буџетске и финансијске сарадње, Банка и Фонд једино примају обавезу да ће достављати своје тромесечне финансијске извештаје, али се изричито предвиђа да ће Банка и Фонд уживати пуну аутономију у погледу форме и садржине својих буџета. У осталим битним одредбама ови уговори се у основи крећу линијом општег типа уговора.

Очито је да под оваквим условима закључени уговори, а нарочито услови у вези давања препорука, међусобног учествовања у раду и буџетских и финансијских односа, онемогућавају Организацији Уједињених нација да врши своје функције координатора делатности специјализованих установа у односу на Банку и Фонд. Штавише, ове одредбе су, како је то било истакнуто на Петом заседању Економско-социјалног савета и касније на Другом заседању Генералне скупштине, у противности са одредбама Повеље.

Иако се горње одредбе уговора са Банком и Фондом настоје правдати специјалним карактером и делатношћу ових установа, праву позадину оваквог начина регулисања односа са Банком и Фондом треба тражити у настојањима монополистичких врхова САД да обезбеде, у што је могуће већој мери, свој утицај на Банку и Фонд, и да искључе сваки по њих непожељни утицај Организације Уједињених нација на делатност Банке и Фонда.

Уговори закључени са Светском поштанском унијом и Међународном телекомуникационом унијом разликују се од општег типа уговора углавном по генералном карактеру својих одредаба. То се нарочито односи на одредбе у погледу помоћи разним органима Организације Уједињених нација као и на међусобне буџетске и финансијске односе. Тако се на пр. у овим уговорима ништа не говори о помоћи Савету безбедности, а у односу на буџете обе организације се просто саглашавају да ће достављати своје буџете Генералној скупштини Организације

Уједињених нација, која може давати препоруке по њима. Општи карактер ових уговора последица је специјалне структуре и техничке специјалности обеју унија које имају мање извршне органе за обављање оперативних послова у међувремену између заседања њихових врховних органа (код Светске поштанске уније — општи конгрес, а код Међународне телекомуникационе уније — конференција) који заседају сваких пет година, као и околности да имају велики број чланова који нису чланови Организације Уједињених нација. Међутим, ово је у противности са јасним одредбама Повеље које се тичу односа са специјализованим установама. Ово утолико пре што су се приликом израде Повеље у Сан Франциску имале у виду међународне организације које су постојале пре избијања рата, а у које спадају и обе уније.

На тај начин уговори закључени са специјализованим установама могу се поделити у три групе. У прву групу спада већина уговора који су уједно најближи одредбама Повеље; у другу уговори закључени са Банком и Фондом који у низу битних питања одступају од општег типа уговора и који највише одступају од Повеље; најзад, у трећу групу долазе уговори закључени са Светском поштанском унијом и Међународном телекомуникационом унијом које карактерише њихов генерални карактер. Поред тога, треба истаћи да специјализоване установе уживају привилегије и имунитете предвиђене Конвенцијом о привилегијама и имунитетима специјализованих установа, која је донета на II заседању Генералне скупштине Организације Уједињених нација. Овом Конвенцијом специјализованим установама се признаје правна способност и способност закључивања правних послова, тј. међународно-правна субјективност; оне могу да стичу имовину и покрећу судски поступак. Њихова имовина је ослобођена од сваке форме закон-

¹⁸ Action taken in Pursuance of the Agreements between the United Nation and the Specilized Agencies, цит. документ V, Е., стр. 20.

ског поступка, а архиве су им неповредиве. Исто тако, имовина и приходи специјализованих установа ослобођени су од дажбина и царина, а претставници специјализованих установа уживају исте привилегије и имунитет као и претставници Организације Уједињених нација.¹⁰

V

У оквиру Организације Уједињених нација делатност специјализованих установа ограничена је на област међународне економске, социјалне и културно-хуманитарне сарадње. Расматрање чисто политичких питања резервисано је за саму Организацију Уједињених нација, посебно за Генералну скупштину и Савет безбедности. Међутим, ово никако не искључује, а досадашња пракса неких специјализованих установа је то и показала, да се под плаштом стручности и објективности протурају у специјализованим установама антидемократска решења разних међународних проблема. Тако је на пр. Међународна организација рада, иако је од Организације Уједињених нација била позвана да изради предлог конвенције о синдикалним правима и слободама, дакле о правима радника, израдила конвенцију у којој се изједначавају радници и послодавци и где се, примера ради наводимо, гарантује слобода удруживања радницима и послодавцима. Ово као да у буржоаским државама неко гуши слободу удруживања капиталиста, а не радника.

У општим линијама постављено, међусобни односи Организације Уједињених нација и специјализованих установа почивају на три основна принципа.

1) специјализоване установе као међународне организације са специјализованом делатношћу у једној одређеној области међународне сарадње имају деловати сагласно њиховој функционалној намени (Међународна организација за пољопривреду и исхрану у области по-

љопривреде и повишења животног стандарда пољопривредног становништва, Међународна организација за трговину у области међународне трговине, Организација Уједињених нација за науку, просвету и културу на унапређењу међународне сарадње у области науке, просвете и културе итд.), а у складу са њиховим основним статутима;

2) функције Организације Уједињених нација на пољу међународне економске, социјалне и културно-хуманитарне сарадње имају се највећим делом одвијати кроз специјализоване установе које се налазе у вези са Организацијом Уједињених нација и чији је положај у оквиру ове организације регулисан одредбама Повеље, основним статутима специјализованих установа и уговорима закљученим између Организације Уједињених нација и специјализованих установа;

3) у овом општем оквиру Организација Уједињених нација јесте она главна и општа међународна организација по свом карактеру која има за задатак да координира и усмерава делатност специјализованих установа у специјализованим областима њихове делатности. Ово стога што, како смо напред истакли, успешно одвијање међународне сарадње у економској, социјалној и културно-хуманитарној области један је од важних предуслова за успешно обављање основне функције Организације Уједињених нација — очувању међународног мира и безбедности.

На овим принципима заснован систем односа са специјализованим установама даје овима широки степен аутономије и има за резултат стварање једног таквог система међусобних односа који је у много већој мери децентрализован но што је то био случај у бившем Друштву народа. Према члану 24 ал. 1 Пакта Друштва народа уведен је један централистички систем који је у основи почивао на принципу да сви већ основани међународни бирои

¹⁰ Више о томе: Goodrich—Hambro, цит. дело, стр. 521—529; Yuen-li Liang: The legal Status, Privileges and Immunities of the Specialized Agencies. The American Journal of International Law, Volume 42 Number 4, October 1948, стр. 900—906.

као и сви међународни бирои и комисије касније основани имају бити стављени под власт Друштва народа. Овај циљ није, истина, био у потпуности остварен, али је ипак у оквиру Друштва народа остварена врло уска сарадња, где су на пр. техничке организације (Економска и финансиска организација, Организација за транспорт и саобраћај и Организација за здравље) биле укључене, уствари, у само Друштво народа, штавиште, и у његов буџет.

Аутономију специјализованих Установа према Организацији Уједињених нација обезбеђују и оне одредбе уговора које предвиђају да уговори са специјализованим установама ступају на снагу не само када их одобри Генерална скупштина Организације Уједињених нација већ и одговарајући врховни орган специјализоване установе.

Друга битна разлика између система Друштва народа у односу на Организацију Уједињених нација долази до изражаја у праву непосредног тражења саветодавног мишљења од Међународног суда правде. Док су по члану 14 Пакта Друштва народа непосредно од бившег Сталног суда међународне правде могли тражити саветодавно мишљење једино Генерална скупштина и Савет Друштва народа, дотле у оквиру Организације Уједињених нација имају то право и други главни органи као Економско-социјални и Старатељски савет, укључујући и специјализоване установе. Стога је Савет Друштва народа био посредник код достављања захтева за саветодавно мишљење од бившег Сталног суда међународне правде. Тако се на пр. Међународна организација рада одржала преко Савета Друштва народа на Стални суд међународне правде за саветодавно мишљење. Прво Генералне скупштине и Савета Друштва народа на тражење саветодавног мишљења Стални суд окарактерисао је као ексклузивно право у два случаја и то у презуми „Немачки интереси у Горњој Илеској (1925)“ и у савете-

тодавном мишљењу „Тумачење Грчко-бугарског споразума од 1927 године (1932)“.²⁰ Према томе начин регулисања овог питања у систему Организације Уједињених нација јавља се као новина у међународном праву.

Иначе, у систему Организације Уједињених нација функције саме организације и њених органа у односу на специјализоване установе ограничене су на студирање, разматрање и дискусију проблема у вези са делатностима специјализованих установа одн. на саветовање и давање препорука уз очување аутономије специјализованих установа, што је све конкретизовано у одредбама уговора са специјализованим установама. Ови уговори, у својој основи, обавезују специјализоване установе на одређене форме сарадње са Организацијом Уједињених нација и указују на начине и поступак којим се та сарадња има остварити. Од овог општег оквира отступају уговори закључени са Организацијом Уједињених нација за науку, просвету и културу и Међународном организацијом за цивилно ваздухопловство по којима Организација Уједињених нација има пуно право одлучивања у питању пријема нових чланова у ове специјализоване установе. Тако уговор са Организацијом Уједињених нација за науку, просвету и културу одређује да се молбе за пријем у чланство имају одмах доставити Економско-социјалном савету, који може да препоручи одбијање пријема. Уколико то не учини у року од шест месеци, Организација Уједињених нација за науку, просвету и културу примењује поступак утврђен њеним основним статутом. Уговор са Међународном организацијом за цивилно ваздухопловство одређује да молбе за пријем у чланство свих пројава изумима и изумитељске потписнице Конвенције о међународном цивилном ваздушном саобраћају којом је ова организација основана као и државно-чланове Организације Уједиње-

²⁰ О томе: Georg Schwarzenberger: International Law, Volume I, International Law as applied by International Courts and Tribunals, London 1945, стр. 437—444.

них нација, имају бити достављене Генералној скупштини Организације Уједињених нација, која може у року од године дана да препоручи одбијање молбе. И у овом случају, уколико Генерална скупштина у предвиђеном року не донесе препоруку, поступак за пријем се одвија сагласно одговарајућим одредбама Конвенције о међународном цивилном ваздушном саобраћају. Досада је Економско-социјални савет разматрао молбе за пријем у Организацију Уједињених нација за науку, просвету и културу. Аустрије, Италије, Швајцарске, Мађарске, Цејлона и Монака. Савет се сагласио са пријемом свих поменутих држава, али је у случају Монака указао на потребу да Организација Уједињених нација за науку, просвету и културу приликом разматрања молбе за пријем Монака има у виду колики допринос може дати у остварењу њеног програма, као и да разматра општи проблем пријема сличних малих држава. С тим у вези III Генерална конференција Организације Уједињених нација, децембра 1948 године, заузела је по том питању становиште да у случајевима пријема малих држава треба узети у обзир њихове власти заслуге, правни положај и способност да учествују у једној међународној организацији, те допринос који могу дати у остварењу програма Организације Уједињених нација за науку, просвету и културу. Тиме је, као резултат акције Генералне скупштине Организације Уједињених нација, пријем малих држава у Организацију Уједињених нација за науку, просвету и културу везан за испуњење одређених услова којих нема у основном статуту ове организације, који за пријем тражи одређену квалификовану већину на Генералној конференцији. Што се тиче Међународне организације за цивилно ваздухопловство, Генерална скупштина Организације Уједињених нација досада се сагласила са пријемом Аустрије и Италије, али је пре тога на II делу I заседања Ге-

нералне скупштине, крајем 1948 године, одобрила уговор са овом организацијом под условом да се Франкова Шпанија искључи из њеног чланства. Ово из разлога што Конвенцијом о међународном цивилном ваздушном саобраћају основана организација претставља, уствари, продужење сличне међународне организације која је постојала и пре избијања Другог светског рата — Међународне комисије за ваздушни саобраћај (CINA) у којој је и Франкова Шпанија била члан, а која је приступила Конвенцији о међународном цивилном саобраћају од краја 1944 године. На основу захтева Генералне скупштине Организације Уједињених нација Међународна организација за цивилно ваздухопловство донела је амандман на свој статут, којим се Франкова Шпанија искључује из Организације. С друге стране, за разлику од поменутих уговора, уговори са Међународном банком за обнову и развој и Међународним монетарним фондом, како је то напред истакнуто, сужавају овај општи оквир и усмеравајући делатност Организације Уједињених нација признавањем ових специјализованих установа за независне међународне организације у односу на Организацију Уједињених нација.

Према томе одредбе Повеље, основни статут специјализованих установа као и одредбе уговора са специјализованим установама претстављају онај међународно-правни оквир у којем се има одвијати сарадња и међусобни односи Организације Уједињених нација и специјализованих установа. Међутим за стварно и успешно остварење ове сарадње, за остварење циљева Организације Уједињених нација потребно је далеко више од тога. Потребно је да Организација Уједињених нација и специјализоване установе одиста усмере своју делатност у правцу прогресивних, истински демократских решења послератних међународних проблема

А. Магарашевић

СОВЈЕТСКО-РУМУНСКА МЕШОВИТА ДРУШТВА — СОВРОМИ

Најновија ревизија марксизма-ленинизма коју спроводи данашње руководство СКП(б), одражава се у свим манифестацијама односа унутар социјалистичког света. Несоцијалистичке манипулације Совјетског Савеза у економским односима са земљама које су постале најобичнији сателити Совјетског Савеза избијају све јасније на видело. Експлоатација радничке класе односно читавих нација од стране совјетског Савеза добија разноврсне форме — од директних па до најзамаскиранијих начина експлоатације. Мешовита друштва само су једна, али веома значајна форма експлоатације других нација од стране Совјетског Савеза.

Односи који произилазе из мешовитих друштава по својој суштини су капиталистички односи. Они у економској прелазној периода, која је испуњена најоштријом борбом капиталистичких и социјалистичких елемената, несумњиво значе противтенденцију јачања социјалистичких елемената, односно, она директно значе јачање капиталистичких елемената. На тај начин ти фактори не јачају развитак производних снага дате земље коју експлоатише друга земља (па макар она била социјалистичка), већ ти фактори коче развитак производних снага. Такви односи не мобилишу народну масу на изградњу социјализма, већ их демобилишу.

Најекстремнији пример за то је сте Румунија, која би могла знатно и брже да развија своје производне снаге, али због доминирајућег утицаја Совјетског Савеза на њену привреду — она до данас још у неким привредним гранама није достигла ни предатни ниво производње.

Румунску привреду карактерисала је противречност између заостале материјално-производне базе и природног богатства земље као и потчињеност страном капиталу. Румунија има релативно богату енергетску и сировинску базу (нафту, др-

во, угаљ, железну и бакарну руду). Румунија је такође богата шумама које заузимају скоро 6 милиона ха површине или 25% целокупне територије. Производња нафте достигла је 1939 године преко 6 мил. тона а железне руде 338 хиљ. тона у 1943. Производња обојених метала била је такође релативно висока у односу на остале источноевропске земље, а годишња сеча шуме достигла је 8 мил. м³.

Страни капитал износио је пре рата 60—70% у области индустриске производње. Скоро читава производња нафте била је у рукама англо-америчког капитала. „Ројал Дач Шел“ и „Стандард Оил Компани“ држали су у својим рукама односно под својом контролом читаву производњу нафте.

Процес савргавања буржоазије са власти и присвојавања народно-демократског карактера власти у Румунији одвијао се спорим темпом. Узрок томе нису само објективни разлози него и субјективни. У Румунији није постојала револуционарна КП, партија новог типа која би имала јасно одређену револуционарну перспективу. Узрок спором процесу развијања револуционарних промена у Румунији је такође непринципијелна политика Совјетског Савеза како у току рата тако и после рата.

КП Румуније после Другог светског рата била је највише ангажована питањима освајања одн. учвршћења власти. Она дуго времена није могла посветити већу пажњу односно сконцентрисати све своје напоре на економска питања. А пошто се још Совјетски Савез умешао у економику Румуније, предатни ниво у појединим индустријским гранама није достигнут чак ни у 1949 години. Закон о национализацији донесен је тек јуна 1948 године. Дакле, иако је Румунија била ослобођена међу првим земљама Источне Европе, она до данас није подигла своју материјалну — производну базу. О планској при-

вреди у Румунији не може бити говора. Док се крајем 1949 г. почело причати и писати о „великом“ Петогодишњем плану (период 1950 — 1954 године), дотле се Петогодишњи план сада скоро и не помиње.

Где су корени таквог стања Румунске народне привреде?

Узроке таквом стању морамо тражити у чињеници да револуционарне промене после Другог светског рата нису биле резултат сопствених (тј. румунских) револуционарних снага и да у Румунији данас још нема оног револуционарног и стваралачког покрета народних маса који је једино у стању да оствари задатке за развијање материјално-производне базе земље.

Паралелно са тим узроком појављује се и други — спољашњи, не мање важан. Експлоататорски однос совјетске државе према румунској привреди свакако у највећој мери кочи развитак и напредовање румунске народне привреде. Мешовита друштва су један од најважнијих видова експлоататорских односа које је Совјетски Савез наметнуо Румунији.

Од свих информбироовских земаља у Румунији има највише мешовитих друштава. Она су обухватила све гране народне привреде. На њих се по правилу не односи позитивно законодавство Румуније. Њима фактички руководе совјетски грађани, иако су у неким предузећима фигуративно постављени за руководиоце Румуни.

Совјетско-румунска мешовита друштва почела су се стварати већ 1945 г. По чл. 26 Мировног уговора са Румунијом Совјетски Савез је, наиме, добио право власништва на сву немачку имовину у Румунији. Користећи се тим чланом Уговора, кога је Совјетски Савез врло самовољно и „еластично“ реализовао, створена је знатна актива коју је Совјетски Савез у највећој мери претворио у удео у мешовитим друштвима.

Тако је Совјетски Савез већ 1945 г. основао мешовито друштво за ваздушни саобраћај „ТАРС“ (како за унутрашњи саобраћај тако и за

саобраћај с иностранством) и „Совромтранспорт“, мешовито друштво које је обухватило сувоземни, водни и морски саобраћај као и бродоградњу (бродоградилишта: Галац, Браила, Турн-Северин). Из доскуства са манипулацијама совјетских „економиста“ са нашим мешовитим друштвима „Јустом“ и „Јуспадом“, можемо закључити какву штету трпи румунска народна привреда од поменутих друштава.

Међутим, Совјетски Савез није се задовољио као што је то био приморан у ФНРЈ, да се ограничи на експлоатацију у области транспорта, већ је продро и у најважније гране привредне делатности уопште. Тако је међу првим мешовитим друштвима основан „Совромнестрол“, који контролише највећи део румунских петролејских поља и производњу нафте, која је достигла у 1949 години 5,5 мил. т. Друштву припадају највеће рафинерије као на пр.: Романо — Дација, Вега, рафинерија бивших а. д. Стандамма, Колумбија и Гредитул Минијер. Целокупном производњом нафте у Румунији располажу Руси, па било да је директно увозе у Совјетски Савез, или да са њоме врше најневероватније манипулативне диспозиције. Тако на пр. совјетски прекупци упућују под својом фирмом румунску нафту на различита тржишта и то не само у земље Источне Европе него чак и на Запад. Постоје и такви случајеви где се, на пр., Пољска појављује као лиферант румунске нафте и то за Бугарску. Да ли су то непосредне акције Економског савета за узајамну помоћ?

Велику делатност развила су совјетско-румунска мешовита друштва на пољу експлоатације шума. У ту сврху основан је „Совромлему“. То друштво експлоатише скоро половину шума под меком грађом.

Међутим, интересантно је како су се ту „снашли“ совјетски „економски стручњаци“ као добри познаваоци марксистичке политичке економије. За њих теоретске поставке Маркса о земљишној ренти не

важе у пракси. Приликом формирања мешовитог друштва за експлоатацију шума обрачуната је, наиме, као румунска актива само вредност постројења пилања. Возног парка и другог материјала. Шуме нису узете у обзир приликом уношења капитала у мешовито друштво, јер су оне према совјетским „теоретичарима“ од бога дате. У највише случајева совјетски удео у мешовитим друштвима састојао се углавном од „стручњака“ и „директора“.

Мешовита друштва су обухватила и индустрију метала. Тако је највећи комбинат тешке индустрије претворен у мешовито друштво „Решица“. Творница „Први мај“ — Плоешти, која производи разна постројења за петролејску индустрију такође је претворена у мешовито друштво. Јула 1949 године потписана је између совјетске и румунске владе нова конвенција која је предвиђала формирање мешовитог друштва „Совромметал“ које би обухватило сву делатност на пољу индустрије метала.

Производња угља обухваћена је мешовитим друштвом „Совромкарбуне“; експлоатација природног гаса препуштена је мешовитом друштву „Совромметал“; а мешовито друштво „Совромким“ обухвата читаву хемиску индустрију. У то друштво улазе највеће фабрике: бивше И. Г. Фарбениндусти и Солвеја.

Фабрика трактора у Брашову стављена је такође под управу мешовитог друштва „Совромтрактор“. Грађевинску делатност односно највеће јавне радове изводи мешовито друштво „Совром-конструктор“. Расподела и експлоатација филмова препуштена је мешовитом друштву „Совромфилм“.

Да би ланац обухватања румунске економике био завршен, совјетски стручњаци су се побринули и за учешће и контролу финансијског система. Већ 1945 године основано је мешовито друштво „Совромбанк“ — новчани завод, који осим редовних финансијских операција врши и све трансакције које проистичу из робне размене по трговинском уговору

Совјетског Савеза са Румунијом и све финансијске операције у вези са „Совромима“.

Радничка класа Румуније, која је сада директно експлоатисана од стране Совјетског Савеза, оштећена је за рачун Совјетског Савеза и преко социјалног осигурања. 29 јула 1949 године била је, наиме, потписана конвенција о формирању совјетско-румунског друштва за осигурање „Совромасигураре“, које је преузело сву службу осигурања. Значи да нема привредне гране у румунској народној привреди од које не би вукао користи Совјетски Савез.

Совјетско-румунска мешовита друштва о којима румунска штампа пише само у суперлативима румунски народ с правом назива „рак ратом“ румунске народне привреде. Веома је карактеристична и чињеница да досад „Совромим“ не предузимају никакве значајне инвестиције.

Међутим, Совјетски Савез се не задовољава постојећом делатношћу мешовитих друштава већ их стално шири. То ширење се нарочито осећа после доношења закона о национализацији (11 јуна 1948 године), откада постаје све јаснија тенденција ликвидирања појединих националних предузећа односно њиховог апсорбовања од стране совјетских мешовитих друштава. Тако је на пр. у 1949 години ликвидирано државно предузеће за међународну шпедицију „Континентал“ и укључено у „Совромтранспорт“. Исто је урађено и са државним осигуравајућим друштвом приликом формирања „Совромасигураре“.

Али за ширење подручја делатности мешовитих друштава Совјетски Савез прибегава и другим средствима. Наиме, део добити мешовитих друштава која припада Совјетском Савезу пребацује се према конвенцији о мешовитим друштвима на клириншки робни рачун. Пошто дивиденде достижу огромне цифре које Румунија не може платити робом, Совјетски Савез тражи за накнаду нове концесије путем претвања чисто румунских предузећа у

совјетско-румунска мешовита друштва.

Колико се далеко меша Совјетски Савез у народну привреду, види се у прибегавању оснивања чисто руских фирми на територији Румуније. Тако данас у Румунији има чисто руских радњи (а таквих има и у осталим земљама народних демократија). Све творнице односно продавнице бомбона, ликера, цикорије, бисквита и тестенина бивше фирме „Јулио Мајнл“ данас припадају Русима. Исто је и са разним творницама и продавницама козметичких препарата и великим трговинским фирмама које су некада припадале Немцима.

Ако узмемо у обзир још и чињенице да најмање 72% румунског извоза отпада на СССР (на остале земље народних демократија 19% а 9% на капиталистичке земље), онда постаје слика потчињености, економске зависности и експлоатације од стране СССР-а још јаснија. У Румунији још није ликвидирана незапосленост. Само у Букурешту има више десетина хиљада незапослених радника, а о тешком животу трудбеника говоре нам и декрети румунске Владе донесени у 1949 години. Влада је, наиме, била приморана да поништи све дугове радника и службеника према држави као и предујмове за припадљености и за остали порез, јер они нису били у стању да те обавезе подмире.

Чињеница да је баш румунска привреда доведена у тешко стање најјасније нам показује како реви-

зионистичка политика Совјетског Савеза, односно његово економско поробљавање, постаје најозбиљнија кочница развитака производних снага.

Тако на примеру Румуније видимо како стоје ствари са „економском независношћу“ информбировских земаља од СССР-а.

Таква пракса коју спроводи Совјетски Савез дијаметрално је супротна Марксовој поставци у Комунистичком манифесту у коме је Маркс генијално предвидео да:

„у мери у којој се укида експлоатација једне индивидуе од стране друге, укида се и експлоатација једне нације од стране друге“.

Путеви којима је пошао Совјетски Савез у односима са социјалистичким земљама воде ка заустављању точка историје, а не ка ономе циљу о коме је говорио Маркс:

„... да ће владавина пролетаријата учинити све, да ће национално одвајање и супротност народа све више ишчезнути“.

Путеви којима иде данашње руководство СССР не воде ка „постепеном уједињавању социјалистичког света“, ка „ишчезавању националних супротности“ о чему је говорио Ленин.

Постојећи односи у социјалистичком свету нису стимул за остале народе који су на путу ка социјалистичкој револуцији, већ они профанишу такве „социјалистичке“ односе, они објективно значе јачање могућности реставрације капитализма.

И. Пелицов

»EKONOMSKA KRIZA I HLADNI RAT« (THE ECONOMIC CRISIS AND THE COLD WAR, NEW YORK CITY 1949. NEW CENTURY PUBLISHERS).

Ова сажета књига износи на 113 страна реферате истакнутих америчких марксиста, одржане на Цеферсоновој школи за друштвене науке маја 1949 год. Редакција је била поверена Џемсу Алену и Докси Вилкерсону, а уводни чланак је написао Вилем З. Фостер. Књига садржи следећа поглавља:

Труманова „диригована привреда“ и ратна опасност.

I Положај САД у свету и економска криза

II Развитак кризе у САД

III „Хладни рат“ и спољна тржишта

IV Услови живота народа

V Изгледи пољопривредне кризе

VI Ратна привреда и владајућа олигархија.

Писана лаким, свежим стилем, са обиљем добро изабраних цифарских података, књига апсолутно заслужује пажњу читаоца, како научног радника који се бави проблемима савременог империјализма, тако и сваког оног ко жели да буде у току данашње економске и политичке проблематике. У поређењу са послератном совјетском економском и политичком литературом која се све више своди на шаблонско понављање извесних опште познатих ставова марксизма-лењинизма, бежећи унапред од сваког озбиљнијег покушаја научног прилажења проблемима савременог империјализма, рад америчких марксиста претставља извесан напредак. С друге стране, и код њих се провлаче многи недостаци који су очигледно последица рђавог совјетског утицаја и директног наметања совјетске „концепције“ марксистичке науке марксистима других земаља.

Већ сама поглавља књиге указују на широк круг проблема које су аутори покушали да обухвата. Ту је питање неравномерног развоја капиталистичких држава у условима после Другог светског рата, питање америчког експанзионизма, положај широких радних маса, специјално положај ситних фармера и положај црнаца у Америци, срушавање државе са монополистичким капиталом, питање милитаризације као непосредне последице свевласти монопола итд. Ово последње поглавље је нарочито добро разрађено и даје доста нових података о улози монопола у ратним припремама америчке власти.

Тако, на пр., видимо да се давање наруџбина ратног материјала малом броју најкрупнијих фирми, које је претстављало главну полуу процесу концентрације у току рата, наставља данас још јачим темпом. Писци наводе да је само у јануару и фебруару 1948 свега 7% наруџбина било додељено фирмама са испод 500 радника. Између маја и но-

вембра исте године фирме са мање од 50 радника добиле су свега 2% наруџбина за рачун ратног ваздухопловства, које су износиле укупно милијарду долара (стр. 110). Скоро целокупан рад на атомској енергији који неограничено финансира америчка држава поверен је гигантима као што су General Electric и Carbide and Carbon Chemicals Corporation. Саветодавце Комисије за атомску енергију сачињавају најјаче финансиске куће САД — Дипон, Рокфелер, Морган и Меллон (стр. 108). На челу главног штаба ратнохушкарске политике САД — Савета за националну безбедност — стоје чланови Трумановог кабинета повезани десетоструким везама са најкрупнијим монополима. Бивши министар народне одбране Џонсон био је истовремено члан Управног одбора фирме Vultee Aircraft Corporation, највећег произвођача цинковских бомбардера В-36 и председник ранијег огранка немачког хемиског труста I. G. Farben — General Aniline and Film. Извршни секретар Савета Sauerb био је раније члан управног одбора Aviation Corporation, министар трговине Сојерс — члан управног одбора фирме Crooley, филијале ове исте корпорације, министар ваздухопловства Симингтон, — председник фирме Emerson Electric итд. итд. (стр. 106).

Из ових и масе других наведених података неоме се јасно и пластично види природа америчког државно-монополистичког капитализма и суштина читаве политике Труманове владе, која покушава свим могућим средствима пропаганде да обмане масе не само у Америци већ и у читавом свету и докаже своју тобожњу „прогресивност“.

Међутим, централна тема која се провлачи кроз целу књигу јесте питање кризе хиперпродукције у САД, у условима дубоких промена у капиталистичком свету насталих после рата, и специјално — у условима апсолутне владавине финансиске олигархије у САД, која посредством државе примењује широ-

ко разрађен систем мера за вештачко одржавање нивоа производње и запослености.

Питање кризе хиперпродукције у САД, време њеног избијања, начини и дубина њеног манифестовања изазвали су после рата живо интересовање код већине марксистичких научних радника обзиром на велику политичку важност и научно-теоретски значај ових питања. Но совјетски економисти, који су давали тон марксистичкој, науци, успели су да направе потпуну збрку.

Познато је, на пр., да је Варга очекивао избијање кризе хиперпродукције већ 1946, а најдаље током 1947 године, и да се за њим био повео читав низ аутора. 1948 године пак, Варга је на једној дискусији у Институту за економику морао да призна да се преварио у својим предвиђањима и да криза хиперпродукције није избила. Стари научник, који је иначе у годинама између два рата дао мајсторска дела из области криза, очигледно није узео у довољној мери у обзир читав низ нових фактора који су настали са Другим светским ратом и који су морали битно утицати на деформацију индустриског циклуса. Уместо тога, полазећи једноставно од аналогije, Варга је очекивао да ће циклично кретање, прекинуто ратом, бити поново обновљено кроз кризу у 1946 или 1947 управо онако као што је криза 1920 године обновљила циклично кретање после Првог светског рата. Међутим, ствари су се у САД развијале на сасвим други начин, и индустријска производња, која је одмах после рата доживела прилично оштар пад, почиње да се диже од краја 1946 па све до јесени 1948. Иако је ово кретање било у два три маха прекидано лаким падовима, индекс индустријске производње, полазећи од нивоа 170 у 1946 години (месечни просек), достиже максимум од 185 у октобру и новемру 1948. У том тренутку индустријска производња САД била је за око 80% изнад предратне, али за око 12% испод ратног максимума 1943 године.

Када је америчка стварност одлучно одбила да се усклади са предвиђањима совјетских теоретичара, они су онда избацили нову тезу о тзв. „послератном буму“ као специфичној деформацији индустриског циклуса у условима опште кризе капитализма после Другог светског рата. Овај израз је изгледа потекао од другог познатог истраживача економских криза Менделсона, Варгиног дугогодишњег сарадника, али је ускоро био прихваћен и од свих осталих марксистичких економиста. „Послератни бум“ је донекле и прилично срећно карактерисао стање у америчкој привреди у 1947 години, али је ускоро постало очигледно да се ради само о једном палијативу у недостатку правог научног објашњења. Пре свега, основи овог „бума“ нису били објашњени на задовољавајући начин. Поред правилно запажених фактора, као што су огромни издаци федералне владе за наоружање и висок ниво извоза, главни аргумент је почивао на магловитом појму „одложене потрошње“ током рата, док се упорно тврдило да су нове инвестиције од веома малог значаја и да их такоређи уопште и нема. „Бум“ је био протумачен само као тренутна појава која сваког часа може да се сруши и да уступи место немијењеној кризи хиперпродукције. Један од важних фактора, огромно инфлујентно нагомилавање сировина у индустрији и готове робе у трговини, у условима сталног пораста цена не само да није био узет у обзир, него је био потпуно погрешно и немарксистички протумачен. Тако, на пр., и Варга и остали совјетски економисти узимали су као доказ за акутно заоштравање процеса реализације у САД у 1946 и 1947 години баш ово гомилање залиха, тврдећи да оно већ претставља израз кризе хиперпродукције. Уствари, радило се о потпуно супротној појави која је била плод апсолутне доминације монопола и широких могућности набијања цена у условима високе послератне тражње како у САД тако и у ратом погође-

ним европским земљама. Тек у случају стварног застоја тржишта, који се међутим све до половине 1948 није озбиљније осетио, претворио би се овај фактор конјунктуре у посебан фактор продубљивања кризе хиперпродукције.

Доцније пак, у ери масовних уништавајућих критика, теза о „одложеној потрошњи“ као фактору „послератног бума“ нападнута је као реакционарна. На је заједно с њом нестао и „послератни бум“, пошто више није било могуће наћи рационално објашњење за његово постојање. Од тада, углавном, у совјетској литератури престаје да се пише о кризи хиперпродукције. Међутим, да би збрка ипак била потпуна, децембра 1948 Кузминов, један од главних критичара Варге и Менделсона, пише скроз ненаучан чланак у коме излаже тезу да су САД већ у времену од 1943 па до краја 1946 доживеле „кризни пад“ који једва да заостаје за оним из 1929-33.

Амерички писци уносе у овај проблем нешто више светлости, нарочито приликом објашњавања фактора оног привредног уздизања које се запажа од краја 1946 до јесени 1948 године.

По нашем мишљењу, потпуно је правилна констатација америчких аутора да су у овом периоду обнова индустриског апарата и нове инвестиције у индустрији, рударству и транспорту претстављале основну подлогу пораста америчке производње. Нове инвестиције које су у 1946 години износиле 6.6 милијарди порасле су на 18.8 милијарди у 1948. У овом трогодишњем периоду издаци на нова предузећа и нову капиталну опрему износе 47 милијарди долара према свега 25 милијарди укупних државних и приватних инвестиција у току читавог ратног периода. Тако повезана са овим фактором стоји и широка грађевинска делатност која од 4.8 милијарди у 1946 расте на 17.3 милијарди у 1948 години. Даље су такође правилно изложени и остали фак-

тори на којима се нећемо задржавати, као на пр. обим извоза, државни издаци, исмилање залиха, потрошачки кредити итд.

Аутори дају прилично добро објашњење зашто до високе инвестиционе делатности долази тек од краја 1946, док обратно, у годинама између 1941 и 1946 влада прилично мртвило у овој области. По среди је жеља монополистичког капитала да претходно потпуно потчини себи државни апарат, да обезбеди пуну координацију политике двеју великих партија и отвори нове перспективе тржишта и експлоатације укидањем контроле цена, ратних алокација, пореза на суперпрофите, спровођењем широког програма наоружања, спољне експанзије итд. (стр. 34-35). С друге стране, међутим, ова политика монопола није довољно повезана са оштрим падом индустриске производње од 1943 до краја 1946, тако да ова појава која је изазвала теоретску збрку код совјетских економиста остаје прилично неразјашњена.

Од друге половине 1948, нарочито од краја трећег тромесечја, у привреди САД почињу да се манифестују видни знаци привредног опадања. Најпре се ово опадање изражава у допустању тржишта лако потрошне робе (текстил и кожа), шири се на све већи број сектора и почиње да се преноси на производњу. Марта-априла 1949 долази до оштрог пада цена обојених метала (35-50% према послератном максимуму), па чак и челик почиње да показује озбиљне знаке колебања. Индекс индустриске производње пада од свог новембарског максимума (195) на 184 у марту, 179 у априлу и достиже најнижу тачку од 161 у јулу 1949. Незапосленост такође расте и, према званичним подацима, премапа од марта надаље 3 милиона, а према последњем расположивом податку достиже јануара ов. г. 4.5 милиона потпуно незапослених. Индекс производње престаје да опада од јула 1949, али све до краја године не успева да се приближи просечном нивоу из 1948.

Биланс 1949 године показује знатно погоршање у свим секторима привреде и поред недавних оптимистичких изјава Труманових у Конгресу. Инфлација, главни стуб привредне активности, смањиле су се за 18% према претходној години. Грађевинска делатност се незнатно повећала, али искључиво захваљујући појачаном учешћу државе, док приватни сектор исказује пад од 40%. Кретање спољне трговине, које је већ у 1948 било осетно слабије него 1947. и поред Маршаловог плана показује даље погоршање. Активни салдо трговинског биланса пада од 6.6 милијарди у првом тромесечју на свега 3.8 милијарди долара у последњем тромесечју протекле године. Нарочито неповољну појаву претставља пад дохотка фармера за читавих 15% и поред обилних субвенција пољопривредним производима од стране америчке владе. Према вестима из америчке штампе, већ октобра 1949 једна трећина бербе памука напала се у својини државног Друштва за робни кредит иди је била заложена код истог, а такође 80% ланеног семена, скоро трећина жетве пшенице, три четвртине жетве кикирикиа, 40% бербе кромпира и сусвог пасуља итд. итд., што указује да је државна интервенција у пољопривреди знатно исцрпila своје могућности.

Наши аутори, природно, нису могли располагати овим подацима, тако да се стање привреде САД које они приказују завршава са априлом 1949. Међутим, они већ на основу својих података доносе смео закључак да је криза хиперпродукције отпочела. На Страни 20 ове књиге читамо:

„Наш главни закључак у погледу економске кризе је следећи: Циклична криза хиперпродукције почела је у јесен 1948. Она се наставила релативно спорим, али сталним темпом у року протеклих шест месеци. Ратне припреме деформишу цикл и имаће без сумње за последицу да ће се криза различито одразити на поједине

секторе привреде. Међутим, засада се не види ништа што би могло спречити да опадање не уђе у акутну фазу“.

Горњи закључак америчких економиста није неоснован. Управо подаци које смо навели о развоју америчке привреде од априла 1949 наомамо указују да се данас са много основа може говорити о акутној хиперпродукцији. С друге стране, у поређењу са кризама у годинама између два рата, кад су падови производње у току од неколико месеци достигали 30—40% па и преко тога, пад од 8% између новембра 1948 и априла 1949 изгледа скоро безначајан. До таквих падова индустријске производње долазило је пре рата често у самој фази полета или оживљења, па се ипак није говорило о кризи хиперпродукције. Све ово указује да се данас о цикличном кретању не може више говорити на основу једноставних аналогича са стањем пре Другог светског рата, а нарочито до кризе 1929—1933, већ да је потребно темељно проучити деформације циклa до којих долази првенствено под утицајем државномонополистичког капитализма и катастрофалног карактера неравномерног развоја капиталистичких држава од Другог светског рата наомамо.

Ми не мислимо овде да се упитамо у питање хоће ли се криза, која је по свему судећи отпочела свој ток крајем 1948, претворити у катастрофу сличну или већу од оне из 1929, кад је незапосленост у САД, према званичним подацима, достигла цифру од неких 13.6 милиона и изазвала озбиљно врење у радничким и фармерским масама. Међутим, желимо да подвучемо да питање избегања кризе, њене разорне снаге и трајања, питање економских и политичких последица не може бити на задовољавајући начин решено све док се не приступи озбиљном проучавању свих оних државно-монополистичких мера које су од одлучујућег утицаја на дубоку деформацију циклa коју, видимо у данашњој стварности,

Свака тактика радничког покрета која би базирала на очекивању избијања цикличне кризе, не проучивши претходно темељито могуће утицаје мера које монополистички капитал посредством државе спроводи у све ширим размерама, могла би бити кобна по раднички покрет, и не удаљава се много од разних теорија „о аутоматском слому капитализма“. А управо су Совјети у својој тактици у првим послератним годинама полазили од претпоставке избијања такве кризе хиперпродукције у САД, која замало те неће срушити власт финансијске олигархије.

Америчким марксистима се мора одати признање што су по први пут отворено поставили питање дејства државно-монополистичких мера на ток индустријског циклуса. Фостер, у свом уводном чланку, покушава чак да пружи извесну анализу Кејнзове теорије, сматрајући оправдано Кејнза за теоретичара данашње америчке политике „јефтиног новца“, форсирања државних инвестиција и разних других инјекција које вештачким путем подржавају последству америчку привреду. С друге стране, он иде сувише далеко у прецењивању Кејнзовог значаја и долази и до таквих бесмислених закључака као да разлике између Рузвелтове и Труманове политике треба првенствено тражити у различитим ставовима према Кејнзовој доктрини, а не у промененим односима класних снага.

Међутим, и код америчких марксиста, и поред слободнијег приступа на проблемима, ипак видимо масу типично совјетских црта које им сметају да се ухвате у коштац са проблемом у свој његовој сложености.

Ма да се кроз целу књигу провлачи излагање државно-монополистичких мера америчке владе, специјално политике наоружања, нигде није дат озбиљан покушај једне систематске анализе утицаја тих мера полазећи од Марксове теорије репродукције. Нигде се не виде извори финансирања свих тих мера америчке владе, нигде није испитано потичу ли они из неискоришћене новчане акумулације капиталистичке класе или из простог превађања тежета на широке масе посредством пореске политике. Нигде се не види какве последице по процес капиталистичке репродукције повлачи за собом одузимање једног дела куковне снаге из једног сектора да би се дали подршка другом сектору непосредно угроженом кризом. Такође, нису довољно испитане противречности које рађа све јача спољна експанзија америчког империјализма, њене могућности и границе у данашњим условима.

Услед свих ових недостатака, природно, питања даљег развоја кризе, питање свих оних деформација које могу бити да измене њен даљи ток остају без задовољавајућег одговора. Разне бледе формулације као на пр. следећа: „Огромни државни издаци свих врста пружају наравно привремену и делимичну подршку нестабилном систему, али такве субвенције могу само кратко да одгоде, а не и да спрече економску кризу“ (стр. 7), потпуно потсећају на стил совјетских писаца и не уносе нимало светлости у цео проблем, већ напротив претстављају бежање од правог научног решавања.

Р. Стаменковић

**FRAGMENTS OF THE SPEECH OF MARSHALL TITO
AT TITOVO UZICE**

Now before these elections as before last elections rumours have appeared from some remnants of the past who are still vegetating somewhere, who are asking whether perhaps someone else will also be represented at the elections. Who else? Can any parties outside of People's Front run at these elections? All those are rallied in People's Front who wish to carry out peoples program, program whose objective is to realise socialism. If there is any desire to realise one program, that program is program of Peoples Front. If someone wants to realise another program outside of People's Front then that is not socialist program, but program hostile to socialism and naturally we shall not permit such one to run at elections. There cannot be two programs in our country but only one, program of People's Front, program of socialist construction. We are living in heat of revolutionary social transformation in our country and revolution is not prone to humour, revolution cannot play about, with concessions and other things. The revolution is cruel...

When speaking of construction of our country of its industrialisation you should bear in mind that we can today buy nothing from last because they have blocked us off, and not only do they not sell us anything, but have not even given us what we have already paid for. But they shall give, the time will come when they shall return this to us. For the present the question is where to buy and to sell? Should we trade with the West? We shall and we are trading because all are trading. We trade in goods and not in our consciousness and principles. We shall not trade with our principles...

There is another thing I would like to tell you: there is no one in the world upon whom we should rely, except upon our own forces. If we trade on an equal footing we shall never agree to trade with our principles. We are socialist country, we are communists,

we are creating socialist state, socialism. We shall not yield in this respect, we shall not make any concession either with respect to our foreign policy.

* * *

We have been pursuing consistent and independent foreign policy from the very beginning. The questions of foreign policy are not questions of short period. For us they are historic questions because they involve a socialist country which is in full revolutionary swing of its development, in swing of creating new society and better and happier future. Leaders of such a state cannot sell their principles for any machinery or at any price. Who does not want to trade on this basis, who should want to separate our foreign policy from our socialist principles, who need not trade. We shall rather go about barefooted until we create what we need with our own hands. Because consistent principledness sooner or later abundantly pays him who adheres to it steadfastly. Any other act and attitude on our part would wreak horrible vengeance upon us. This should be known abroad by all those who perhaps think that we shall one day succumb before all difficulties and join their camp. We declare and we have been stating so since we broke with Cominform, that we have no intension of joining any other camp. We are not in any camp, we are not in any bloc. We are country which is building socialism with high consciousness of our peoples, with consciousness of our abilities, with consciousness of our possibilities and we shall remain so in future as well come what may.

* * *

We know that reaction in the West does not love us, we know they hate us, but we should cooperate in economic field with all who want to cooperate with us on equal footing. We refused to denounce principles of Marxism—Leninism real teachings of that science even when we had to bear up to pressure of Soviet Union. We refused to yield before them and what shall we do about those in the West. We have no intention and we shall not yield before these, much less shall we yield before those. We shall blaze our own path and with our own forces create our better future.

* * *

I should like to underline another thing. I can boldly say here before you and everyone else that if one day West should decide not to trade with us or to denounce already concluded agreements or to exercise pressure upon us, we shall rather give up one part of Five Year Plan and not fulfil it completely in time, than not remain consistent to our principles. In that event as for as basic capital construction goes we shall complete it.

Approved For Release 2002/08/15 : CIA-RDP83-00415R006900190006-9

ЦЕНА 25.— ДИНАРА

Approved For Release 2002/08/15 : CIA-RDP83-00415R006900190006-9

JOINT TRANSLATION SERVICE

SUMMARY OF THE YUGOSLAV PRESS

This Bulletin contains translations from Yugoslav newspapers and periodicals. It is intended for the use of the participating missions and not for general distribution. Accuracy of the translations is not guaranteed.

NO. 172

June 4 & 5, 1950.

HEADLINES

BORDA - SUNDAY

- P.1. IN CONNECTION WITH THE CHILDREN'S WEEK (2 col. article)
*
YUGOSLAV AMBASSADOR TO LONDON, JOZE BRILEJ, AWARDED THE ORDER OF SOCIALIST LABOR FIRST CLASS
*
SUNDRY ECONOMIC ITEMS
*
MINISTER OF LABOR, V. HOLJEVAC, MAKES A STATEMENT ON THE PRINCIPAL TASKS IN THE SOLVING OF THE PROBLEM OF MANPOWER
*
ROME: ITALIANS WHO FOUGHT AS GUERRILLAS IN YUGOSLAVIA HAVE PROTESTED AGAINST THE CRIMES COMMITTED BY THE CZECHOSLOVAK COMINFORMISTS
*
P.2. TRIAL OF GEN. PETRICEVIC AND COL. DAPCEVIC (6 cols.)
*
"NATIONAL FRONT" IN GERMANY (5 cols. - description of activities to from the NF in Germany)
*
THE FRONTISTS OF CETINJE DEMAND SEVEREST PUNISHMENT FOR PETRICEVIC AND DAPCEVIC
*
P.3. GENEVA: MEETING OF THE UN ECONOMIC COMMISSION FOR EUROPE
*
THE YUGOSLAV DELEGATION CONDEMNS THE POLICY OF BLOCKS AND ECONOMIC EBLOCKADES.
*
BIENNA: INVALIDS AND EXHAUSTED WORKERS STAGE DEMONSTRATION
*
ANKARA: 44 OPPOSITION MP'S WALK OUT OF THE SESSION HALL IN PROTEST AGAINST THE SPEAKER'S FORBIDDING THEM TO SPEAK IN DEBATE ON FOREIGN POLICY
*
LONDON: MEETING OF THE YUGOSLAV-BRITISH FRIENDSHIP SOCIETY
*
SHORT ITEMS OF WORLD NEWS
*
TRIESTE: TERRORISTIC ATTACK BY VIDALIA'S MEN ON LAZAR VELIKAK WHO IS A MEMBER OF THE SLAV
*
PARIS: KONNY ZILLIACUS LECTURES ON YUGOSLAVIA
*
TRIESTE: WHAT THE "PRIMORSKI DNEVNIK" AND "LA VOCE DI TRIESTE" WRITE ABOUT THE TRIESTE COMINFORMISTS
*
DEMAND TO FORM A 25,000 STRONG POLICE FORCE IN WESTERN GERMANY
*
TORONTO: YUGOSLAV PAVILLION AT THE TORONTO FAIR
*
THE FORCE OF THE BRIGADE SYSTEM OF WORK (2 col. art.)
*

-2-

P.4. CULTURAL LIFE

*
MOSTAR: IN A FEW DAYS WHEAT HARVEST WILL START IN HERZEGOVINA
*

POLITIKA - SUNDAY

P.2. LONDON: THE COMINFORM'S "ADHERENTS OF PEACE" FIND THEMSELVES IN AN UNKIND SITUATION (2/3's col. art. by special correspondent)

GLAS-SUNDAY

P.2. SECOND PART OF THE ARTICLE: "SINS" OF DJERDJA LUKAC

*****

BORBA - MONDAY

P.1. CONCERNING TRADE UNION ORGANIZATIONS ON STATE FARMS

*
SUNDRY ECONOMIC ITEMS

*
SUNDRY AGRICULTURAL ITEMS

*
PROTESTS IN CONNECTION WITH CZECH CRIMES

*
PEACE ADHERENTS MEETING IN LONDON - ROGGE PROTESTS

P.2. CONCLUSIONS OF FIRST TERRITORIAL CONFERENCE OF CP B&H

*
FIRST SESSION OF SEVENTH REGULAR SESSION OF SLOVENE PEOPLE'S ASSEMBLY TO BE HELD JUNE 1

*
CHILDRENS WEEK (1½ cols.)

*
MILITARY TRIAL IN BELGRADE ENDS (3 cols.)

P.3. SUNDRY ECONOMIC ITEMS

*
SUNDRY AGRICULTURAL ITEMS

*
CULTURE NEWS: FIRST CONFERENCE OF SERBIA HISTORIANS (2½ cols.)

P.4. POLICE TERROR AGAINST OUR NATIONAL MINORITY IN HUNGARY (1½ cols.)

*
NEW YORK: YUGOSLAV EMIGRANTS ENTHUSIASTICALLY GREET FPYR REPRESENTATIVE IN SAN FRANCISCO

*
COPENHAGEN: BRITISH LABORITE CONDEMNS SOVIET STAND TOWARD YUGOSLAVIA AT INTERNATIONAL SOCIALIST CONFERENCE

*
PARIS: SCHUMAN PLAN TO BE CARRIED OUT WITHOUT GREAT BRITAIN

*
BRUSSELS: BELGIUM ELECTIONS

*
TOKYO: JAPANESE ELECTION RESULTS

POLITIKA - MONDAY

P.2. TOWARD THE REAL RIGHTS OF MAN (2 cols.)

*
TRAVELLING ON NEW AIRLINE BELGRADE-SPLIT (1 col.)

*

-3-

ONE OF OUR DESERVING FILM WORKERS (2 cols.)

*

PR SERBIA FILM WORKERS FORM ASSOCIATION

*

GLAS - MONDAY

P.2. ITALY'S LOST COLONIES ($\frac{1}{2}$ col.)

*

THE METAMORPHOSIS OF LOUIS SAILLAND

*

RAD - MONDAY

SUNDRY ECONOMIC ITEMS THROUGHOUT PAPER (2 cols.)

*

P.3. THE HARMONY BETWEEN VADALI'S COMINFORMISTS AND TRESTE FASCISTS

-4-

MILITARY TRIAL IN BELGRADE

The trial of the traitors Dapcevic and Petricevic has gone on into the third day. So far, the trial has clearly shown that they committed grave criminal acts of treason to their homeland and spying activities for a foreign power, and finally, not able to find fellow travellers in the country, organized an escape in order to place themselves completely in the service of their foreign bosses. They chose the moment for their anti-people's work when Yugoslavia's position was very difficult, and, therefore, their activities most effective. Because of this the trial has attracted quite a bit of attention at home and abroad. The trial has been attended, from the first day, aside from the representatives of the domestic press and numerous visitors who fill every seat of the courtroom, by correspondents of the biggest agencies and papers (TASS, Reuter, AP, AFP, and others). They have been guaranteed entrance to the trial so that they can follow it by stenography, etc.

From the trial it is quite evident that the court is trying to determine the complete truth and to establish the scope and magnitude of the accused mens guilt and pass a verdict accordingly. The accused, having heard the indictment, commented on its assertions at the verbal investigation. They either admitted the greater part of these assertions or tried to mitigate them so as to lessen their responsibility. Both of the accused have selected their defense attorneys, who are officers of the Yugoslav army.

The democratic aspect of the whole trial is completely in harmony with the basic principles of our socialist law. In determining the criminal deeds of the accused men the court takes into account actual proof and abundant facts which have been given by the investigation organs and the military prosecutor. This is most important in the exact establishment of the accused mens guilt, and for the passing of just verdict for the crime they committed which are proved and because of which they have been brought to trial. This trial is another instance proving that Yugoslav socialist jurisprudence is an institution which serves for the further development of our socialist democracy, that it is a powerful weapon in the hands of the peoples masses for the preservation of peace and security of the citizens on one hand, and freedom, independence and peaceful development of our homeland, on the other.

This fact is so much the more significant when we know the position to which jurisprudence has deteriorated in other countries, whose leadership is handing out lectures on socialist democracy, the freedom of man and his rights, to our country. We have frequently been witnesses of the most somber trials in those countries which were staged in order to blacken our socialist country in the eyes of the freedom loving world. We have been witnesses of the most base methods on those trials toward all those who did not agree with the policies of the "wise" leadership. How many times have the basic rights of man to speak in his own defense been trampled on in various Cominform countries. It is evident that these countries are hiding the truth from the people and have no use for jurisprudence.

The Questioning of the Witnesses

On the morning of June 3, in the continuation of the trial, the witnesses were questioned.

The first to be questioned was the witness Branka Berginc who explained from whence she knew the accused Dapcevic. She was

-5-

aware of the fact that he intended to flee abroad. Just before his departure Dapcevic came and asked her whether he could sleep there and she agreed. He then said that he had spoken openly with Arsa Jovanovic for the first time and that he too was going along with another functionary whose name he did not wish to disclose. After a few days she found out that the accused Dapcevic returned to Belgrade after an unsuccessful attempt to escape across the border. She tried to find him an apartment.

Presiding Judge: "What did you do about the apartment?"

- "I asked my brother, Marko, if he could stay in his apartment because his apartment had recently been disinfected and Marko and his wife and children were living with me at the time."

- "Where is that apartment?"

- "In Moskovska 4"

- "And Marko agreed?"

- "Yes."

This is how Dapcevic moved into the apartment of Marko Berginc where he hid before he re-attempted escape across the border. In the meantime he had a meeting with Major Kolobanov who gave him a section map of Subotica and 10,000 dinars.

He was given a compass by Branka Berginc. Since she would not go to Subotica along with Dapcevic her sister Zagorka went along since she returned from vacation in the meantime. However, Dapcevic didn't succeed in crossing the border. The witness, Branka Berginc gave a few more particulars in connection with the organization of the escape of Dapcevic and then the witness Bruno Benzan was questioned.

Benzan was the chauffeur of Arsa Jovanovic. On August 11, Jovanovic told him to prepare himself for travel. He then told the court how he drove Jovanovic, Petricevic and Dapcevic right up to the moment when the auto got stuck in the mud and they couldn't continue and therefore had to complete their journey by peasant cart. He returned to the village Jablanka with the auto and spent the night there. The next morning Petricevic returned, accompanied by Milan Vukmirovic and a Militia man. Benzan asked him where Arsa Jovanovic was and was answered that he would come. He didn't ask anything further and drove Petricevic and Milan Vukmirovic to Vrsac and then to Belgrade.

The courtroom crowd was extremely interested in the testimony of Milan Vukmirovic who was secretary of the county peoples committee in Vrsac and secretary of the country party committee in August 1948. Vukmirovic knew Petricevic and Dapcevic for a long time and had seen them at the Fifth Congress of the CPY. On August 11, when Jovanovic, Petricevic and Dapcevic came to Vrsac they looked for the county peoples committee and met him once again on that occasion. They told him that they would like to go to the estate at Socica. Vukmirovic warned them that it was difficult because the road was muddy and they could get stuck. However, they insisted on continuing.

"We began to talk a little about politics - said the witness among other things, - and Dapcevic asked me just what my stand was. I told him that my stand was clear and that I followed the line of our CC.

-6-

"They insisted on continuing and I accepted. I warned them of the danger of certain small bands along the border and offered to take my machine gun. They told me that it wasn't necessary. I didn't think that I should be scared if they were not scared. When we came to Jablanka I didn't know the road to the estate because it was night and I therefore suggested that we take along the cell secretary from the village. To this Dapcevic said: 'What do we need the cell-secretary for, it is better that we take a peasant.' Nevertheless we took along the cell-secretary from Jablanka whose home was pointed out to us by a comrade from the local committee since I didn't know where the cell-secretary lived. When we had travelled one mile from the village, on a small hill, rain suddenly began to fall and we couldn't continue. I suggested that we return since we could not escape the rain belt. But Arsa was persistent in his demand that we continue. Dapcevic agreed with him while Petricevic, as much as I remember, remained quite. It was very funny that those persons insisted so much to get to the estate in spite of the fact that there was not anything special there. I still did not have an inkling of doubt. Rain began to fall and Arsa asked the cell-secretary to get us there by horse cart. I said that we couldn't get to the estate till mid-night, but Arsa already told the secretary to get the horse cart.

With Pistols "Hunting"

"And the Cell-secretary went to the village; we remained outside. A strong rain began. At that moment I noticed that Dapcevic, Petricevic and Jovanovic had pistols and big ones at that. They began to load them with bullets which they borrowed among themselves. I do not know just who had the bullets. On that occasion, Dapcevic told me, after he had moved away from the other two, that we should take a little walk until the horse and cart came. We advanced a bit. Dapcevic told me: 'Very well, your stand toward the CC is clear.' I cannot remember in detail everything which he told me but the most essential is the fact that Dapcevic tried to determine my stand as fully as possible. He told me then that Tito was a traitor, that arrests were being carried out in Montenegro and in Savajevo and that the general headquarters were in a hectic state. Earlier he had told me that my uncle, General Blazo Jankovic, had disappeared. He said this in a strong voice so that both Petricevic and Jovanovic could hear him. He played with his revolver.

"I told him that I would not discuss this and that I carried out the directives which were ordered and as far as I was able to judge it seemed to me that these directives were on the line of Marxism-Leninism and that I was factually carrying out socialism in the village, on which he said: 'You are a fool and such fools should be killed.'

I got angry and started back. However, he made me go forward. I didn't want to talk and began to get nervous. He told me that I should not say anything about this because he would be killed when he returned to Belgrade because of it. At that moment when I was returning, Petricevic told me: 'Don't you see that he is provoking you. It's all right, you are showing yourself manly.'

"When the cart arrived, Jovanovic, Petricevic, Dapcevic, Vukmirovic and the cell-secretary, Ljuba Gvozdenov, went to the estate and called the manager. Jovanovic and the accused ate little and drank little in spite of the fact that they had spoken of hunger during the whole trip. When the three of them went together with the manager of the estate, Vukmirovic and Gvozdenov stayed to spend the night at the estate. Although there was a certain suspicion concerning the escape he could not guess that it would occur. In the morning as soon as he and Gvozdenov woke up they asked whether these four had

-7-

come back from hunting.

Patricevic Returns After Unsuccessful Attempt to Escape

"In that conversation - continued the witness Vukmirovic - Petricevic came from below with the aid of the Militia man and the guide Knezevic. Petricevic was dirty and conspiring. He held a brief case. I asked him where were the others. He told me that Tolo had taken the wrong way and they were attacked. I saw that something was cooking. The guide said that Jovanovic and Tolo were killed. He said that Petricevic had a revolver in his briefcase. When we left he told us what had happened on route. When we arrived in the Village of Jablanka we got into the car and I didn't ask Petricevic where the others were."

Vukmirovic, together with the guide Knezevic and Petricevic arrived in Vrsac by car. Here Petricevic washed up at his apartment and he went to the organs of UDBA in the meanwhile and took the revolver of the accused with him. From there a telegram suspecting escape was sent from Belgrade. After that he came to Belgrade together with Petricevic and two UDBA men.

The Deserters Interest Themselves in Security of Border

The witness was questioned by the military prosecutor and the defense attorney of Petricevic and, after a short rest, the questioning of the former secretary of the Party cell in Jablanka, Gvozdenov, was begun.

He confirmed the words of the previous witness, Mila Vukmirovic. Gvozdenov added the fact that Jovanovic, Petricevic and Dapcevic were very much interested in the border security and the disposition of sentry posts, etc., as they travelled.

Dusan Knezevic was also questioned as a witness. He was guide of the militia and Deputy commander of the station at Kustilj during August 1948. He described how he had placed ambushes of militia men in order to catch horse thieves and smugglers who crossed into Yugoslavia from Rumania. However, as it happened, instead of smugglers and horse thieves they ran into deserters and traitors. In his statement Knezevic said that he was afraid that the accused Petricevic would commit suicide after the incident which happened since he, though Knezevic, thought that he should have aided Jovanovic when the shooting began and when he fell because he was a higher officer. That is why he decided to take the revolver which was in the briefcase, but not by direct disarmament, since this was a case concerning a higher military leader, but by another way, i.e., that he take his briefcase containing the revolver surreptitiously. Vukmirovic and Knezevic did exactly this.

Statement of Militia Man, Kovacevic

The Militia man, Vlado Kovacevic who, carrying out his duties killed Jovanovic and Sevetolik Rabljac, gave his testimony before the court.

half

- "I was lying down until one hour past the night, - said Kovacevic. - It was very dark and I didn't know the terrain very well. I was lying there and suddenly I noticed that a group of men passed in front of me. When I rose they had already by-passed me by 10 to 15 meters. As I arose I heard one of them say: "It seems as though something is making a noise". When I heard this I yelled: Halt. Then I heard two rounds standing up. Then I heard

-3-

one of them say that someone was killed. I fired two more rounds and the fifth round stuck in my gun. Then I moved back in the direction of the village Socice, i.e., in the direction of Knezevic."

After that he and Knezevic came to the location where Jovanovic and Radljac fell and later placed a guard there. In the afternoon a commission came to the spot.

After these witnesses were questioned, the presiding judge called the craftsmen Nikola Knezic and Vuk Galenovic, who had gone to the place where Jovanovic and Radljac were killed. They stated that Jovanovic had two wounds, one in the leg and the other in the head, and that Radljac was hit in the back. Jovanovic had a large revolver "Farabelum" on him which had a bullet stuck in the barrel. They investigated the vicinity to see how many rounds had been fired and found three empty cartridge cases which were fired from the same revolver. On the place where the militia man was, three empty cartridge cases and one bullet were found.

How the accused Dapcevic was caught while attempting escape once again.

Finally the following witnesses were questioned: the border guard, Petar Miljak, who caught the accused Dapcevic during his border crossing, Franc Miljanko, who participated in his capture and Cedomir Obradovic, commander of the frontier post.

Miljanko was on patrol with another comrade on September 2, 1948. It was a dark evening. In a vineyard a noise was heard. He called his comrade's attention to this, advanced and yelled: "Halt, who goes there?" The accused Dapcevic answered "One of you", "rother Yugoslav". Miljako ordered Dapcevic to raise his arms and then took him to the frontier post. During the search of his person a revolver was found while the identity card showed the frontier men who he was. Dapcevic told them that he was on duty with the army, that he was chief of the military academy in Belgrade and that he was on vacation at the moment and that he had come to visit some of his relatives in Tavankut and that he had lost his way.

After all the witnesses were questioned and since the military prosecutor didn't have anything to suggest to supplement the proofs, as neither did the defense or the accused, the presiding judge announced that the presentation of evidence was ended.

The trial will continue today at 9:00 a.m.

(Morha-June 4)

- 9 -

CONCLUSION OF THE BELGRADE TRIAL

The Trial of Petricevic and Dapcevic concluded yesterday with the speech of the prosecutor and the defending counsels and of the accused themselves.

Colonel Ilija Kostic, the military prosecutor amongst other things said:

"In the proceedings against the accused Petricevic and Dapcevic it has been shown: that Petricevic and Dapcevic with intention organised work against the existing regime in the FPRY, carried out espionage for a foreign power and tried to desert from the Yugoslav army abroad, with the intention of continuing their traitorous work to disrupt the people's authorities and the Yugoslav army from abroad and with the help and in the direction of an enemy of the new Yugoslavia.

"The results which the enquiry held before this military court have brought forth on the 1st, 2nd and 3rd of this month, have clearly and without question proved the accusations brought.

"Both the accused started their hostile activity against the people's authorities at the beginning of July 1948 at the time of the ill-famed cominform resolution. In mutual discussions and talks they came to the conclusion that the people of Yugoslavia and its state leaders found themselves in a difficult situation, that the CC CPSU(1) would be resolute in its attitude towards our country and that it might even come to the possibility of an occupation of Yugoslavia. In that situation they decided that they should not remain with folded arms, but should immediately gather around them others of the same opinion for the struggle against the socialist order in our country. In order to realise their traitorous intention, they immediately set about establishing communication with the Military Attache of the USSR in Belgrade Major-General Sidorovic and put themselves under his leadership in the fight against their own people and the independence of socialist Yugoslavia."

Then he spoke of the crimes of the two accused and said:

"As an especially weighty circumstance for the accused Petricevic and Dapcevic is the intended illegal work and desertion abroad with the task of further organisation of propaganda and illegal work - all under the wing and direction of an enemy of Socialist Yugoslavia - with the object of disrupting at all costs the unity of the working masses in our country, of overthrowing the socialist order and forcibly subjecting the people of Yugoslavia to the hegemonistic policy of the leaders of the USSR.

"From the proceedings of the trial it can be seen that the accused wished and worked towards an aggression by foreign troops on the new Yugoslavia.

"The accused were committing treachery towards their people in the days when the working masses solidly around their revolutionary socialist order and their national independence - and as a reply to the slanders and hostility, were giving all they had for the completion of the task of the five year plan. The accused, as high leaders of the Yugoslav army, were committing treachery towards their socialist homeland at a time when all members of the Yugoslav army, by thousands of telegrams, letters and resolutions from all garrisons, unanimously were expressing their unity, and common

- 10 -

bonds with their people - their readiness to carry out all tasks which they might be set in the defence of their country and with bitterness were reflecting all slanders of our country on the part of the leaders of the USSR.

"The facts submitted at this trial, the admissions of the accused themselves, clearly reveal the weight of the treachery of Petricevic and Dapcevic. Their work against the independence of our country indisputably shows what is the reality of the so-called "peace-loving" policy of the leaders of the USSR towards the people of Yugoslavia. The admissions themselves of the accused tear the mask from the faces of the representatives of the USSR in Yugoslavia and show in its true light the attitude and work of the Soviet leaders towards the new Yugoslavia.

"How laughable appear the assertions of the CC CPSU(b) in the light of the facts brought before the court "that the Soviet people who work in Yugoslavia" cannot "get material to talk about they do not talk or converse with anyone." These facts which have been shown are sufficient for it to be seen what is the character of these talks and discussions and what is the character of the tasks which the Soviet representatives in Yugoslavia have set themselves.

"What Petricevic and Dapcevic admit about their traitorous work clearly shows that General Sidorovic and the other representatives of the government of the USSR with diplomatic status, were collecting around them miserable traitors of our people, getting hold of them, helping and organising their hostile work against the existing order in our state.

"However, comrade judges, the weight of crime of the accused Petricevic and Dapcevic and the degree of social danger which they present cannot be surveyed and estimated if we do not consider it in the light of the hostile actions of the leaders of the USSR towards the people of socialist Yugoslavia both before and after the time which concerns this trial.

"In this respect I would only bring forward the question of the relations of the leaders of the USSR towards the Yugoslav army as the armed forces of the people of the FPRY, which was well-known to the accused Petricevic and Dapcevic as high military leaders. It is necessary especially to emphasise this in order to see how the accused consciously entered into their treachery, underground strife and desertion.

"Petricevic and Dapcevic had known that from 1944 and even before, there have been recruiting and tried to be recruited for the Soviet Secret Service under the pretext of so-called "internationalism" and "higher aims" officers of the Yugoslav army undergoing schooling in the USSR. The following are the methods which in this respect the leaders of the USSR availed themselves of.

"Ensign Jovan Pavlovic, born in Segedin, who was at school in the USSR from March 1946 to December 1947 in the motor school in Korenovkoja was enlisted by an officer of the NKVD, Senior Lieutenant Eneljenov, and at the time of his return to the country the latter said "he must not in Yugoslavia tell anyone that he works for the NKVD, in so far as it be necessary for him to convert a person in Yugoslavia and to give him a task".

- 11 -

"Ensign Velimir Stijovic from Sutjeska, who was at school in the PHZ training school in Kastroma from March 1946 to July 1948 was recruited by an officer of the NKVD Captain Fedulov, under the pseudonym Toza. After the issue of the cominform resolution Fedulov urged that Stijovic remain in the USSR, and when the latter energetically refused a colonel from Jaroslavlje came on the 14th July 1948 and together with Fedulov threatened Stijovic that he would liquidate him, pointing his pistol, if he tried to influence other members of the course to return to their country.

"Ensign Vlada Stojanovic from Ravna Reka who attended the motor mechanics school in Bolsko from April 1945 was summoned in October or November 1945 to the reading room of the Red Army by Le.-Colonel Vinogradov and on that occasion was told that the Bolshevik party was giving him as a member of the CPY the task of reporting everything to Captain Slastunov, officer of the NKVD.

"Colonel Milosh Manojnovic from Brpska Kapela who was at the academy "Voroshilov" in Moscow from December 1944 to October 1945 was summoned half way through October 1945, immediately before his departure for Yugoslavia, by an instructor of the academy Colonel Rijapcenko and presented to a certain colonel who was introduced as a "colonel of the Red Army General Staff", and was told that with him he could be entirely confidential". This colonel offered Manojnovic the chance to undertake to supply information on all that would be of interest to an officer with whom he would be put in contact. When Manojnovic refused to do that, giving as his reason that it was not understandable to him, the colonel said to him: "you are a professional soldier, and you certainly know what every army needs. You must supply information to us of what is going on in your army and what is said of the Red Army".

"Ensign Miroslav Radovanovic from Milanovac who was on an artillery course in Trambov from May 1946 to July 1948 was talked to by Lt. Colonel Gerbah who said that he should remain in the USSR and so have the opportunity to marry his girlfriend, a Soviet citizen, that after completion of his course to go to the academy, and that the leadership of Yugoslavia would soon be changed and that he after completing the high school course would be placed in a high position. Further he was promised that as an honest emigrant he would be sent to Moscow to the institute of Marx-Engels from which only members of the Central Committee graduate. He was told that if he went back to Yugoslavia he would either be imprisoned or demobilised.

"Lieutenant Djikrisojevic from Kalendar who was at the infantry school at Odesa from March 1946 to July 1948 was contacted by Lt. Colonel Garavoj, Major Dezakovski, Lt. Colonel Scevanov, Captain Vicinski, political instructors of that school who tried to talk him into not going to Yugoslavia "because his young life would be spent in prison" but if he remained they promised him that they would send him to the "Frunze" academy and when the situation in Yugoslavia was put in order that he would be able to return and would have the hope of becoming a general. Such and similar attempts at the recruitment of our officers can be numbered in hundreds.

"Well, the case of the accused Petricevic and Dapcevic is not unique in the subversive and organised hostile work of the diplomats of the USSR in our country. In order to get a clearer picture of this and thereby a more correct and objective estimation also of the social danger of the accused and also the weight of their crimes I will bring forward only a few more cases from the details which are in the possession of the Yugoslav Army.

- 12 -

"The Assistant Military Attache in Belgrade Major Kiljdishev from the second half of November 1948 until April 1949 worked at collecting secret military information through Major Milan Zivkovic with whom during this period he held five unlawful meetings. Kiljdishev asked Zivkovic for details of the attitude of officers on the question of the cominform resolution, asked for details as to whether there had been any officers of the Yugoslav army demobilised, and demanded that he procure biographical details of such cases and thereafter asked him for concrete details as to who were the army commanders in various command appointments.

"An interesting case is the subversive activity of Russian diplomats in Belgrade with Lt. Colonel Vasko Karangelovski.

"Back in 1945 when Lt. Colonel Karangelovski was studying at the Voroshilov academy in Moscow a Russian Lt. Colonel came to him and after a short conversation proposed to him that he work for the Soviet Secret Service. He was told that that work would consist of keeping contact in spite of the General Staff of the Yugoslav Army and that later a certain Lt. Colonel would come to Yugoslavia who would seek him out and offer him any help he should need. He continually emphasised that Karangelovski was awaiting examination, in order to see if he could force him in that way into secret service work, so that he would pass exams. After the talk Karangelovski was told that he must not let anyone know about it, and especially not the members of our State Security Police. On his return to his country Soviet agents tried in every way to get at Karangelovski - the Assistant Military Attache of the USSR Colonel Zenjkovic himself came to his apartment in March 1949 where he was discovered.

"I here especially emphasise that in the period while the accused Petricevic and Dapcevic, as senior officers of the Yugoslav Army in July 1948 were establishing contact and putting themselves under the orders of the USSR Military Attache in Belgrade in the struggle against their own people, our students who were caught by the cominform resolution in the USSR studying, did not allow themselves to be misled by the various lies and promises, and remained faithful to their people and Supreme Commander and returned to their homeland. Promises of generals' rank, ministerial positions, completion of higher military school and political school in the USSR and quick return to Yugoslavia and the assumption of high and responsible positions were unable to mislead and deceive our officers, nor to lead them into betraying their country. Only careerist types, Petricevic and Dapcevic, who hate everything belonging to the people, who do not love their homeland and their people could, in this situation, separate themselves from their own people and start on the road of treachery.

"The factual state of affairs which at the trial has been established by the examination of the accused, the hearing of witnesses, in the submission of factual proof has in entirety established the accusations, both as regards the facts put forward in it and the described criminal actions, and as regards the legal basis of these criminal actions.

"I therefore propose that the court find the accused guilty of the actions submitted and that with regard to their gravity and the degree of their social threat pronounce severe, deserved and just sentence.

- 13 -

Speech by the Defence and the Accused

After conclusion of the prosecution's address opportunity was given to the defence.

Colonel Danilo Knezevic, counsel for Petricevic at the start stated that the proven action, the confessions and the whole proceedings had been such that in no way was it possible seriously to change the position of the accused Petricevic.

"His crime, according to our laws and also according to all laws in the world, qualifies as the gravest possible act for which any man can answer."

Knezevic, however, emphasised as mitigation certain of the accused's personal characteristics and certain other items which had influenced him in starting his hostile work and putting himself in the service of an enemy of our socialist country. On this subject the defending counsel, amongst other things, said:

"I wish to say that in this instance against our country and against our revolution^{ary} movement there participated people who formerly were great in their authority in the international working class movement, people and forces who have misused the achievements hitherto of the revolutionary movement in the world and have been put to their own personal interests and have put themselves then in the position of undemocratic and traitorous persons in relation to the international democratic movement and more particularly in relation to our country. Such counter-revolutionary political leaders of the USSR have tried to conceal themselves with ideological phrases, but in fact have been politically threatening the independence of small countries and the achievements of working people in general. This, as regards certain people with weak characters has further encouraged their weakness, further corrupted their characters, and set up a platform for gathering everything negative, has ruined the conscience and character of people and encouraged all weakness in certain people."

The defendant of the accused Petricevic thereafter emphasised as a further mitigating circumstance that Petricevic^{admitted} his guilt, treachery, desertion and espionage work and further that in the trial it had been established that the accused wavered in the matter of escape and of practical hostile work without consideration of the motive and reason for that. As a mitigating circumstance he quoted the present moment in which the accused are being judged, that is that we are today as regards building socialism, as regards the firm monolithic unity of the working people and army, stronger and more sure than ever. He further quoted our legal practice, democratic and socialist, not inhuman as is the case in Albania, Bulgaria, Hungary and the USSR.

The defendant of the accused Dapcevic Colonel Radosh Raicevic also submitted that the acts of the accused Dapcevic were the gravest criminal acts and that the defence had little possibility of putting forward anything to soften the sentence. But he nevertheless insisted that Dapcevic had been continuously incited to hostile activity by the Military Attache of the USSR who worked under the authority of the Bolshevik party and also by Petricevic, senior to him both by profession and position.

- 14 -

He said, amongst other things:

"If it is considered when Dapcevic decided to act against his country, people, state and party leaders, it immediately strikes the eye that it was directly after the infamous letters of the CC CPSU(b) and the ill-famed resolution of the cominform. He seized on that which the resolution proposed: war against our people. He was directly inspired by the cominform resolution."

The defending counsel thereafter put forward certain examples, established in the course of the proceedings which showed that Dapcevic was directly incited to hostile activity by the Military Attache of the USSR, Sidorovic, and emphasised that in estimating the acts of Dapcevic an important factor was when he had started his hostile activities. He started that activity when he still did not see what were the final intentions of the cominform resolution, when it was still not so obvious that the object of the USSR was the shameless enslavement and economic subjection of the people.

"Further" continued the defending counsel "when it is a question of the outcome of the acts, those acts might have had serious results. Dapcevic was trying in many ways to act in a hostile manner, but the trial has shown that he failed everywhere. In fact he only found those who were already oriented in the same way as he, and those were Arso Jovanovic and Petricevic, and everywhere else he was refused. He did not create a group of people whom he won over but of those who were of the same opinion as he."

In his last word the accused Petricevic admitted his guilt, but emphasised that he had been incited to his hostile work exclusively by the resolution of the cominform and the authority of its signatories. Of that he said:

"When the comrade prosecutor yesterday put the question to me at the end of the hearing of evidence whether I feel myself as the instigator of the whole thing, I denied that and I deny it now, because in my opinion the ideological instigator of the struggle against the sovereignty of our country is not I nor ever could have been I, because the ideological instigator of the whole affair is the cominform and its illfamed resolution. I have wished in the course of the hearing of evidence to show that I had certain doubts, which really existed."

"I have to submit that on the basis of all this which I have started I feel completely responsible and guilty and that I consider that this court will bring a just sentence against which I have no intention of protesting nor of defending myself."

In his last words Dapcevic stated that he partly adopted a defence. He tried to minimize his treachery by the supposed complexities in which he found himself in the quarrel between our party and the bolshevik party and that in that quarrel he had trusted more in the authority of the bolshevik party and of Stalin.

"In general the matter is clear. I am convinced and do not doubt in the least that a just judgement will be passed".

Finally the accused Dapcevic emphasised that he in his last words, with regard to the fact that he did not understand the situation two years ago, could not give a full account of his opinion without certain things about which he was informed. This was

- 15 -

the fact that certain communist papers are writing that our highest leaders in the country who were in Spain were sent out there as Gestapo agents and as such have come from Spain to Yugoslavia he said:

"Seeing that I know those people, I consider that such a method of writing by communist papers is not honourable nor better than the fascist papers. If the communist press writes in this way about our country, if it employs such dirty fabrications then not only can I not agree with it but I personally - speaking as a man who is in prison because of activity resulting from the directorate of the cominform, despise such writing and consider that it is unworthy of communists and harmful to true communism."

The judgment will be given tomorrow at 17.00 hours.

("POLITIKA" 1 page)

-16-

CONCLUSIONS OF THE FIRST TERRITORIAL CONFERENCE OF THE CP
OF BOSNIA-HERZEGOVINA

Sarajevo, June 4th.

The First Territorial Conference of the CP of Bosnia-Herzegovina was held on May 29th and 30th in Sarajevo, during which, Comrade Svetozar Vukmanovic-Tempo, candidate for member of Politburo of the CC CPY, was present in behalf of the CC CPY. On the basis of a report submitted by Comrade Cvijetin Mijatovic-Majo and the discussion which followed, the following conclusions were taken at the end of the conference:

"The First Territorial Party Conference notes on the basis of the report and the discussion which followed, that obvious successes in struggle for the building of socialism were attained in Bosnia and Herzegovina since the First Party Congress and until the present, thanks to the creative activity and elan of the working class, working peasantry and people's intelligentsia, which our party organization has gathered around the Party and Comrade Tito, while conducting its policy with consistence, keeping it on the line of struggle for the socialist development of our country, for the defense of our freedom and independence, for peace in the world and equal relations among socialist countries. The Communist Party of Yugoslavia has become the true interpreter of the Marxist-Leninist science and the first-fighter against the revision of this ideology on the part of the CPSU(B) leadership and leaderships of the Cominform Parties, and for the consistent application of the Marxist-Leninist theory on the role of a state in the period of building socialism in it.

"Thanks to the unmasked essence of the present revisionism carried out by the CPSU (B) leadership and to the experiences which proceeded from this conflict, which are of help to party organizations in their struggle against bureaucratism and all other things which are preventing the development of socialism, the monolithicity of our party organization and unity of masses around the Party has become still greater and firmer. Our country is building socialism with success, relying upon its own forces despite all attempts of isolating it, and in spite any pressure carried out by the leadership of the CPSU (B). Such a policy carried out by our Party is accepted with sympathies and great expectations, and is being supported by an ever increasing number of strugglers for socialism and progressive men in the world."

Having in view that socialism can develop itself only by an active and conscientious participation of masses, and owing to the complicated tasks which the party organizations have to accomplish in struggle for socialism - the First Territorial Conference has given special attention to questions of mass-political work and improvement of methods of management.

"The Party Conference notes that the party organizations did not pay enough attention to the mass political work and that it has been carried out most of the time in a superficial way. The special big failure in the work of party organizations is the neglect of politically explaining of tasks which are set before us by the Five Year Plan."

-17-

Consistency in the explanation of these tasks is especially necessary in the village, where the remnants of the exploiting class still exist. Practice has shown that the class enemy has linked its struggle against the building of socialism and independence of our country with the Cominform policy.

"The struggle which our Party and our working masses are carrying out in the building of socialism: for proper relations among socialist states, for a consistent application of the Marxist-Leninist science, requests that our party cadres and party membership, should occupy themselves in the first place with the ideological work, so as to become acquainted as firmly as possible with the Marxist-Leninist science, to study the priceless theoretic work which the CC CPY and Comrade Tito are carrying out - which means the throwing of light upon the path of further struggle for socialism here and in the world. It is also necessary to comprise through the mass organizations, the broadest masses of workers; in the ideological and political work."

By strengthening the work of the mass organizations, the Party is inciting the creative forces and initiative of the people's masses. "This is why our Party is mobilizing the workers in struggle against all appearances of bureaucratism, with the aim of spreading as widely as possible socialist democracy. With this idea, the organizational measures in the sector of state administration and economy, are being carried out too. This necessitates the development of all forms of participation of masses in the work of the organs of state management, such as: rallies of voters, people's inspection, workers' councils, citizens' councils, etc. By such means, our party organizations and leadership will be able to strengthen constantly their relations with the masses, while keeping to Lenin's principle, that the Party should not only teach and educate the masses, but also listen to what they have to say, and learn from them."

It is being underlined in the conclusions of the conference that there are weaknesses in the work of county committees: neglect in the proper management and work on the strengthening of basic party organizations, lack of collectivity in the work of county committees - which leads towards the neglect of analysing the conditions under which the tasks are being accomplished - division of forces among tasks of minor importance, and repeated neglect of important tasks such as, taking upon oneself the direct fulfillment of people's committees' tasks. Administrative measures were applied much more than necessary in the fulfillment of economic tasks. "By constant and consistent conviction of masses, the fulfillment of all those tasks would be made much easier, various mistakes and inaccuracies would be eliminated and the moral-political unity of workers in struggle for building socialism would be strengthened."

"The County and city committees did not work enough on extending more help to party organizations in enterprises - it is being emphasized in the conclusions - so that as political leaderships of working collectives, they might be capable of carrying by political and organizational measures a

successful fulfillment of tasks in enterprises, such as the improvement of the organizational work, raising productivity, permanency of workers, profit from production, etc."

Certain party organizations took upon themselves the affairs of the enterprises administrative competence, and neglected the political work in the enterprise. It is necessary that they should improve their method of work, to ensure through the workers' councils and production councils, etc, wider and more direct participation of workers in the management of affairs in enterprises, It is especially necessary to strengthen the party' leadership cadre in enterprises, to educate with greater zeal new cadres from workers ranks, to raise faster their ideological and political standard and to organize better control over the fulfillment of tasks.

At the end of the conclusions it was remarked, that the increase of the number of party members and the improvement of its social formation as well as the creation of new party organizations, did not go along with the development of the People's Republic of Bosnia-Herzegovina and with the readiness of the working people to participate with sacrifice in the building of socialism.

*

A letter was sent to the CC CPY and Comrade Tito from the Conference.

(Borba, June 5, 1950).

-19-

GOING ASTRAY

Sforza's speech which transpires with the lack of a sincere desire on the part of the Italian official circles to reach an agreement with Yugoslavia, is followed by a systematic anti-Yugoslav campaign which has been carried out for quite a long time in the Italian public and its press, from the extreme right to the extreme left.

The Trieste press, as well as the rest of the Italian press, has been busy for the last few days, especially with the falsification of facts in connection with the departure of a youth brigade from the county of Buje to the worksite of new Belgrade. In accordance to the already well-known methods; e.i. the making up of 'exciting' stories on the 'reign of terror' in Yugoslavia, the Italian newspapers have been writing about the 'forceful sending of Italian youths to compulsory work', 'deportation of youth', their 'sending to obligatory and difficult activities in Serbia', 'general sorrow of the parents', etc.etc. This wave of harangues was supported by Italian official circles, and even Sforza expressed personally 'that Italy was making an official protest to the Yugoslav Government against the alleged 'obligatory sending of Italian youth from Zone B to labor camps in Yugoslavia!.

But, this very conscientious participation of the inhabitants of Zone B in the building of socialism in Yugoslavia, illustrates their love for Yugoslavia, and their sacrifices in creating a new socialist life in it. Beside this, the participation of the youth from Zone B in the great youth working activities and their happy comradeship with the youths from all the other parts of our fatherland, is contributing towards a closer acquaintance-ship and strengthening of brotherhood in creative work. Therefore it is comprehensible, why those to whom this brotherhood between Italians and Yugoslavs and their adherence to the socialist cause is not in the interest - are attempting to cover up by a screen of lies, the honorable reality of the constructive fervor of our youth, and are going so far as to represent it - as it has been done by the Fascist Tempo, supported by official circles - as an act of 'slavery'.

The irredentist attitude is trying to mask itself by awkwardly falsified figures on the ethnical formation in the border regions of Italy and Yugoslavia. In referring to the census of 1921, the Popolo states that it was taken after the Treaty of Rapallo, 'when all questions between Italy and Yugoslavia had already been solved (!), and that therefore there can be no doubt in its authenticity' (a trully 'convincing argument' !). The author of the article published in the Popolo, confirms, that according to the census, there was a total of 71,150 inhabitants in Zone B; e.i. 54,651 Italians and 16,287 Slavs', that despite 'the great denationalization of Italians and their persecution on the part of the Yugoslav authorities, the majority of the population was still Italian in Zone B', etc. The Popolo even allowed itself to fabricate a naive explanation, why

-20-

the Zone B had been formed at all and states that: 'In the impossibility of annexing this purely Italian body to Yugoslavia - writes the newspaper - the four big powers were obliged to form a FTT, because they considered this territory to be Italian (!). Then the usual refrain is taken up - on the tripartite declaration.

This pseudo-objective facade of fabricated data and such statements, could not conceal the actual background of the imperialist desires and intentions, because Zone B has always been populated by Slav people. This region was Yugoslav by its character between the two world wars, despite the fact, that owing to clandestine combinations on the part of the big powers, it was annexed to Italy by force, and was subjected to an unmerciful fascist reign of terror. It was Yugoslav during the last war, because it fought with a weapon in hand for another way of living in new Yugoslavia. It has expressed its desire on many occasions after the war, to live within the framework of Yugoslavia, and the formation of Zone B was a result of a great sacrifice on the part of Yugoslavia for an easier consolidation of international relations. There are, as announced by our delegation during the Paris Conference, 40,220 Yugoslavs and 29,983 Italians living on the territory south of Trieste (the territory which was later included in Zone B). From this number 76.9% are Italians living in cities, which are only ethnical islands in the sea of a Slav population. Beside this, the Italian responsible factors should take more into consideration the clearly specified desire of the population in Zone B, which is to live and work in socialist Yugoslavia. During the last elections held in Zone B, which were secret and free, 94% of the inhabitants voted for the Italian-Slovene People's Front. This people's desire is much too strong to be stifled by ill-intended concoctions and swarms of slanders.

Parallel to the statements that Zone B is 'purely Italian', the Italian official circles would like to represent things in a way, as though there were no Slavs in Italy at all and as though this question did not exist at all. The Popolo is allegedly surprised, that the Belgrade Radio could collect information, which shows that there are about 80,000 Slovenes living in Italy, and then after making its own reckoning explained that there are only 32,000. But even this number was too high for the Popolo, and according to it, even those 32,000 'are people of Italian origin, who were never considered as Slovenes', etc. Popolo confirmed further that the Slovenes are very satisfied, and that it was their own desire to remain in Italy, that they have their own schools, approximately even a larger number than the Italians have, so that the average is 9 to 11 pupils to one professor, and in some cases only 3 pupils to one professor, while the average in Italian schools in the same region is 26 pupils to one professor.

While speaking in the Senate, the Demo-Christian Senator, Tesitore, said that the Slovenes living in Italy are only 'allegedly a Slovene minority'. He spoke about an unimportant number of inhabitants living in the Videm region, who are speaking a Slovene dialect (!), stating that this was, a question of inhabitants who are faithful to Italy and who do

-21-

not want to have anything to do with Yugoslavia'. Tesitore gave as his greatest argument, that the 'entire clergy of this region had manifested openly its adherence to Italy'. He added to this, that the 13,000 Slovenes who are living in the Gorizia region, 'are enjoying full freedom and equal rights'. What kind of 'freedom and equality' this is, is best illustrated by his own speech, in which he said that the Government should be very vigilant in relation to the 'Democratic Front of the Julian Slovenes', because allegedly 'this front, owing to its close relations with the Yugoslav Communist Party, is working very clandestinely'. The Government took for granted the Senator's speech, and Mario Conti who is the secretary of the Democratic Slovene Front in Italy, was arrested the other day without any reason, and was forbidden to circulate in any village populated with Slovenes.

All this talking about 'the non-existence of a Slovene question in Italy' and about the 'full rights which the Slovenes enjoy', sounds very ironical. It is very well known that the Gorizia region, the Canal Valley and the Venetian Slovenia are purely Slovene regions by their character. The city of Gorizia is only an ethnical island in the region of Gorizia. It was proved by the Italian census of 1921 itself, that Venetian Slovenia was inhabited by 33,932 Slovenes, while there were only 1,300 Italians. There were no Italians at all in the Canal Valley till 1918, and the percentage of the Italian population there now, is only 10%. While it would not even be worth mentioning the cultural autonomy and rights enjoyed by Slovenes in Italy: the schools are constantly being closed and the persistent arresting and persecution of Slovene activists are the best proof of how little truth there is in the statements made in the Italian Senate and in those which are published on the pages of the Government's newspaper Popolo.

During his recent speech, Count Sforza spoke lengthily in selected words and fine language about the 'ways of reaching an agreement' with Yugoslavia and the importance of it. But, questions cannot be solved by malicious words, no matter how well chosen, and reality cannot be hidden by a fine way of expressing oneself. A campaign of falsifications, harangues and neglect of most essential facts, does not lead towards a path of understanding, but is leading things astray.

(Glas, June 3, 1950)

-22-

ANNOUNCEMENT OF THE MINISTER OF LABOUR VJECESLAV HOLJEVAC.

Vjceslav Holjevac, the Minister of Labour for the Federal Government gave an announcement about certain current questions in the solution of the problem of labour to the Editor of TANJUG.

- In the Order about stabilising labour, great significance is given to settling this problem for the entire economic building up of the country. We ask you to tell us what the results achieved so far in this field are.

- According to the data of the Federal Ministries concerning the application of this Order, it can be concluded that fundamentally it had shown positive results. This can be particularly seen in the following: planned discipline has considerably increased in the planning of labour. Planning bodies and the concerns themselves have taken the question of planning their necessary labour more seriously and there are fewer instances of arbitrary planning and planning more than is actually needed than there were before. Data about the actual situation of labour in the country has much improved.

Contracts have been concluded with almost all workers. These contracts consolidate the working relations and the working discipline in every place where the directors of concerns and the workers have understood the meaning of the contracts in stabilising labour and where attention has been paid to explaining the importance of contracts.

Responsibility for the distribution of stocks of goods in connection with the supply of consumers with guaranteed supplies has been taken much more seriously especially in the country.

- What difficulties accompanied the carrying out of this Order?

- In the period of transition which led up to the introduction of this Order in some places errors and shortcomings appear, because the various bodies had not made sufficient preparations and because of the stringent application of the decrees and directives and insufficient adaptability of the organising bodies in various places. These were often not given sufficient assistance. During the cutting down of labour in branches of industry and concerns, where internal reserves had been discovered, weaknesses came to light which were the results of bad habits and practices in settling economic questions. This still remains one of the tasks of our industrial cadres.

Concerning the tendencies of the directors of some of our concerns of getting rid of the old and less efficient workers, our press had written quite a lot. However, it is necessary to emphasise that some of those workers who had to be directed into key industries resisted this without any reason. Here I would like to mention the mistaken tendencies of some of the local bodies. Wishing to keep redundant labour in local industry, they have tried to cut down the number of craftsmen who are necessary to our citizens. An instance of this is at Subotica, where tailors and bakers were dismissed. The same thing happened at Osjek and Bjelovar. The sudden shift in the dynamics of working power is a separate question. On the railway, a large number of workers were transferred and soon it became necessary to employ these men again. These situations can be greatly mitigated by

-23-

the increase of adaptability of the economic branches.

We have tried to correct these instances straight away. The Ministry of Labour of the FPRY, in co-operation with the Council for the Exchange of Goods, the Central Committee of the League of Syndicates and the Federal Planning Commission have sent two commissions to Croatia and the Vojvodina to assist in reducing these instances to a minimum.

- How are goods and payment funds co-ordinated with the labour plan?

- The co-ordination of goods and payment funds with the labour plan depends primarily on work in the districts. In quite a large number of districts no co-ordination commission has yet been established, there are no regular meetings and concrete questions are not discussed. In such districts there is insufficient initiative and independence. Whereas on the other hand in districts where boards of work, trade and finance have correctly understood the role of the co-ordination commissions, we have positive results which I have already mentioned, contrary to those results in districts where the co-ordination commission only exists on paper and ruin the plans of labour, and various directors of concerns arbitrarily break off working relations and make errors in the distribution of consumers' cards etc.

There is no doubt that the work of the Republican co-ordination commissions had special influence on the work of the district co-ordination commissions. In other words in places where the republican co-ordination commission kept in contact with district co-ordination commissions and assisted them - as is the case in Slovenia and Bosnia - good results have been achieved.

I would like especially to stress the inadequate participation of financial bodies in the work of various co-ordination commissions. That is one of the reasons why payment funds have been effected in some places. This happened because of paying overtime. I do not consider that the work of the co-ordination commissions is the only condition for removing these weaknesses. But it is certain that close co-operation within the district is an important factor. In places where this co-operation exists, experience has shown that the leaders of concerns (regardless of whether these concerns are of federal, republican or local importance) keep strictly to their obligations.

- What has been done to see that labour from the grain-growing regions has not been recruited into other branches of industry?

- Our Ministry has taken steps to see that labour is not taken away from agricultural districts. We have foreseen that labour in these districts, from the Vojvodina and Slavonia (the Osjek Region), i.e. from our graneries has not been included in other districts. These measures have already been expressed in the plans for recruiting labour. Organs working on the recruiting of labour must seriously take this into account. Any other method would be harmful to the interests of the community, since it would influence the contribution of the grain-growing districts and other branches of agriculture and thereby the supplying of our population. It should be mentioned that the cutting down of labour in concerns which have reserves would allow a definite number of workers to be transferred to other concerns and give the position of labour in agricultural districts.

-24-

Regarding agricultural work, a large number of people are needed especially in the summer, and a general increase of effort of all workers is essential. It is necessary to find various forms of assistance for carrying out agricultural tasks at the same time conserving the present number of people in concerns. At that time there are other tasks as well, which require an increased quantity of labour (for instance building), and it is necessary that the bodies for recruiting labour constantly concern themselves with these problems and do not allow key branches of economy to suffer. In the solution of these problems the mass organisations can offer much assistance.

- What is the position regarding the solution of the problem of labour today?

- On the basis of the data we have at our disposal at the moment, in relation to last year, the amount of labour in the most important branches had considerably increased. The following few examples will show this best:

In mining (the exploitation of coal) the number of workers has increased by 5% on 1949, in heavy industry by 8% and in the exploitation of forests and the lumber industry by 6.7% and in the military industry the requirement of labour has mainly been satisfied.

A much more important fact is that labour has largely been stabilised. The percent of fluctuation which reached 15% last year has decreased greatly and this refers mainly to those whose contracts have expired. We are not in a position yet to give a correct comparison month to month with last year, but the first analyses show positive results. I have mentioned just a few of the positive results, but even this year there are shortcomings. Whereas, different from last year, Slovenia, Croatia, Bosnia and Herzegovina have succeeded in considerably increasing and stabilising labour in the exploitation of coal, in Serbia there has been a great deal of fluctuation because the necessary measures were not taken in time to prevent this happening and to make contracts with the planned number of workers. The coal mines of Serbia are short of labour. Certainly a number of factors have influenced this situation. One of the reasons is that a large number of semi-peasant miners leave the mines when agricultural work is in full swing. We have to point out that these instances should have been foreseen and should have been prevented in good time by various measures, either in part or completely. Organisational measures in the mines, measures in the villages where it is necessary to organise assistance for the cultivation of the property of the peasant-miners have greatly mitigates this difficulty. The directors themselves of the mines have lost sight of this danger. Experience has shown that in the industries which pay attention to the welfare of their personnel fluctuation becomes less.

All our concerns and various industrial branches must diligently recruit labour from districts allotted to them and where there are sufficient reserves. This goes for the coal mines in Serbia as well, for concerns such as the Bor Mines where there is not enough labour and for all other concerns and key industries.

-25-

- In connection with what you have already shown, would you please tell us what are the immediate tasks in the recruitment of labour in the various branches of economy?

- This question is almost exhausted, but I will go over some of the more important tasks.

The measures which I have already mentioned have induced people in certain places to lose confidence in contracts. Therefore it is necessary both for workers and for the management of concerns to adhere strictly to the decrees of the Order concerning the stabilisation of labour. District labour boards should not put off taking procedure against people who violate their contracts and they ought to understand that the struggle for respecting contracts is an extremely important factor in stabilising labour.

In explaining the importance of contracts for our economy the syndicate organisations and the management of concerns have a special role.

The co-ordination commissions because of their importance, which we have already mentioned, should be considered as a permanent form of co-operation between trade, financial and labour bodies and in connection with this, seriously to work on their consolidation and on the correct performance of their tasks.

In connection with the opening of the payment funds, it is necessary not only to control these funds through the co-ordination commissions but to prevent over-time anywhere where it is not essential since it has been proved that over-time is one of the main causes of the payment funds being opened.

Special attention should be paid to the method of enrolling new workers in economy. Instances of administrative methods which have appeared in places in Croatia can only be prevented by finding new and better adapted forms of recruiting labour, first of all by the fuller attention of economy itself and of the mass organisations for the enrolment of labour.

In order to carry out the planned tasks in good time this year, it is necessary for the organs of the Ministry of Labour, the management of concerns and the mass organisations to continue the struggle for maintaining their planned quantity of labour and for recruiting new labour everywhere where the dynamic plan demands the increase of the quantity of labour necessary - primarily in forestry, mining, heavy industry and priority building concerns, and especially for the military industry and military building.

("Borba" - 4th June 1950)

Dr. JOZE BRILEJ DECORATED.

By a Ukaze of the Praesidium of the National Assembly of the FPRY, Dr. Jozé Brilej Minister Plenipotentiary and Ambassador of the FPRY in London has been decorated with the Order of Work of the First Degree.

("Borba" - 4th June 1950)

-26-

Our National Minorities in Hungary Subjected to Police Terror.

By their undemocratic and hostile actions against our country, and by their campaign of slanders, the leaders of the East-European countries are stirring the flames of chauvinistic passions against our people. There is not, in this respect, one atom to choose between their behavior and that of the Fascist regimes.

The sorry position of our minorities in these countries does much to confirm this fact: they have been deprived of all rights, and the most brutal forms of pressure are exerted upon them. The stifling among the Macedonians in Bulgaria of all opportunities for cultural development and for the preservation of their national character, and the ban on the work of all cultural institutions among our minorities in other East-European states - these facts speak for themselves.

The Hungarian revisionists have subjected our minority to unprecedented abuse and ill-treatment: they have shut down and dissolved their organizations and cultural establishments; they have rendered their national and cultural development impossible; and have threatened the very existence of their members. Continuing their persecutions, the Hungarian authorities began with the arrest of the most distinguished members of the Yugoslav national minority in Bajski Trokut. After ill-treatment and torture in prison, some of these were released; but the majority are still languishing in the Segedin jail "Cigal"; or else, nothing at all is known about them.

At the beginning of April, the Hungarian police imprisoned other members of our minority at Santovi, near the Yugoslav border. Thus, Stipan Simic, the local youth-leader of the Democratic Union of South Slavs (D.U.S.S.) was arrested and removed to Segedin prison. Agricultural worker Rodoljub Siskovic suffered the same fate, although during the war he had volunteered for the 12th Voivodina shock brigade, and taken part in the fighting for the liberation of Yugoslavia, suffering campaign wounds. He joined the CPY during this period. Siskovic was savagely beaten by the Hungarian police, while in prison, and his head and body were severely injured. Some time later, at Santovi, Stipan Mandic, a barber, and an active member of the D.U.S.S. was also arrested, along with Ljubinko Galic, a priest, and a member of the central council of the D.U.S.S. The latter was haled off to an unknown destination.

On April 4th (Hungarian National Liberation Day) Stipan Filakovic, a youth member, was arrested for carrying the Yugoslav flag in the procession. The police seized the flag, and subjected him to two days ill-treatment in prison. Along with him, Stipan Velim and Marko Filakovic, school-teachers of our minority, were put in prison; while Djuka Dugalin and Marija Pratica were haled off to Segedin jail from Santovi.

In the village of Gara agricultural worker Pavla Vujic, who had taken an active part in our Liberation struggle and become a member of the C.P.Y., was arrested. On his return to Hungary, he had worked hard for the formation of our minority organizations and performed a number of functions in the D.U.S.S. He had recently become President of the Central Admin., of the D.U.S.S. The Hungarian revisionists tried hard, upon publication of the Cominform resolutions to win over Vujic, going so far as

-27-

to offer him the mandate of a deputy but without success. Vujic is held in high esteem among the Yugoslav minority in Hungary, and particularly in Bajski Trokut. After his arrest he was taken to an unknown destination, and nothing is known about him. Anton Karagic was imprisoned together with Vujic.

Five distinguished members of the Yugoslav minority were arrested in the village of Kacmaru, among whom was the school teacher Stipan Majstorovic. The President and Secretary of the D.U.S.S. for this village, were also arrested at the beginning of May.

In pursuing their brutal policy, the Hungarian cominformists have applied the well-tried method of expulsion from the frontier areas. Accordingly, at the end of February, Janos Kranjec was forcibly evicted from Vizvarska Jama and sent to Mogac. In protest against the behaviour of the Hungarian authorities, the citizens of Vizvar and Heresinje turned out with about 50 vehicles, to assist Kranjec in transporting his luggage to the railway station. In spite of the fact that he had been told he would not have to pay for his railway wagons, he was compelled to pay 500 forinti for them. Nobody in Mogac dared to help him unload, on account of the threats of the Hungarian police.

The authorities offer up the property of our citizens for lease. They announced in Vizvarska Jama, that the property of border landlords (owning land on both sides of the frontier) was being put up for rental but none of the peasants took up the offer. The members of our minority in the frontier zone are threatened with removal to a distance of 60 kilometres from the border.

The Hungarian police are using force in their attempts to convert our national minority members into their own agents. Josip Zlatar refused their offer and was imprisoned and ill-treated in Budapest. When freed, he was forbidden to return home, and ordered to report himself to the police in Budapest daily.

But in spite of all their lies and slanders, and their forcible methods of ill-treatment, the Hungarian cominformists have not succeeded in extinguishing the love felt by our minority toward Yugoslavia, nor their solidarity with her fight for equal relations between states and for victory in the building of socialism.

The intensifying of the terrorism against our minority will not succeed, any more than similar attempts have done in the past, in suppressing the democratic spirit of our nationals in Hungary, nor can it weaken their faith that the rightful aims of the Yugoslav people will end in complete victory.

By this sort of behaviour, the Hungarian Revisiorists extinguish the most basic rights of our minority and at the same time create conditions favoring the flare-up of chauvinistic hatred and a policy of revenge. But in no circumstances can these undemocratic acts change the attitude of our national minority, nor that of those Hungarians - whose number is increasing day by day - who perceive that the unprincipled and hegemonistic policy of the Soviet leaders and their retinue in other countries, is opposed to the interests of Socialism and Peace throughout the world.

-28-

THE FIRST TERRITORIAL CONSULTATION OF THE MACEDONIAN
AGRONOMISTS AND TECHNICIANS.

Skoplje, Jun. 4, 1950

The first consultation of agronomists and technicians of the PR of Macedonia - the first of this kind in the republic - will be taking place at Skoplje today and for the next two days. Besides the present delegates from the countryside, the conference has also been attended by Naum Naumovski, a member of the Politburo of the CC of the CP of Macedonia and Minister-president of the Council for Agriculture and Forestry of the Government of PR of Macedonia, Milun Ivanovic, the assistant of the president of the Council for Agriculture and Forestry of the Federal Government, Vasil Djorgov, the minister of the government agricultural estates of the government of the PR of Macedonia, Risto Dzunov, the president of the Commission for villages of the CC of the CP of Macedonia, and representatives of other people's republics:

A report on the activities and the role of agronomists and technicians in the socialist reconstruction of our agriculture was submitted by the engineer-agronomist Jordan Blazeski, the assistant to the minister of agriculture of the PR of Macedonia. After explaining the situation of agronomists and technicians under the present and former regimes, engineer Blazeski referred to the achieved results in the socialist transformation of our agriculture and in building socialism in this country. Thanks to the correct policy of the Party and the Government, farmers of the PR of Macedonia are planting more and more industrial plants on account of plants whose yields have not been satisfactory enough in this part of the country, and in areas which have not been cultivated before. Thus, the areas planted with industrial plants grew from 26,220 hectares in 1939 to 68,195 hectares in 1949. Except for wheat, areas under other cereals have also been increased. The greatest increase has been noted with regard to cotton, whose areas rose from 5,390 hectares in 1939 to 22,300 this year. Tobacco has been planted over an area which exceeds that of 1939 by 10,120 hectares.

Rather good results have been achieved in the PR of Macedonia in the struggle for high yields through the application of the agro-technical measures. The quantity of fertilizers used in 1939 amounted to only 570 tons, in 1949 it rose to 8,286 tons and in 1950 to 13,252 tons. In addition, deep ploughing has been introduced over wider areas and planting in rows is now carried out on an extensive scale.

A marked progress has also been made with regard to the mechanization of agriculture. Instead of the wooden ploughs, which were scarce, some 300 tractors, and a great number of threshing machines, sow-drills, cultivators and other agricultural machines are now in use in Macedonia. Very good results have also been attained with regard to cattle breeding, where a particular invigoration has been noted alongside the progress of the government agricultural estates and peasant working cooperatives.

-29-

He pointed out that instead of the two elementary agricultural schools of Bitolj and Tetovo of the pre-war period, there is now in the PR of Macedonia an agricultural faculty, where the first generation of 30 engineer-agronomists will soon graduate. In addition, there are also three secondary agricultural schools with an attendance of 776 pupils, where 230 technicians have already graduated, four elementary agricultural schools with an attendance of 277 pupils, and a school for mechanization of agriculture with 58 pupils. Particular attention is paid to the matter of technical training by means of curricula, which has been attended by 6,200 farmers in 1949 alone.

Finally, engineer Jordan Blazenski also referred to some failures arising primarily because of inadequate exertions on the part of our agronomists and technicians.

(Borba, June 5, 1950)

-30-

MOVIES

Beograd	Love Song	American
Beograd (Garden)	Love Song	American
Kozara	Eternal Eve	American
Jadran	Rigoletto	Italian
Kosmaj	The Sea Rose	French
Zvezda	Blanche Fury	English
20 Oktobar	Cats' Concert	American
Slavia	Road to Fame	
Avala	Legend on Siberia	Soviet
Dusanovac	Jane Eyre	American
Drina	Story about the factory	Yugoslav
Balkan	Winter Time	American
Senjak	Zdravstvuj Moscow	Soviet